

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ, ФІНАСІВ ТА АУДИТУ**

КАФЕДРА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

ЗАЄЦЬ Ольга Олегівна

**ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:

**кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри аналізу та аудиту**

Мулик Тетяна Олексіївна

ВІННИЦЯ – 2023

Затверджую
Завідувач кафедри аналізу та
аудиту

_____ Т.О. Мулик

«_____» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Студент(у/ці) _____ Заєць Ользі Олегівні

на тему «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства»

затверджена Наказом від «15» грудня 2022 р., № 198 м

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
Вступ		
Розділ 1	Теоретичні основи обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки	
Розділ 2	Стан обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства	
Розділ 3	Вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства	
Висновки та пропозиції		
Список використаних джерел		

Термін подання роботи на кафедру

для попереднього захисту «_____» _____ 2023 р.

Завдання видав керівник «_____» _____ 2023 р.

Підпис _____

АНОТАЦІЯ

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є процес обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. Для проведення даного дослідження було визначено підприємство ТОВ «Курланд» с. Телелинці, Вінницька обл., Жмеринський р-н.

Метою роботи: є вивчення питань обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Завдання роботи: розглянути поняття, сутність, роль і значення економічної безпеки підприємства; дослідити обліково-аналітичну інформацію в забезпеченні економічної безпеки; розкрити методичний інструментарій обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки; оцінити організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств; дослідити принципи організації та механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства; проаналізувати порядок розкриття інформації у звітності щодо економічної безпеки підприємства; провести діагностику фінансового стану ТОВ «Курланд» як основу забезпечення його економічної безпеки; розглянути удосконалення важелів управління діджиталізаційним ризиками та формування кібербезпеки облікового середовища; охарактеризувати фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Курланд» та їх зменшення; дослідити порядок реалізації стратегії економічної безпеки підприємства на основі обліково-аналітичного забезпечення.

За результатами дослідження сформульовані висновки та пропозиції щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, обліково-аналітичне забезпечення, облік, аналіз, ризик, кібербезпека.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

- 1.1. Поняття, сутність, роль і значення економічної безпеки підприємства
- 1.2. Обліково-аналітична інформація в забезпеченні економічної безпеки
- 1.3. Методичний інструментарій обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки

РОЗДІЛ 2. СТАН ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

- 2.1. Організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств
- 2.2. Принципи організації та механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства
- 2.3. Розкриття інформації у звітності щодо економічної безпеки підприємства
- 2.3. Діагностика фінансового стану підприємства як основа забезпечення його економічної безпеки

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

- 3.1. Удосконалення важелів управління діджиталізаційним ризиками та формування кібербезпеки облікового середовища
- 3.2. Фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Курланд» та їх зменшення
- 3.3. Реалізація стратегії економічної безпеки підприємства на основі обліково-аналітичного забезпечення

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні інтеграційні процеси та кризові умови зовнішнього середовища актуалізують потребу формування релевантного інформаційного забезпечення для прийняття раціональних й ефективних управлінських рішень в системі економічної безпеки підприємства.

Головним ресурсом сьогодні стає інформація, відповідно, в нових умовах сучасної глобалізації суспільства істотно посилюється значення мінімізації загроз та ризиків, виявлення та попередження відхилень, помилок і шахрайства, усунення їх причин, зміцнення безпекової парадигми управління підприємством.

Важливу роль в оптимізації виробничих процесів у суб'єкта господарювання відводять побудові та ефективній організації обліково-аналітичної системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Саме завдяки їй ідентифікуються причинно-наслідкові зв'язки між господарським життям і управлінськими рішеннями. Від своєчасної, доречної та достовірної інформації про наявність і рух активів та джерел їх утворення залежить ефективність управлінських рішень менеджерів різних ланок щодо зміцнення рівня економічної безпеки аграрних підприємств. Поширена нині практика обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами перебуває в процесі адаптації до змін нормативно-правового забезпечення та наближення вітчизняної практики обліку і звітності до вимог міжнародних стандартів звітності. Адже забезпечення належного рівня економічної безпеки господарюючих суб'єктів безпосередньо залежить від єдності та системності обліку, аналізу і контролю як складових організаційно-економічного механізму управління підприємствами. З огляду на це обрана тема дослідження є актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій по темі роботи. Дослідження проблем розвитку обліку й аналізу та їх місця в системі менеджменту підприємств поглиблено розглядали вчені, зокрема М. Бондар, Т. Бочуля, Р.

Бруханський, Ф. Бутинець, П. Гайдуцький, Д. Грицишен, С. Голов, В. Дерій, В. Жук, З.-М. Задорожний, О. Канцуров, А. Крутова, Т. Камінська, Ю. Кузьмінський, С. Легенчук, Л. Нападовська, М. Огійчук, В. Осмятченко, О. Петрук, А. Пилипенко, Н. Правдюк, М. Проданчук, М. В. Савчук, Н. Здирко, Т. Мулик, О. Подолянчук, Я. Іщенко, О.Томчук та ін.

Системні підходи до управління економічною безпекою підприємств вивчали Н. Аванесова, І. Вигівська, В. Геєць, І. Грабчук, Е. Данілова, О. Зеленіна, О. Косіюк, О. Ляшенко, Т. Назарчук, Л. Тітенко, Г. Ткачук, І. Федулова, Г. Харламова, А. Яніогло та ін.

Проте, досліджувана проблематика не втрачає своєї актуальності та потребує подальшого наукового вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є вивчення питань обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі завдання:

- розглянути поняття, сутність, роль і значення економічної безпеки підприємства;
- дослідити обліково-аналітичну інформацію в забезпеченні економічної безпеки;
- розкрити методичний інструментарій обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки;
- оцінити організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств;
- дослідити принципи організації та механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства;
- проаналізувати порядок розкриття інформації у звітності щодо економічної безпеки підприємства;
- провести діагностику фінансового стану ТОВ «Курланд» як основу забезпечення його економічної безпеки
- розглянути удосконалення важелів управління діджиталізаційним

ризиками та формування кібербезпеки облікового середовища;

– охарактеризувати фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Курланд» та їх зменшення;

– дослідити порядок реалізації стратегії економічної безпеки підприємства на основі обліково-аналітичного забезпечення.

Об'єктом дослідження є процес обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. Для проведення даного дослідження було визначено підприємство ТОВ «Курланд» с. Телелинці, Вінницька обл., Жмеринський р-н.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження Теоретичною і методологічною основою магістерського дослідження є базисні положення діалектичного методу пізнання, зокрема індукція та дедукція. Для досягнення визначеної мети і вирішення завдань у роботі використано різні методи та прийоми: історичний і абстрактно-логічний (дослідження економічної сутності категорій «економічна безпека» та «обліково-аналітичне забезпечення»); системного підходу (розробка концептуальних засад функціонування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств; статистичного спостереження і групування (виявлення залежностей між рівнем соціально-економічної безпеки й окремими параметрами розвитку підприємств); аналізу і синтезу (визначення предмета, об'єкта дослідження та виявлення факторів впливу на обліково-аналітичне забезпечення; обґрунтування методології трансформації обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою; монографічний (розробка організаційних засад обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою в умовах діджиталізації); порівняння (установлення теоретико-методологічних засад обліково-аналітичного забезпечення в умовах гармонізації обліку відповідно до міжнародних стандартів).

Інформаційною базою роботи стали законодавчі та нормативно-правові

акти з бухгалтерського обліку й аналізу діяльності підприємств України, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, державних органів статистики, облікові й звітні дані підприємства ТОВ «Курланд» с. Телелинці, Вінницька обл., Жмеринський р-н.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розбудові теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організації обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств. Зокрема, набула подальшого розвитку модель реагування і нівелювання кіберзагроз інформаційної безпеки на різних стадіях кібератак.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати магістерської роботи, що мають прикладний характер, знайшли практичне застосування на підприємстві ТОВ «Курланд» с. Телелинці, Вінницька обл., Жмеринський р-н.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення магістерської роботи обговорювались та були позитивно оцінені на VII Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції «Облік, оподаткування, контроль та аналіз: виклики та загрози в умовах воєнного стану», що відбулась у м. Києві на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України, 23 березня 2023 року, де студентка виступила з доповіддю: «Обліково-аналітичне забезпечення як складова функціонування

с

и

с

т

е

м

и

е

к

о

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття, сутність, роль і значення економічної безпеки підприємства

Економічна безпека, як невід’ємна складова загальної безпеки, займає важливе місце у потребах як окремої особи, так і суспільства. Вона займає друге місце після фізіологічних потреб у відомій ієрархії потреб Маслоу. Незважаючи на широке використання терміну «економічна безпека» у теоретичному аналізі та практичній діяльності, його сутність залишається предметом дискусій та потребує уточнення.

Економічна безпека стосується багатьох сфер економічного життя та враховує складну структуру економічної системи та її середовища. Тому ефективність функціонування економіки та її здатність задовольняти потреби в товарах і послугах вимагає визначення та аналізу важливих аспектів економічної безпеки [20].

На сьогоднішній день не існує єдиного визначення поняття «економічна безпека підприємства», незважаючи на те, що ця проблематика з’явилася з появою суспільства і держави та розвивалась паралельно з ними. Різні автори тлумачать цей термін залежно від проблеми, яку вони намагаються вирішити, і мають власні точки зору щодо його значення. Для огляду різних поглядів на це питання був проведений аналіз дефініцій вчених, результати якого наведені в таблиці 1.1.

Еволюція поняття «економічна безпека підприємства» охоплює кілька етапів, які відображають зміни у сприйнятті та підходах до цього поняття. Нижче наведено загальну характеристику кожного етапу (табл. 1.2).

Таким чином, на першому етапі розгляд поняття «економічна безпека підприємства» був спрямований на забезпечення умов для збереження

комерційних таємниць, інтелектуальної власності та іншої інформації як найціннішого активу.

Таблиця 1.1

Систематизація дефініції наукового поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення
Козаченко Г.В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. [36]	Економічна безпека підприємства – міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов’язаних з ними суб’єктів зовнішнього середовища, які діють поза межами підприємства
Дикань В. Л., Назаренко І. Л. [25]	Економічна безпека підприємства – стан захищеності діяльності підприємства від всіх видів загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх; стан, при якому забезпечується стабільне функціонування і прогресивний розвиток підприємства, досягається шляхом максимального ефективного використання наявних ресурсів і швидкої адаптації до умов середовища, що змінюється.
Нагорна І. І. [54]	Економічна безпека підприємства – такий стан збалансованої економічної системи внутрішнього середовища підприємства, що здатний адекватно реагувати на динаміку зовнішнього середовища.
Нікітіна А. В. [55]	Економічна безпека підприємства – це такий стан підприємства, за якого забезпечується найбільш ефективно використання всіх видів ресурсів суб’єкта господарювання для уникнення, послаблення чи локалізації загроз і створення умов для стійкого і стабільного функціонування підприємства, його високої конкурентоспроможності, незалежності й автономії в поточному і майбутньому періодах, що є результатом цілеспрямованого комплексу заходів, зокрема забезпечення оптимальності й ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів.
Єрмошенко М. М., Горячева К. С. [29]	Економічна безпека підприємства – це такий стан його економіки (економічної системи), який можна характеризувати внутрішньою збалансованістю і стійкістю до негативного впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечувати на основі реалізації власних економічних інтересів свій сталий і ефективний розвиток.
Дмитрієв І. А., Близнюк А. О. [27]	Економічна безпека підприємства – це стан підприємства, в якому імовірність небажаних змін будь-яких параметрів його діяльності під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища перебуває в межах, визначених власником припустимими.
Пастернак- Таранушенко Г. [59]	Економічна безпека визначається станом держави, за яким вона здатна забезпечити можливість створення і розвитку умов для плідного життя населення та перспективного розвитку економіки у майбутньому.
Васильців Т. Г. [9]	Економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих чинників, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності

Джерело: складено автором на основі літературних джерел

Цей етап тривав з 1991 по 1997 рік і мав свої недоліки, оскільки не враховувався вплив інших можливих загроз, що виникали зі сторони внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

Таблиця 1.2

Еволюція поняття «економічна безпека підприємства»

Етапи	Роки	Трактування поняття
I	1991–1997	Гарантування конфіденційності та захисту комерційної таємниці, інтелектуальної власності та інших конфіденційних даних підприємства.
II	1998–1999	Гарантія безпеки функціонування підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища.
III	1999–2001	Аналіз економічної безпеки підприємства з урахуванням окремих аспектів його господарської діяльності.
IV	1999–2002	Розподіл функціональних компонентів економічної безпеки підприємства.
V	2002–2005	Ефективне функціонування підприємства в умовах ризику є визначальним для його економічної безпеки.
VI	2005 – сьогодні	Намагаються вивчати економічну безпеку підприємства з урахуванням його галузевої приналежності.

Джерело: [21].

На другому етапі, що тривав з 1998 по 1999 рік, розгляд поняття «економічна безпека підприємства» почав враховувати можливий негативний вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємства. Головним джерелом загроз стала держава, яка регулювала різні аспекти його функціонування. Проте, на цьому етапі також було недостатньо уваги приділено впливу внутрішнього середовища на економічну безпеку підприємства [21].

Третій етап розвитку поняття «економічна безпека підприємства» (1999–2001 роки) передбачав розгляд економічної безпеки підприємства з позиції окремих аспектів. Загрози розглядалися залежно від конкретного вузького профілю підприємства. Проте, основним недоліком цього етапу було різне розуміння економічної безпеки підприємства, залежно від конкретного вузького профілю його діяльності [21].

Четвертий етап розвитку поняття «економічна безпека підприємства» почався паралельно з третім етапом у 1999 році і тривав до 2002 року. Основна особливість цього етапу полягала у виокремленні функціональних складових

економічної безпеки підприємства, а загрози були класифіковані на зовнішні та внутрішні, залежно від кожної складової. Проте четвертий етап розвитку поняття «економічна безпека підприємства» також мав свої недоліки, зокрема, акцентування уваги на пристосуванні до умов, які не мали негативного впливу на діяльність підприємства [21].

П'ятий етап розвитку поняття «економічна безпека підприємства» тривав з 2002 року по 2005 рік. На цьому етапі економічна безпека підприємства була ототожнена з його ефективним функціонуванням у ситуації ризику, а саму небезпеку створювали негативні впливи та виклики з зовнішнього середовища. На п'ятому етапі не розглядалися перспективи розвитку підприємства, і поняття «економічна безпека підприємства» було тотожним з поняттям «адаптація» [21].

Шостий етап розвитку цього поняття почався у 2005 році і продовжується до сьогоднішнього дня. Його особливістю є розгляд економічної безпеки підприємства залежно від його галузевої належності, а загрози економічній безпеці підприємства розглядаються як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування [21].

Зовнішні фактори економічної безпеки включають широкий спектр аспектів, які відбуваються за межами внутрішньої економіки країни (табл. 1.3).

В табл. 3 наведено основні приклади зовнішніх факторів, які можуть впливати на економічну безпеку. Важливо враховувати ці фактори та адаптувати економічну політику, щоб забезпечити стабільність та розвиток економіки країни. Якщо говорити про зовнішні фактори економічної безпеки, зокрема, підприємства, то сюди відносяться різноманітні зовнішні впливи, які впливають на його фінансову стійкість, здатність до розвитку і загалом на його безпеку (табл. 1.4).

Ці фактори можуть впливати на фінансову стійкість, прибутковість, ринкову позицію та загальну ефективність підприємства. Тому важливо, щоб підприємство мало адекватні стратегії управління ризиками та аналізувало зовнішнє середовище для забезпечення своєї економічної безпеки.

Зовнішні фактори впливу на економічну безпеку

Глобалізація	Розширення міжнародної торгівлі, інвестиційних потоків та інформаційного обміну впливає на економічну безпеку країни. Залежність від світового ринку може створювати ризики, такі як економічні шоки в інших країнах або конкуренція з зарубіжними компаніями.
Міжнародні економічні організації	Діяльність міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація торгівлі (ВОТ) чи Міжнародний валютний фонд (МВФ), може впливати на економічну політику та стабільність країни. Умови, пов'язані з участю в таких організаціях або відповідні міжнародні угоди, можуть мати важливе значення для економічної безпеки.
Світовий фінансовий ринок	Зміни на світовому ринку фінансових послуг, такі як коливання курсів валют, процентних ставок або цін на сировину, можуть мати значний вплив на економічну стабільність та безпеку країни.
Геополітичні фактори	Політична нестабільність, війни, конфлікти та міжнародні суперечки можуть мати вплив на економічну безпеку країни. Наприклад, економічні санкції, торговельні конфлікти або зміни в політичних відносинах можуть створювати ризики для економіки.
Технологічні інновації	Розвиток технологій із світовим масштабом, таких як штучний інтелект, блокчейн або Інтернет речей, можуть змінювати економічний вимір та створювати нові можливості, але вони також можуть ставити питання безпеки даних, кібербезпеки та роботизації робочої сили.

Джерело: складено авторами на основі даних [9; 54]

Основні зовнішні фактори економічної безпеки підприємства

Економічна кон'юнктура	Зміни в економічній ситуації на ринку, такі як економічні спади або зростання, зміни в споживчому попиті, цінах на ресурси та конкуренція, можуть впливати на прибутковість і стабільність підприємства. Наприклад, зменшення попиту на його товари або послуги може призвести до зниження обсягів продажів і прибутків підприємства.
Регулятивне середовище	Законодавчі та регуляторні зміни, такі як нові правила і політика, податкові реформи, митні обмеження та інші нормативні акти, можуть мати великий вплив на діяльність підприємства. Ці зміни можуть створювати нові вимоги, обмеження або можуть впливати на вартість виробництва та конкурентоспроможність підприємства.
Міжнародне середовище	Глобальні економічні та політичні зміни, такі як міжнародні торговельні спори, валютні коливання, зміни у міжнародних ринкових умовах та геополітична нестабільність, можуть впливати на експортно-імпортні операції підприємства та його конкурентоспроможність на зовнішньому ринку.
Технологічні зміни	Розвиток нових технологій та інновацій може створювати нові можливості для підприємства, але також може стати викликом, якщо воно не встигає адаптуватися до швидких змін та конкуренції в цифровій економіці.

Джерело: складено авторами на основі даних [9;27]

До важливих внутрішніх факторів, що формують економічну безпеку,

належать: рівень економічного розвитку та економічна ситуація, державні фінанси, інфляція (дефляція), нерівність доходів і багатства, тіньова економіка, корупція (див. табл.1.5).

Таблиця 1.5

Внутрішні фактори впливу на економічну безпеку

Рівень і динаміка соціально-економічного розвитку	Економічна безпека виражається насамперед у здатності економіки виживати і розвиватися. Чим більший економічний потенціал національної економіки, вищий рівень соціально-економічного розвитку і швидша динаміка зростання, тим стабільнішою вважається її безпека.
Державні фінанси	Державні фінанси грають важливу роль у забезпеченні економічної безпеки країни. Їх стан і стійкість мають вплив на фінансову стабільність, інвестиційний клімат, довіру внутрішніх та зовнішніх інвесторів, а також на економічний розвиток країни в цілому.
Нерівність доходів і багатства	Велика різниця в доходах може призводити до соціальної напруженості і нерівності, що може сприяти соціальним конфліктам та нестабільності. Коли велика частина населення має низький рівень доходів, вони мають обмежену здатність споживати товари і послуги, що може призвести до зменшення попиту і впливати на підприємства та економічну активність.
Інфляція та монетарна політика	Інфляція може мати негативний вплив на економіку та загрожувати її стабільності. Монетарна політика, зокрема контроль над грошовою масою та відсотковими ставками, використовується для боротьби з інфляцією та забезпечення макроекономічної стабільності.
Тіньова економіка корупція	Тіньова економіка та корупція призводять до недекларованого доходу та ухилення від сплати податків, що призводить до втрати бюджетних коштів, що може негативно впливати на фінансову стабільність та здатність держави забезпечити необхідні публічні послуги.

Джерело: складено авторами на основі даних [9 ; 25]

Внутрішні фактори економічної безпеки підприємства – це аспекти, які залежать від самого підприємства і можуть впливати на його фінансову стійкість, ділову репутацію та загальну ефективність.

Деякі з основних внутрішніх факторів економічної безпеки підприємства розглянемо у табл. 1.6.

Ці внутрішні фактори є важливими для забезпечення економічної безпеки підприємства та його стійкості на ринку. Ефективне управління цими аспектами може допомогти підприємству зберегти конкурентну перевагу і досягти стійкого розвитку.

Внутрішні фактори впливу на економічну безпеку підприємства

Фінансове управління	Ефективне фінансове управління, включаючи планування бюджету, контроль над витратами та управління ризиками, є ключовим елементом економічної безпеки підприємства. Здатність до ефективного управління фінансами допомагає підприємству уникати фінансових проблем і забезпечує стабільність.
Ланцюжок постачання	Надійне та ефективне управління ланцюжком постачання також є важливим аспектом економічної безпеки підприємства. Правильне планування, забезпечення якості та управління ризиками в рамках ланцюжка постачання допомагають уникнути перебоїв у постачанні і забезпечують надійність виробничих процесів.
Людські ресурси	Компетентні та мотивовані працівники є важливим ресурсом для економічної безпеки підприємства. Ефективне управління людськими ресурсами, включаючи правильний підбір персоналу, навчання та розвиток, забезпечує належну робочу силу для досягнення цілей підприємства.
Інновації та дослідження	Здатність до інновацій та досліджень дозволяє підприємству адаптуватися до змін у ринкових умовах та впроваджувати нові рішення для поліпшення продуктивності та конкурентоспроможності. Інноваційна культура сприяє сталому розвитку підприємства та його економічній безпеці.
Управління ризиками	Ефективне управління ризиками допомагає підприємству ідентифікувати, оцінювати та керувати ризиками, що можуть вплинути на його фінансову стабільність та безпеку. Це включає аналіз ризиків, розробку стратегій мінімізації ризиків та контроль за їх виконанням.
Якість продукції та послуг	Здатність підприємства виробляти високоякісну продукцію або надавати якісні послуги є важливим фактором його економічної безпеки. Забезпечення високої якості допомагає підприємству зберегти свої позиції на ринку, залучити та зберегти клієнтів та збільшити свою конкурентоспроможність.
Захист комерційної таємниці	Важливий внутрішній фактор економічної безпеки для багатьох підприємств. Комерційна таємниця включає конфіденційну інформацію, яка надає підприємству конкурентну перевагу і відображає його особливі знання, процеси, методи, патенти, технології, клієнтську базу, маркетингові стратегії тощо.

Джерело: складено авторами на основі даних [1; 9; 25]

Функції економічної безпеки підприємства включають ряд важливих завдань та заходів, спрямованих на забезпечення стабільності, життєздатності та успішної діяльності підприємства в умовах конкурентного бізнес-середовища. Розглянемо детальніше функції економічної безпеки підприємства у табл. 1.7.

Економічна безпека спрямована на захист підприємства від різних

ризиків і загроз, які можуть вплинути на його діяльність. Це можуть бути фінансові кризи, зміни на ринку, недостатність ресурсів, непередбачувані події або конкуренція. Метою є розробка стратегій та заходів для запобігання таким ризикам або ефективного управління ними.

Таблиця 1.7

Функції економічної безпеки підприємства

Назва	Сутність
Аналіз і прогнозування ризиків	Одна з основних функцій економічної безпеки полягає у виявленні потенційних ризиків, які можуть вплинути на діяльність підприємства. Це включає аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів, оцінку їх впливу та прогнозування можливих наслідків. Цей аналіз допомагає розробити ефективні стратегії та заходи для мінімізації ризиків.
Забезпечення безпеки ресурсів	Економічна безпека включає заходи для забезпечення наявності необхідних ресурсів для функціонування підприємства. Це охоплює пошук і забезпечення доступу до сировини, матеріалів, технологій, фінансових ресурсів, людського капіталу та інших необхідних складових для продуктивної діяльності.
Фінансове планування і управління	Економічна безпека включає функцію фінансового планування і управління. Це означає розробку бюджетів, прогнозування фінансових потоків, контроль над витратами і доходами, управління кредитними ризиками та фінансовими ресурсами. Метою є забезпечення фінансової стійкості і ефективного використання ресурсів.
Захист інтелектуальної власності	Економічна безпека включає заходи для захисту інтелектуальної власності підприємства, такої як патенти, авторські права, товарні знаки тощо. Це допомагає запобігти незаконному використанню і копіюванню технологій або продуктів конкурентами, зберігаючи конкурентну перевагу.
Управління кризовими ситуаціями	Економічна безпека включає функцію управління кризовими ситуаціями. Це означає розробку планів та стратегій для вирішення непередбачених подій, криз, економічних збоїв або катастроф. Метою є забезпечення швидкого відновлення діяльності підприємства після кризових ситуацій та мінімізація їх негативних наслідків.

Джерело: складено авторами на основі даних [1; 9; 25]

Проведений огляд літератури дозволив виділити наступні характеристики економічної безпеки підприємства (рис.1.1).

Виділені характеристики дозволяють розглядати економічну безпеку підприємства як здатність соціально-економічної системи протистояти та створити захист від дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ, забезпечуючи при цьому стійкість економічного розвитку через ефективне використання наявних та потенційних ресурсів.

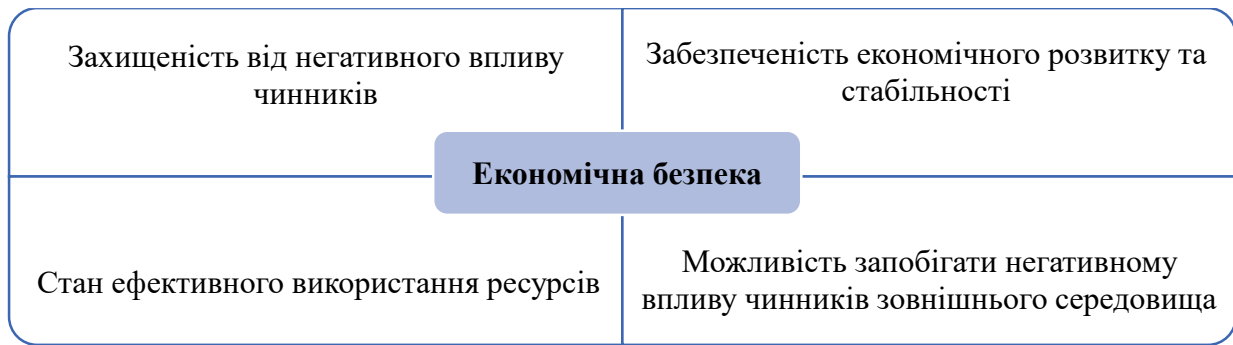

Рис. 1.1. Характеристики економічної безпеки підприємства.

Джерело: [35]

Також можна виділити передумови та наслідки забезпечення економічної безпеки підприємства за вищенаведеними характеристиками. Передумовами забезпечення економічної безпеки підприємства є: ефективне та раціональне використання усіх наявних та потенційних ресурсів; швидка реакція на зміну економічних, політичних, соціальних, ринкових, геополітичних, міжнародних та інших чинників впливу; наявність превентивних механізмів щодо захищеності та запобіганню негативного впливу чинників. Наслідками забезпечення економічної безпеки підприємства є: забезпечення економічного розвитку підприємства у часовому вимірі; забезпеченість сталості соціально-економічної системи підприємства [35].

Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям, що відображає сукупність різних аспектів діяльності підприємства і таким чином, інтегрує у собі функціональні види безпеки нижчих рівнів.

Функціями забезпечення економічної безпеки підприємства є:

- планування, яка спрямована на розробку планових заходів та стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства;

- організація, яка спрямована на створення мережі внутрішніх організаційних відносин між усіма структурними підрозділами, посадовими особами та працівниками, діяльність яких спрямована на забезпечення економічної безпеки підприємства;

- мотивація, суть якої полягає у створенні належної системи стимулювання персоналу до забезпечення високих показників

результативності;

- контроль, основне завдання якого – співставлення фактично досягнутих показників діяльності підприємства із пороговими (нормативними) значеннями, виявлення відхилень, які дають змогу оцінити стан економічної безпеки підприємства [35].

Методами забезпечення економічної безпеки підприємства є:

- економічні, дія яких, в основному, спрямована на персонал підприємства, на створення економічних стимулів до високопродуктивної професійної діяльності;

- організаційні, які спрямовані на створення належної організаційної структури управління економічною безпекою підприємства;

- соціально-психологічні – передбачають створення сприятливої психологічної атмосфери у колективі, як передумови забезпечення економічної безпеки підприємства;

- прогнозування, які дозволяють визначити перспективи розвитку підприємства та майбутній стан економічної безпеки. Цей метод є водночас інструментом щодо розробки превентивних заходів по забезпеченню економічної безпеки підприємства [35].

Принципами забезпечення економічної безпеки підприємства є:

- системність – усі структурні елементи економічної безпеки підприємства повинні бути пов'язані та взаємоузгоджені між собою та формувати цілісну економічну систему;

- безперервність – здійснення безперервної та циклічної роботи по забезпеченню економічної безпеки підприємства;

- гнучкість та адаптивність - здатність підприємства швидко реагувати на зміни та виклики зовнішнього та внутрішнього середовищ, пристосовуватись на наявних та потенційних загрозах;

- інноваційна спрямованість – застосування інноваційних методів, технологій, засобів тощо по управлінню та забезпеченню економічної безпеки підприємства;

- ефективність та раціональність – формування економічно обґрунтованих витрат на фінансування заходів по забезпеченню економічної безпеки підприємства;

- стратегічна орієнтація – розробка планових рішень та заходів щодо забезпечення економічної безпеки у різних часових періодах [35].

Інструментами забезпечення економічної безпеки підприємства є оподаткування (пільгове), кредитування, страхування, ціноутворення, митне регулювання, ліцензування, квотування, реструктуризація, прогнозування та інші, дія яких спрямована на забезпечення економічної безпеки підприємства.

Отже, економічна безпека є ключовим фактором, що дозволяє підприємствам функціонувати і розвиватися в стабільному режимі. Вона забезпечує наявність необхідних ресурсів, фінансову стійкість та ефективне управління, допомагаючи уникнути фінансових труднощів, банкрутства і зберегти конкурентоспроможність.

Головною метою економічної безпеки підприємства визначено забезпечення його стабільного та ефективного функціонування. У рамках даного дослідження розглядається еволюція розвитку поняття економічної безпеки і показується, що його сутність формувалася через кілька етапів, що пояснює розбіжності в його визначенні. Одна з основних цілей економічної безпеки полягає в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. Це означає, що підприємство повинно мати переваги перед конкурентами, такі як якість продукції, інновації, ефективність, гнучкість і спроможність адаптуватися до змін на ринку.

1.2. Обліково-аналітична інформація в забезпеченні економічної безпеки

Під обліково-аналітичним забезпеченням системи економічної безпеки підприємства слід розуміти процес збору, підготовки, реєстрації та обробки обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських

рішень, направлених на забезпечення захисту фінансових і економічних інтересів підприємств на всіх рівнях від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Отже, обліково-аналітичне забезпечення формується при тісній взаємодії підсистем бухгалтерського обліку й економічного аналізу.

Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” визначає бухгалтерський облік як процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» всі юридичні особи незалежно від форм власності повинні вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність. Мета ведення бухгалтерського обліку є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Об’єктами обліково-аналітичного забезпечення управління суб’єктами господарювання є (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Об’єкт обліково-аналітичного забезпечення управління суб’єктами господарювання

Джерело: побудовано автором

1. Первинна облікова інформація формується на основі первинних документів. Первинні документи – це письмові свідоцтва, що фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення (наприклад, прибуткові та видаткові касові ордери, накладні на здачу продукції на склад). Від якості оформлення документів значною мірою залежить повнота і достовірність показників обліку і звітності.

2. Поточна облікова інформація формується на основі відповідної обробки інформації, яку містять первинні документи, тобто відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку, визначення оборотів і підсумків за кожним із рахунків.

3. Результативна облікова інформація формується внаслідок складання звітності, яка завершує поточний облік у системі рахунків і повністю зумовлена його даними.

4. Результативна економічна інформація – інформація, отримана внаслідок аналізування облікової інформації, узагальненій у звітності, яка попередньо формується за допомогою всіх інших елементів методу бухгалтерського обліку для одержання аналітичної (економічної) інформації, необхідної для управління і контролю.

При оцінці економічної безпеки підприємства використовують різні методи бухгалтерського обліку й економічного аналізу

Метод бухгалтерського обліку – це система способів, що забезпечують суцільне, безперервне і взаємопов'язане відображення і узагальнення у грошовій оцінці об'єктів обліку для контролю за збереженням господарських засобів і забезпечення інформацією, необхідною для управління.

Бухгалтерський облік як невід'ємна частина системи народногосподарського обліку ґрунтується на наукових основах – діалектичному методі й економічній теорії.

Науковий зміст методу бухгалтерського обліку визначається підходом до явищ господарської діяльності підприємств, розгляду всіх засобів і процесів у

безперервному їх русі і розвитку, єдності, взаємозв'язку і взаємозумовленості.

Разом з тим, бухгалтерський облік має свої, властиві тільки йому способи дослідження, що зумовлені особливостями його предмета, тобто об'єктів, що відображаються і контролюються, а також завдань і вимог, що ставляться до обліку.

Основними способами (або елементами) методу бухгалтерського обліку є:

- документація й інвентаризація;
- оцінка і калькуляція;
- система рахунків і подвійний запис;
- баланс та інші форми звітності.

Зростання вимог до кількісних і якісних характеристик інформаційної бази управління економічною безпекою спонукають до перегляду кваліфікаційних характеристик працівників обліково-аналітичних та економічних служб підприємства. Ці фактори впливають на процес формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Для того, щоб обліково-аналітичне забезпечення повною мірою забезпечувало інформаційні потреби системи економічної безпеки підприємства, варто приділити особливу увагу процесу його формування. Формування обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства слід розглядати в розрізі етапів (рис. 1.3).

Отже, обліково-аналітичне забезпечення відіграє важливу роль в функціонуванні підприємства, тому формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення має велике значення у досягненні високого рівня економічної безпеки господарюючого суб'єкта. З огляду на зазначене, даний процес повинен базуватися на облікових та аналітичних принципах в межах чотирьох виділених етапів.

Під обліково-аналітичною інформацією слід розуміти інформацію, яка утворюється в бухгалтерському обліку (в тому числі й аналітична поряд із

синтетичною) та інформацію, яка готується методами економічного аналізу. При цьому аналітичною є облікова інформація після опрацювання її економічним аналізом. Очевидним є те, що складова «облікова» включає всю інформацію бухгалтерського обліку, в тому числі як аналітичного, так і синтетичного характеру.

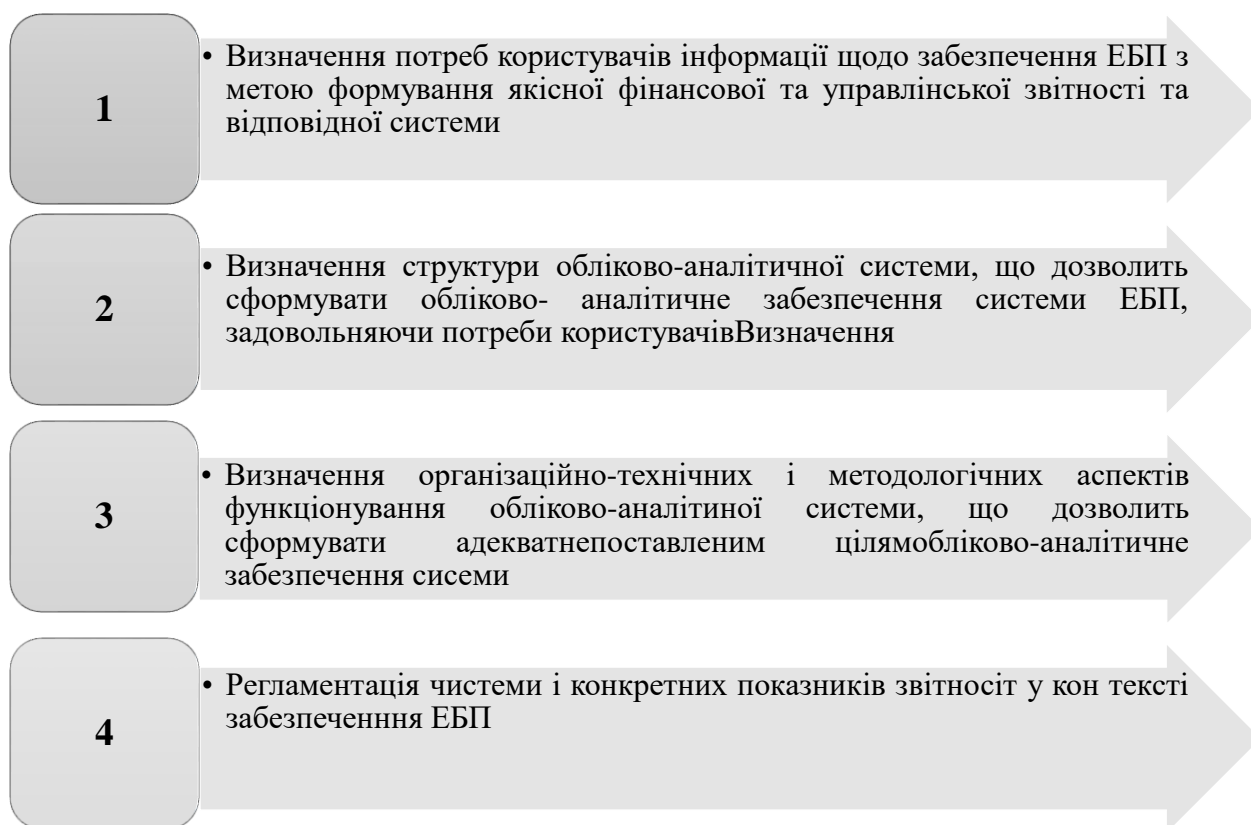

Рис. 1.3. Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення системи ЕБП

Складова «аналітична» має два основних значення:

– з однієї сторони, аналітична інформація є частиною облікової інформаційної сукупності, яка відповідає вимозі аналітичності (при цьому аналітичні облікові показники є підмножиною множини облікових показників);

– з іншої – аналітична інформація представляє собою вид економічної інформації, отриманої із облікової інформації в результаті дій функцій управління: аналізу і синтезу.

Важливим моментом формування ефективного обліково-аналітичного

забезпечення ЕБП є постановка питання з точки зору корисності, некорисності та шкідливості інформації.

Всю обліково-аналітичну інформацію, яка є на підприємстві, можна поділити на два види: та, яка передбачена для використання у внутрішньому середовищі і та, яка буде направлена для зовнішнього використання.

Формування обліково-аналітичної інформації, як і будь-якої інформації, підлягає невизначеності, пов'язаної з зовнішніми факторами, які впливають на всі господарські операції, та внутрішніми факторами, які виникають безпосередньо в системах обліку й аналізу та впливають на показники фінансової та управлінської звітності, результати їх аналізу та як наслідок, – на прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення ЕБП.

Отже, можна виокремити ризики обліково-аналітичної інформації, які впливають на ефективність діяльності підприємства та забезпечення його економічної безпеки.

Під підприємницьким ризиком прийнято розуміти ймовірність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів, виникнення додаткових витрат у результаті здійснення діяльності [11].

Підприємницькі ризики (для суб'єкта господарювання, який є прибутковою організацією) можна класифікувати за видами діяльності таким чином:

1) ризики операційної діяльності:

1.1) ризики процесу постачання (ризик придбання, транспортний, лізинговий, валютний, юридичний);

1.2) виробничі ризики (венчурний, технічний, екологічний, інноваційний і технологічний);

1.3) ризики процесу реалізації (товарний, комерційний, транспортний, юридичний, торговельний, валютний, маркетинговий, ризик неплатоспроможності);

2) ризики фінансової діяльності (кредитний, інфляційний, валютний, відсотковий та депозитний ризики, ризик неплатоспроможності та порушення

фінансової рівноваги і розвитку тощо);

3) ризики інвестиційної діяльності містять ризики:

3.1) реального інвестування (ризик капіталу, портфельний та будівельний);

3.2) фінансового інвестування (ризик зниження доходності, портфельний ризик тощо) [11].

Варто зазначити, що ризики необхідно аналізувати і виявляти з декількох сторін:

– з позиції державного регулювання (більш повно враховувати і регулювати норми, аналізувати вибір владою інструментів регулювання, визначати ефективність цілей регулювання);

– з позиції статистичного спостереження (своєчасно доповнювати документи, що регламентують статистичний облік і обробку даних, використовувати достовірні статистичні дані для об'єктивної оцінки економічного розвитку);

– з позиції суб'єкта господарювання (управляти ризиками доцільно і з фінансової сторони, і з урахуванням соціальної складової діяльності господарюючого суб'єкта.

При забезпеченні ЕБП ризики можна поділити на:

1) ризики, які виникають у системі бухгалтерського обліку (бухгалтерські(інформаційні) ризики), а саме:

- ризики, властиві системі бухгалтерського обліку;

- ризики, пов'язані з інформаційним забезпеченням процесу управління;

2) підприємницькі ризики, інформація про які певною мірою відображена в обліку і розкрита в фінансовій звітності.

Система побудови обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства повинна мати таку побудову, а саме:

– уникнення ризику, що означає ухил від заходів, пов'язаних з ризиком;

– зниження впливу ризику на результати виробничо-господарської діяльності – це зниження ступеня ризику, тобто зменшення ймовірності ризику

і об'єкту втрат;

- технічні, організаційні, правові заходи з усунення ризику;
- фінансові заходи [23].

Тобто, управління ризиком – це процес, який має за мету зменшити або компенсувати втрати, шкоду на підприємствах у ризикових ситуаціях. І виходячи з побудови обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства на виході має бути: аналіз ризику, вибір методів впливу на ризик, прийняття управлінських рішень.

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах воєнного стану неабияке значення відводиться антикризовому управлінню. Кризовий стан підприємства, як такий, при якому підприємство не в змозі здійснювати фінансове забезпечення своєї господарської діяльності, подолання якого вимагає розробки та здійснення спеціальних методів фінансового управління підприємством. Ризик банкрутства пов'язаний з кризовою фінансовою ситуацією, яка представляє загрозу неплатоспроможності та банкрутства підприємства [23].

Система антикризового управління має забезпечувати належний підхід до заборгованості підприємства з тим, щоб ефективно управляти нею, забезпечувати оптимальне співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованостями, не допускати виникнення простроченої заборгованості, систематично здійснювати контроль за розрахунками тощо.

Оскільки в сучасних умов війни, основними ризиками підприємств можуть бути наступні [23]:

- ризик «втрати» керівника: якщо бізнес побудований так, що є найманий керівник, то є й інші проблеми. Останній може піти на службу у Збройні сили України, або інші об'єктивні причини незнаходження на робочому місці;
- кадрові ризики: відправити у відпустку, на карантин або припинити трудовий договір;
- податкові ризики: несплата податків, ошукування контрагентів чи клієнтів шляхом умисного невиконання своїх зобов'язань, невивплата

заробітної плати;

- ненадійність контрагентів.

Тобто, наявність цих ризиків говорить про те, що сучасна система обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства має бути налаштована на сучасні реалії та має повністю захищати підприємство і його господарську діяльність від потенційних загроз.

Під захистом обліково-аналітичної інформації розуміється стан захищеності інформації та підтримання її інфраструктури (комп'ютерів, ліній зв'язку, систем електроживлення і т.п.) від випадкових або навмисних впливів природного або штучного характеру, що можуть призвести до нанесення шкоди власникам або користувачам цієї інформації.

Інформаційна безпека обліково-аналітичних даних передбачає:

- надійність роботи комп'ютера;
- збереження цінних облікових та аналітичних даних;
- захист обліково-аналітичної інформації від внесення до неї змін неуповноваженими особами;
- збереження документованих обліково-аналітичних відомостей в електронному зв'язку.

До об'єктів інформаційної безпеки в обліку й аналізі відносяться:

- інформаційні ресурси, що містять відомості, віднесені до комерційної таємниці, та конфіденційну інформацію, представлену у вигляді баз обліково-аналітичних даних;
- засоби і системи інформатизації – технічні засоби, що використовуються в інформаційних процесах (засоби обчислювальної та організаційної техніки, інформативні та фізичні поля комп'ютерів, загальносистемне і прикладне програмне забезпечення, в цілому автоматизовані системи облікових і аналітичних даних підприємств).

Загроза обліково-аналітичній інформації полягає в потенційно можливих діях, які за допомогою впливу на компоненти обліково-аналітичної системи можуть призвести до нанесення шкоди власникам інформаційних ресурсів або

користувачам системи.

1.3. Методичний інструментарій обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки

В економічній науці метод трактується як «система правил і приймань вивчення явищ і закономірностей; шлях, спосіб досягнення певних результатів у пізнанні й практиці; приймання теоретичного дослідження або тактичного здійснення чого-небудь» [13]. З одного боку, метод – це інструмент здійснення впливу на об'єкт управління, а з іншого – спосіб виконання окремих робіт або реалізації окремих процедур для досягнення поставленої мети [14]. Методи представлені безліччю різних способів, підходів і приймань, які дозволяють упорядкувати й ефективно організувати виконання функцій управління, етапів і процедур.

Методи, які використовуються при здійсненні обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки досить різноманітні. Вони включають:

- способи здійснення оперативного обліку;
- способи здійснення фінансового й управлінського обліку;
- способи здійснення фінансового аналізу;
- спеціальні способи одержання й перевірки інформації, необхідної

для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Враховуючи значну різноманітність методів, які використовують із метою обліково-аналітичного забезпечення, зупинимося на характеристиці лише тих з них, що мають найважливіше практичне навантаження при підготовці інформації в системі економічної безпеки. Предметом даного дослідження будуть сучасні методи бухгалтерського обліку й фінансового аналізу, орієнтовані на стійкий розвиток підприємства, які дозволяють формувати зрозуміле, раціональне й прозоре інформаційне середовище для прийняття управлінських рішень із метою забезпечення економічної безпеки підприємства.

Під методом бухгалтерського обліку розуміють сукупність способів, які забезпечують суцільне, безперервне й взаємозалежне відображення й узагальнення об'єктів обліку для контролю над збереженням господарських засобів і забезпеченням інформацією необхідною для управління [15].

Характеристику методів бухгалтерського обліку (фінансового й управлінського), що використовуються з метою інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, надано в табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Характеристика методів бухгалтерського обліку, які використовуються в системі економічної безпеки підприємства

Назва методу	Сутність методу	Застосування в системі економічної безпеки
1	2	3
<i>Оцінка</i>	Передбачає грошовий вимір засобів і процесів діяльності підприємства. У результаті грошової оцінки можна визначити загальну вартість необоротних і оборотних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й контролювати їхнє використання	Застосовується для оцінювання реальної вартості окремих активів, зобов'язань і капіталу з метою визначення інформаційних ризиків у системі економічної безпеки
<i>Баланс і звітність</i>	Передбачає узагальнення даних про фінансово-господарчий стан, результати діяльності й грошові потоки підприємства	Застосовується для формування узагальнюючих показників (індикаторів), що характеризують стан фінансової надійності й економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності
<i>Метод VVC (визначення ланцюжка споживчої вартості)</i>	Концепція ланцюжка цінностей ґрунтується на розширювальному підході до формування й управління витратами й пропонує враховувати витрати протягом усього ланцюжка цінностей у рамках погодженого набору видів діяльності, починаючи від вихідних джерел сировини й закінчуючи готовою продукцією або послугами, отриманими кінцевими користувачами	Застосовується при визначенні слабких місць у процесах діяльності підприємства й контролю над раціональним використанням ресурсів
<i>ЛІС-Аналіз (розрахунок витрат по етапах життєвого циклу виробу)</i>	Передбачає вимір і нагромадження всіх фактичних витрат, пов'язаних з певним виробом протягом його життєвого циклу	Застосовується при оцінці стану економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу стадії життєвого циклу цього підприємства

<i>Стандарт-кост</i>	<p>Передбачає розробку норм використання (стандартів витрат) для кожного виду ресурсів. Суцільне виявлення відхилень фактичного використання ресурсів від установлених стандартів. Аналіз причин і винуватців виявлених відхилень і оцінку їх впливу на фінансовий результат підприємства в цілому й окремих сегментів діяльності</p>	<p>Застосовується для оцінки раціонального використання ресурсів і визначення ефективності й результативності діяльності окремих менеджерів з метою мінімізації внутрішніх загроз</p>
<i>Система JIT («точно в строк»)</i>	<p>Передбачає раціональне забезпечення підприємства запасами з використанням основного принципу: виробляти продукцію тільки тоді, коли це потрібно й тільки в тому обсязі, який може бути реалізований. Таким чином, усуваються витрати, обумовлені факторами часу й відстані. Такий підхід виключає наявність наднормативних запасів нереалізованої продукції, скорочує час виробництва, виключає старіння продукції, забезпечує дотримання графіка доставки, а в цілому значно підвищує ефективність виробництва.</p>	<p>Застосовується при розробці стратегії щодо роботи з постачальниками</p>
<i>Бенчмаркінг</i>	<p>Передбачає процес вивчення й адаптації найкращих методів (найкращих практик) інших організацій для вдосконалення власних результатів підприємства й для встановлення еталона оцінки внутрішніх показників виконання</p>	<p>Використовується при розробці індикаторів оцінки стану економічної безпеки підприємства</p>
<i>Бюджетування</i>	<p>Передбачає процес розробки, виконання, контролю, аналізу й коректування окремих бюджетів по структурних підрозділах або функціональними сферами діяльності підприємства, їх узгодження й узагальнення по підприємству в цілому.</p> <p>В основу бюджетування покладене:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розробку планових показників з метою пошуку оптимального варіанта дії в майбутньому; координацію дій менеджерів окремих структурних підрозділів; - контроль і оцінку фактичного виконання планових показників. 	<p>Є методикою впливу на потенційні можливості менеджерів різних рівнів управління для забезпечення стратегічних (тактичних) завдань підприємства щодо пошуку резервів підвищення ефективності його діяльності.</p> <p>Використання елементів бюджетування відкриває нові перспективи щодо підвищення економічної безпеки підприємства, адже переплетення функцій планування, контролю й аналізу в єдиному управлінському механізмі дозволяє максимально</p>

		збалансувати інтереси окремих менеджерів і підприємства. У системі економічної безпеки найбільше поширення одержали бюджетний контроль і аналіз, які є складовими бюджетування на підприємстві.
<i>CVP-Аналіз (аналіз беззбитковості)</i>	Ґрунтується на зіставленні трьох величин: витрат підприємства, обсягу реалізації прибутку, залежність яких дозволяє визначити дохід від реалізації (обсяг реалізації), що забезпечить беззбиткову діяльність або запланований фінансовий результат	Використовується при прийнятті управлінських рішень у сфері економічної безпеки підприємства щодо доцільності окремих напрямків діяльності в умовах існуючих загроз і небезпек
<i>Аналіз чутливості</i>	Передбачає визначення впливу на фінансовий результат діяльності підприємства невиконання запланованих показників або їх зміни	Використовується в комбінації з аналізом беззбитковості при прийнятті управлінських рішень у сфері економічної безпеки підприємства щодо доцільності окремих напрямків його діяльності
<i>SWOT-аналіз</i>	Передбачає дослідження характеру сильних і слабких сторін діяльності підприємства в розрізі окремих внутрішніх і зовнішніх факторів з метою визначення ключових факторів успіху. Назва цього методу відображає аббревіатуру початкових букв слів, які характеризують об'єкти аналізу: S - Strength (сильні сторони підприємства) W - Weakness (слабкі сторони підприємства) O - Opportunities (можливості розвитку підприємства) T - Threats (загрози розвитку підприємства)	Застосовується при дослідженні сильних і слабких сторін системи економічної безпеки підприємства, а також позитивного й негативного впливу зовнішніх факторів на її функціонування в наступних періодах

Джерело: побудовано автором на основі літературних джерел

Під методом фінансового аналізу розуміють комплексне дослідження, обробку й використання інформації фінансового характеру з метою виявлення й мобілізації резервів ефективного використання фінансових ресурсів підприємства й установлення оптимальної структури їх джерел для

забезпечення постійного розвитку підприємства [16].

Методики аналізу, які використовуються в системі забезпечення економічної безпеки, повинні характеризувати стан функціонування підприємства, відображати результати управління його процесами, дозволяти переорієнтувати його ресурси для досягнення стабільно високих показників стійкого розвитку й визначати оптимальну стратегію розвитку з урахуванням певних тенденцій. Характеристика таких методів надана в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9

Характеристика основних методів і прийомів фінансового аналізу, які використовуються в системі економічної безпеки підприємства

Назва методу	Сутність методу	Застосування в системі економічної безпеки
1	2	3
<i>Метод фінансових коефіцієнтів</i>	Базується на розрахунку співвідношення окремих абсолютних показників між собою. У процесі здійснення такого аналізу визначаються різні відносні показники, які характеризують окремі аспекти фінансової діяльності.	Застосовується для визначення основних фінансових показників при здійсненні діагностики фінансового стану підприємства. У системі економічної безпеки використовуються наступні аспекти такого аналізу: аналіз ліквідності; аналіз фінансової стійкості; аналіз рентабельності; аналіз ділової активності
<i>Факторний аналіз взаємозв'язку фінансових показників</i>	Передбачає оцінку впливу окремих факторів на результативний показник. При цьому факторний аналіз може бути як прямим, що передбачає розмежування результативного показника на складові частини, так і зворотному, коли його окремі елементи з'єднуються в загальний результативний показник	Застосовується для визначення загального критерію оцінки стану економічної безпеки при застосуванні ресурсно-функціонального підходу
<i>Інтегральний аналіз</i>	Дозволяє одержати поглиблену багатофакторну оцінку умов формування окремих агрегованих фінансових показників	Використовується при діагностиці фінансового стану підприємства. У системі економічної безпеки найбільшого поширення одержала система інтегрального аналізу ефективності використання активів підприємства, зокрема модель Альтмана, модель рейтингової оцінки
<i>Горизонтальний</i>	Базується на дослідженні	Використовується при оцінці рівня

<i>(трендовий) аналіз</i>	динаміки окремих фінансових показників за певні проміжки часу. У процесі здійснення такого аналізу розраховують темпи приросту окремих показників і визначають загальні тенденції їх зміни.	економічної безпеки. У системі економічної безпеки використовуються наступні аспекти такого аналізу: порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками попереднього періоду; порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками аналогічного періоду торік; порівняння фінансових показників за ряд попередніх періодів
<i>Вертикальний (структурний) фінансовий аналіз</i>	Передбачає визначення впливу кожної складової на результат у цілому. У процесі здійснення такого аналізу розраховують питома вага окремих структурних складових фінансової звітності	Використовується при діагностиці фінансового стану підприємства. У системі економічної безпеки використовуються наступні аспекти такого аналізу: структурний аналіз активів; структурний аналіз капіталу; структурний аналіз грошових потоків
<i>Метод порівняння</i>	Дозволяє визначити відхилення фактично досягнутих показників від запланованих (еталонних), установити причини таких відхилень і виявити резерви.	Застосовується для порівняння фактично досягнутих показників з відповідними індикаторами при застосуванні індикаторного підходу оцінки економічної безпеки підприємства
<i>Метод експертних оцінок</i>	Передбачає опис аналітичних процедур на логічному рівні. Характеризується значним суб'єктивізмом, оскільки результати такого аналізу залежать в основному від інтуїції, знань і досвіду аналітика	Застосовується для оцінки значимості впливу окремої функціональної складової економічної безпеки на узагальнюючий критерій при ресурсно-функціональному підході до оцінки стану економічної безпеки

Джерело: побудовано автором на основі літературних джерел

Перш ніж використовувати облікову інформацію, що надійшла від зовнішніх контрагентів або відповідних економічних служб, для прийняття управлінських рішень у сфері безпеки суб'єкта господарювання необхідно переконатися в її вірогідності. В основу механізму оцінки вірогідності повинні бути покладені способи одержання альтернативних даних, які підтверджують правдивість наданої інформації, а також технології опису її характеристик з метою побудови шкали вірогідності.

У якості альтернативних методик одержання облікової інформації про реальний фінансовий стан, як контрагентів, так і власного підприємства можуть

застосовуватися так звані спеціальні методи, які використовуються винятково фахівцями з економічної безпеки (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

Характеристика основних спеціальних методів і прийомів, які використовуються в системі обліково-аналітичного забезпечення для перевірки вірогідності інформації

Назва методу	Сутність методу	Застосування в системі економічної безпеки
1	2	3
<i>Конфіденційних відносин</i>	<p>Дозволяє одержати достовірну інформацію, якою володіє суб'єкт господарювання, але офіційно її надати не може або не бажає. В основі цього методу лежать комунікативні технології спілкування, які враховують мотиваційний інтерес контрагента щодо встановлення довірчих відносин з фахівцем з безпеки.</p> <p>Класичними формами для встановлення довірчих відносин і конфіденційних відносин є гроші, ідеологія обставини, що компрометують, особистісні особливості.</p>	<p>Застосовується для підтвердження (не підтвердження) офіційно наданої інформації від клієнтів (партнерів) або конкурентів підприємства, коли їх співробітник конфіденційно повідомляє фахівця з безпеки щодо дійсності наданої інформації.</p>
<i>Професійного спостереження</i>	<p>Дозволяє одержати інформацію щодо поведінки або зафіксувати колазнайомств об'єкта професійного спостереження й виявити контакти, які можуть свідчити про можливість не лояльної поведінки працівника до свого підприємства.</p> <p>В основі цього методу є вміння фахівця з безпеки здійснювати професійне спостереження з використанням засобів аудіо-відео спостереження й діагностики вербальної й невербальної поведінки об'єкта.</p>	<p>Застосовується при здійсненні кадрового добору працівників бухгалтерії, які мають доступ до комерційної таємниці. Також використовується при проведенні планової або позапланової (коли є інформація щодо можливих нелояльних дій працівника) перевірки працівників бухгалтерії щодо навмисного здійснення ними махінацій в обліку або розголошення закритої облікової інформації.</p>
<i>Спеціалізованого опитування, співбесіди</i>	<p>Базується на професійному умінні фахівця з безпеки одержати інформацію від об'єкта професійного інтересу шляхом опитування (співбесіди), при якому фахівець із безпеки не розкриває свій інтерес до конкретної інформації.</p>	<p>Застосовується для встановлення осіб, які мають доступ до дійсної інформації або мають можливість її підтвердити. Також використовується при забезпеченні кадрової безпеки, при прийнятті рішень, щодо</p>

	Дає можливість оцінити рівень поінформованості об'єкта щодо реального стану справ на підприємстві або скласти уявлення про його можливості.	допуску працівників бухгалтерії до роботи з інформацією, яка відноситься до комерційної таємниці.
<i>Контролю засобів зв'язку й інформаційних систем</i>	Передбачає контроль над персоналом з метою недопущення несанкціонованого поширення інформації через канали зв'язку або інформаційні системи. Здійснюється за допомогою спеціального програмного забезпечення, інформаційних технологій.	Застосовується для захисту інформації від несанкціонованого поширення або одержання її конкурентами.
<i>Спеціальних психофізіологічних і психологічних досліджень</i>	Передбачає одержання достовірної інформації з використанням спеціальних психологічних, психофізіологічних і інформаційних устроїв. В основі методу лежать принципи психологічного тестування або проведення перевірки із застосуванням поліграфа.	Використовується при здійсненні кадрового добору бухгалтерії або при проведенні службових розслідувань із метою одержання інформації, яку співробітник бухгалтерії приховує або виявлення намірів здійснення їм нелояльних дій стосовно підприємства.
<i>Особистого пошуку (детективний метод)</i>	Дозволяє одержати інформацію про реальні події або реальний стан шляхом прямих дій фахівця з безпеки, який особисто одержує інформацію від різних категорій громадян і встановлює істину.	Використовується при проведенні службових розслідувань, які пов'язані з незаконним використанням конфіденційної інформації або для збору додаткової інформації про реальний стан речей у конкурента або партнера.

Джерело: побудовано автором на основі літературних джерел

Вивчення досвіду діяльності вітчизняних підприємств свідчить, що в основу обліково-аналітичного забезпечення сьогодні покладені методики фінансового обліку, зорієнтовані на минулі події, які як звичайно здатні надати інформацію лише про поточну діяльність.

Але економічна безпека надзвичайно складне явище, рівень якої визначають окремі складові і їх загальна синергетична дія на результат роботи підприємства. Її не можна ідентифікувати лише з окремими проблемами поточної діяльності: захистом комерційної таємниці й боротьбою з конкурентами. Оскільки таке розуміння досить спрощує проблему й зосереджує увагу керівників на щоденних справах, у те час як основні загрози безпеки можуть перебувати в латентному стані, а виявлять свою чинність у

майбутньому. Відсутність інформаційної ширини й глибини неодмінно звужує спектр потенційних напрямків розвитку підприємства й безпеки його діяльності.

Завдяки здійсненому аналізу можна визначити п'ять головних напрямків здійснення обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки промислових підприємств:

- забезпечення надання інформації необхідної для прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності по обліком виявлених загроз і небезпек;
- ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз;
- здійснення оцінки стану й рівня економічної безпеки власного підприємства;
- здійснення оцінки стану безпеки й визначення стратегії діяльності на ринку конкурентів;
- здійснення оцінки стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів підприємства.

Таке ранжирування основних напрямів здійснення обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки на власних підприємствах є обґрунтованим і відповідає цілям і завданням що вирішують засновники, які одночасно й працюють на своїх підприємствах. Вони розглядають таке забезпечення як один з механізмів стратегічного управління або інструмент розробки управлінських рішень щодо функціонування й розвитку підприємства в умовах потенційних і реальних загроз його діяльності. Тобто для них важливою є діяльність, яка забезпечить їм одержання інформації щодо визначення стратегії діяльності й розвитку власного підприємства з урахуванням негативних впливів зовнішнього й внутрішнього середовища через створену систему економічної безпеки.

У зв'язку із цим, актуальною проблемою стає виділення обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню економічної безпеки в самостійний напрямок знань, це вимагає й окремої підготовки аналітиків. Така діяльність є

складовою частиною системи економічної безпеки підприємства, і полягає в професійно організованій роботі аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки, спрямованої на одержання, аналіз і оцінку інформації, яка дає можливість визначити критерії, рівень і стан економічної безпеки власного підприємства або іншого суб'єкта господарювання, діяльність якого може вплинути на стан безпеки власного підприємства.

Отже, методичний інструментарій обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки - це набір методів, прийомів і інструментів, що використовуються для забезпечення стійкості економічної системи підприємства, організації або країни перед економічними загрозами і ризиками. Цей інструментарій допомагає здійснювати облік і аналіз різних показників, що впливають на економічну безпеку, та приймати обґрунтовані рішення для її зміцнення.

Основні складові методичного інструментарію обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки включають:

1. Фінансовий облік: Включає в себе складання фінансових звітів, які відображають фінансовий стан організації. Це допомагає визначити фінансові ризики і можливості.

2. Оподаткування і податковий облік: Допомагає визначити обсяги податків і зборів, які підприємство повинно сплатити, та розробити стратегії податкового планування.

3. Управлінський облік: Спрямований на внутрішнє планування та контроль за фінансовою діяльністю організації. Включає у себе облік витрат, прибутку, управління запасами тощо.

4. Фінансовий аналіз: Дозволяє оцінити фінансову стійкість і прибутковість організації. Включає в себе аналіз фінансових показників, рентабельності, ліквідності та інших аспектів.

5. Стратегічне планування: Допомагає розробити довгострокові стратегії для забезпечення економічної безпеки. Це включає аналіз конкурентного середовища, розвиток бізнес-планів і стратегій розвитку.

6. Ризиковий аналіз: Дозволяє ідентифікувати потенційні ризики, які можуть загрожувати економічній безпеці організації, і розробити стратегії їхнього управління.

7. Інформаційна система обліку: Забезпечує автоматизацію процесів обліку і аналізу фінансових даних.

8. Подолання кризових ситуацій: Розробка планів дій для подолання фінансових криз і відновлення економічної стійкості.

9. Управління ліквідністю і оборотними активами: Оптимізація управління грошовими потоками, запасами і іншими оборотними активами для забезпечення ліквідності підприємства.

10. Управління борговими зобов'язаннями: Ефективне управління боргами та погашенням кредитів для зниження фінансових витрат і ризиків.

Цей інструментарій допомагає підприємствам ефективно управляти своєю фінансовою діяльністю, вчасно реагувати на зміни в економічному середовищі і забезпечувати економічну безпеку підприємства. Він допомагає підприємствам адаптуватися до змін в економічному середовищі, уникати ризиків і приймати обґрунтовані управлінські рішення для досягнення стійкості та успіху.

РОЗДІЛ 2

СТАН ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств

Важливою проблемою вітчизняних підприємств є відсутність висококваліфікованих спеціалістів у сфері організації обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства та інформаційного супроводження економічної безпеки підприємства.

Організація обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки – специфічний вид професійної діяльності спеціалістів з економічної безпеки, пов'язаний із безпосереднім впливом на обліково-аналітичне забезпечення (розробка складу та змісту обліково-аналітичного забезпечення) та інформаційного супроводження економічної безпеки підприємства.

Зміст організації обліково-аналітичної діяльності характеризується суб'єктами, об'єктами, предметом діяльності, формами, способами, принципами і нормами її реалізації, результатами.

Залежно від організаційної структури підприємства, суб'єктами організації обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної діяльності підприємства є:

- аналітик із питань економічної безпеки;
- керівник підприємства;
- керівники підрозділів, у яких формується обліково-аналітична інформація [19].

Об'єктом організації обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства є процес оцінки ефективності функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення,

розробка складу і змісту обліково-аналітичного забезпечення та інформаційного супроводу економічної безпеки підприємства на основі використання методів забезпечення економічної безпеки.

Предметом організації обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства є:

- методика організації ефективної системи господарського обліку, аналізу та контролю господарської діяльності;

- методика аналізу перманентних небезпек, загроз і ризиків та внутрішніх виробничих процесів підприємства;

- методика визначення фінансової надійності окремих партнерів; - оцінки рівня і стану економічної безпеки підприємства на основі визначених індикаторів та критеріїв;

- розробка пропозицій щодо застосування важелів гармонізації економічних і соціальних відносин із внутрішніми та зовнішніми суб'єктами діяльності з метою недопущення виникнення загроз, що впливають на економічну безпеку підприємства [19].

Головною ціллю організації обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства є максимально повне забезпечення своєчасною і достовірною інформацією керівників підприємств для прийняття ними управлінських рішень стосовно недопущення (попередження) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовому стану підприємства.

Фахівці з організації обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства на основі знань із фінансового й управлінського обліку, фінансового менеджменту, аналізу, контролю і безпеки повинні виконувати такі завдання:

- вміло застосовувати облікові та аналітичні методи й технології у забезпеченні економічної безпеки підприємства;

- забезпечувати максимально повне і достовірне інформаційне забезпечення системи економічної безпеки підприємства;

- забезпечувати захист інформації, що належить до комерційної таємниці підприємства;
- своєчасно діагностувати зовнішні та внутрішні загрози й ризики для безпечного функціонування підприємства;
- проводити діагностування фінансово-господарського стану підприємства для попередження його недієздатності (банкрутства);
- розробляти методики оцінки стану й рівня економічної безпеки підприємства, які б найбільш повно враховували специфіку його діяльності;
- проводити оцінку стану економічної безпеки і фінансової надійності потенційних партнерів і конкурентів;
- брати участь у розробці облікової політики, з урахуванням потреб економічної безпеки підприємства;
- надавати рекомендації стосовно розробки заходів забезпечення економічної безпеки підприємства тощо.

Щоб виконати зазначені завдання та здійснити організацію обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, фахівці повинні знати:

- законодавчі і нормативно-правові акти, постанови, розпорядження, накази, національні і міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та економічної безпеки;
- технології, форми і методи протидії небезпекам, загрозам і ризикам;
- порядок розробки і впровадження інновацій в обліково-аналітичну систему та систему забезпечення економічної безпеки;
- механізм управління обліково-аналітичною системою та системою економічної безпеки підприємства;
- порядок проведення оцінки рівня і стану обліково-аналітичної системи та системи економічної безпеки підприємства;
- передовий вітчизняний і зарубіжний досвід у сфері обліково-аналітичної системи та системи забезпечення економічної безпеки підприємства [19].

Формами організації обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-

аналітичного забезпечення економічної безпеки є організаційно-правові форми – організаційно-правовий механізм – правове та організаційне забезпечення, які дозволяють реалізувати задачі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Форми організації обліково-аналітичної діяльності встановлює керівник підприємства. Для цього:

- створюють організаційні структури обліково-аналітичної діяльності;
- визначаються права та обов'язки осіб, які безпосередньо здійснюють обліково-аналітичне забезпечення;
- розробляються механізми (способи) отримання необхідної інформації [19].

Засобами організації обліково-аналітичної діяльності є технічні ресурси, які необхідні для виконання професійних задач, програмні засоби (забезпечувальні, функціональні, інформаційно-пошукові, спеціальні (системи захисту інформації) тощо), які необхідні для отримання інформації, її аналізу.

Норми організації обліково-аналітичної діяльності пропонують різноманітні вимоги до фахівців, які здійснюють цю діяльність: кваліфікаційні; санітарно-гігієнічні; морально-етичні тощо

Ці норми мають бути прописані (викладені) у кваліфікаційних характеристиках спеціалістів, кодексі діяльності аналітика з питань економічної безпеки або посадових інструкціях.

Процес формування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності та формування внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності повинен розглядатися із двох позицій:

- визначення формату внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності;
- визначення порядку формування показників внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності.

Формат звітності й порядок формування її показників необхідно

розглядати у взаємозв'язку.

З погляду системного підходу виділяють основні етапами формування інформаційного забезпечення внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності (рис. 2.1)

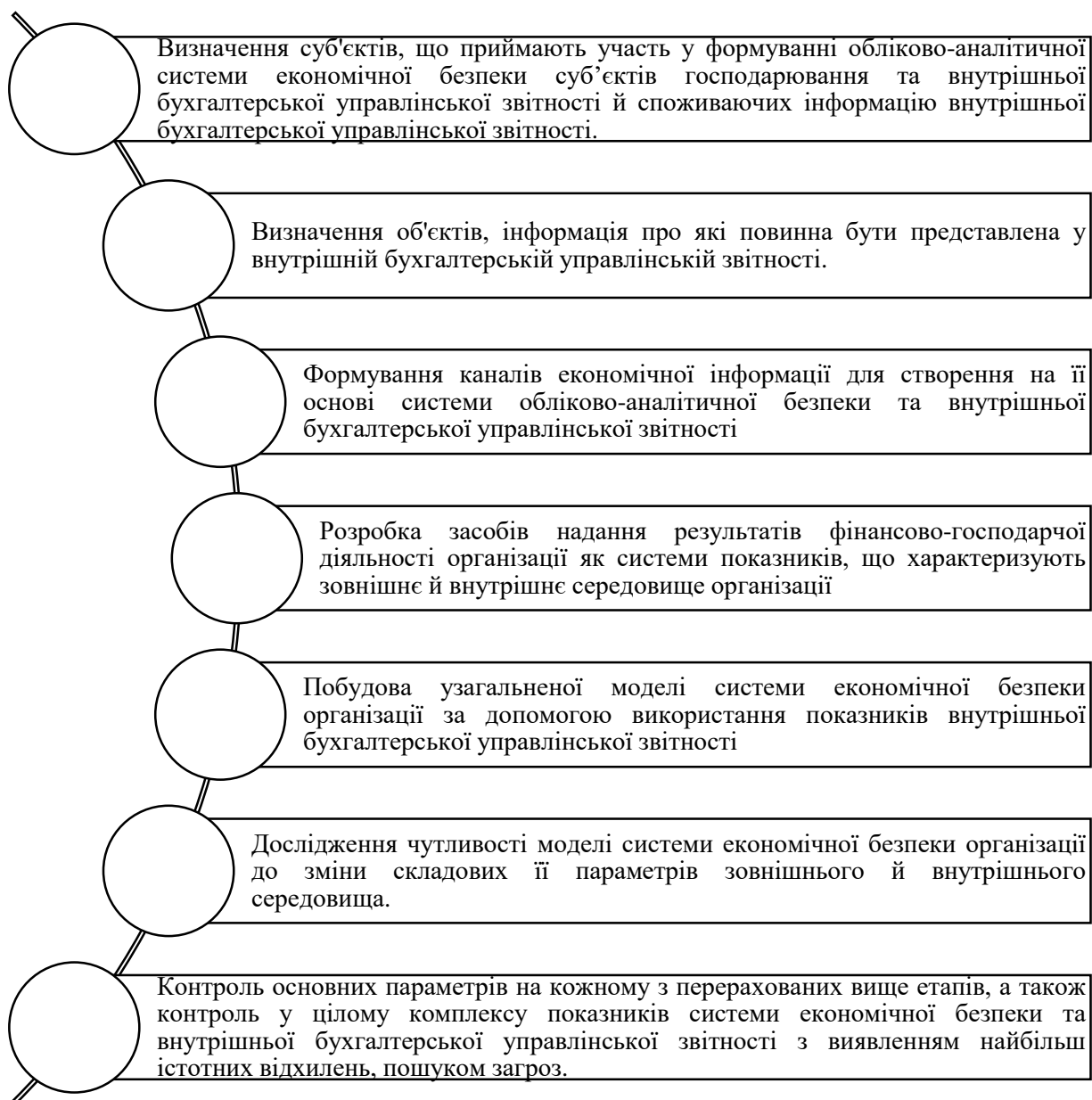

Рис. 2.1. Етапи формування обліково-аналітичної системи економічної безпеки та внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [19]

На зазначених етапах має здійснюватись наступне:

1. Визначення суб'єктів, що приймають участь у формуванні обліково-аналітичної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання та

внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності й споживаючих інформацію внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності [19].

Перша група суб'єктів (що приймає участь у формуванні показників) буде через свої можливості, навички й уміння впливати на порядок одержання, обробки й систематизації інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності.

Друга група суб'єктів через свої інформаційні потреби, а також з урахуванням своїх знань, умінь і навичок буде ставити завдання першій групі суб'єктів, тобто визначати набір показників, інформація з яких є необхідною для управління.

На даному етапі необхідно забезпечувати відповідність принципам формування обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, таких як принцип корисності; достатності; адресності; професійного судження.

2. Визначення об'єктів, інформація про які повинна бути представлена у внутрішній бухгалтерській управлінській звітності [19].

З одного боку, набір цих об'єктів є загальним для всіх організацій і обумовлюється основними виробничими факторами, основними господарськими процесами, у відношенні яких здійснюється управління. Із цього погляду набір показників звітності об'єктивний. З іншого боку, різні стилі керування, різні умови, у яких здійснюється фінансово-господарча діяльність кожного конкретного господарюючого суб'єкта будуть припускати й різні інформаційні потреби, що буде надавати індивідуальність переліку об'єктів внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, визначати ступінь деталізації інформації.

На даному етапі повинне забезпечуватися застосування таких принципів формування системи обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, як принцип корисності, достатності, креативності, професійного судження.

3. Формування каналів економічної інформації для створення на її основі

системи обліково-аналітичної безпеки та внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності [19].

При цьому важливо враховувати, що сама діяльність організації є системою з наявністю певних входів і виходів, що дозволяють обмінюватися інформацією із зовнішнім середовищем. Управлінський персонал повинен виступити тут не тільки як споживач інформації звітності, але й у якості ланки, що забезпечує наявність відповідної інформації.

На даному етапі повинне забезпечуватися застосування таких принципів формування обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, як принцип оперативності, обов'язкової автоматизації, технологічності, власної інформаційної бази, достатності.

4. Розробка засобів надання результатів фінансово-господарчої діяльності організації як системи показників, що характеризують зовнішнє й внутрішнє середовище організації [19].

При цьому, оскільки сама фінансово-господарча діяльність організації може бути представлена як складна система, то це припускає не один, а безліч варіантів її поділу на елементи й відповідно кілька варіантів її опису. У завдання системного підходу до формування обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності входить те, щоб з безлічі складових вибрати найбільш адекватне, причому головним критерієм цього вибору повинне бути те, що подібна система повинна намагатися врахувати цілісні властивості об'єкта дослідження, описати його структуру й динаміку. При цьому потрібно розробити як форми звітності з урахуванням необхідної інформації про об'єкти, так і алгоритм формування відповідної інформації з урахуванням професійного судження суб'єктів процесу.

На даному етапі повинне забезпечуватися додержання таким принципам формування обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, як принцип корисності, обов'язкової автоматизації, технологічності, спадкоємності, гнучкої, але однакової структури, єдності реальних і абстрактних показників у звітності, кількісної оцінки,

раціональності.

5. Побудова узагальненої моделі системи економічної безпеки організації за допомогою використання показників внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності [19].

Даний етап припускає узагальнення зібраної інформації і її надання певним способом з використанням певного формату.

На цьому етапі повинне забезпечуватися додержання таких принципів формування обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, як принцип обов'язкової автоматизації, технологічності, гнучкої, однакової структури, єдності реальних і абстрактних показників у звітності, кількісної оцінки, тимчасової вартості грошей, зрозумілості, наочності й аналітичності, закінченості.

6. Дослідження чутливості моделі системи економічної безпеки організації до зміни складових її параметрів зовнішнього й внутрішнього середовища [19].

Даний етап припускає здійснення аналізу показників, наведених у формах внутрішньої бухгалтерської звітності, по основних напрямках. При цьому, з метою реалізації принципів формування показників внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, у тому числі достатності, наочності й ін., розрахункові показники також повинні бути наведені у формах внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності для всебічної характеристики об'єкта. Необхідною є також оцінка ступеня відповідності передбачуваних результатів і фактично досягнутих значень показників. При цьому обов'язковою є розробка алгоритму проведення такого дослідження, який буде визначатися потребами суб'єкта управління, можливостями суб'єкта дослідження й особливостями відповідного об'єкта дослідження.

На даному етапі повинне забезпечуватися дотримання таким принципам формування системи обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, як принцип обов'язкової автоматизації, технологічності, кількісної оцінки тимчасової вартості грошей, зрозумілості,

наочності й аналітичності; спадкоємності й порівнянності, контролю.

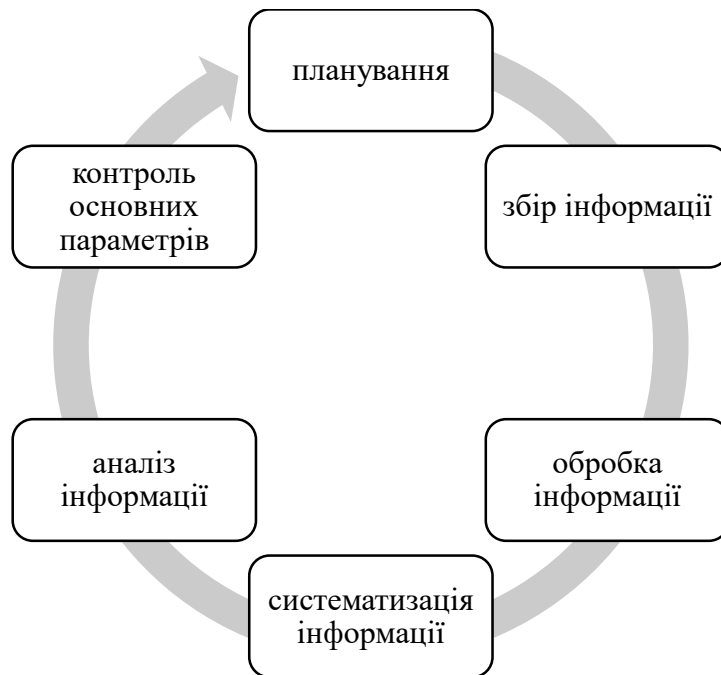
7. Контроль основних параметрів на кожному з перерахованих вище етапів, а також контроль у цілому комплексі показників системи економічної безпеки та внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності з виявленням найбільш істотних відхилень, пошуком загроз у функціонуванні організації й у порядку надання інформації у звітності, з поверненням до початкового етапу визначення формату внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності й з початком відповідного нового циклу [19].

На даному етапі повинне забезпечуватися відповідність таким принципам формування системи аналітичній-обліково-аналітичної інформації внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності, як принцип кількісної оцінки, контролю, гнучкої, але однакової структури, спадкоємності й порівнянності, наочності й аналітичності, оперативності.

Таким чином, перелік основних етапів формування обліково-аналітичної системи економічної безпеки та внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності відповідає загальному переліку основних управлінських функцій забезпечення економічної безпеки підприємства (рис. 2.2), у тому числі функціям:

- планування (визначення об'єкта й суб'єкта управління економічною безпекою);
- збору інформації (формування каналів надходження інформації);
- обробки інформації (розробка засобів надання й алгоритму обробки інформації про об'єкт);
- систематизації інформації (побудова узагальненої моделі системи економічної безпеки підприємства);
- аналізу інформації (дослідження моделі системи економічної безпеки, тобто дослідження показників звітності з використанням різних методів);
- контролю отриманої інформації про об'єкт і контролю результатів, досягнутих господарюючим суб'єктом, з поверненням до першого етапу, на якому визначаються основні параметри системи економічної безпеки та

внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності (контроль основних параметрів) [19].

2.2. Перелік основних управлінських функцій забезпечення економічної безпеки підприємства

При цьому, якщо визначення виду форми внутрішньої бухгалтерської управлінської звітності не представляє великої практичної проблеми, оскільки набір основних елементів звітності не такий широкий і внутрішні користувачі інформації можуть чітко в найбільш загальному виді сформулювати свій інтерес саме в частині елемента звітності, то більш складними представляються питання визначення формату внутрішньої звітності, що стосується економічної безпеки, її типу відповідно до класифікаційних ознак, а також набору показників, включених у кожну форму внутрішньої звітності.

Отже, основні результати організації обліково-аналітичної діяльності фахівцями з обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства наведені в табл. 2.1.

В основу організації обліково-аналітичної діяльності покладені принципи організації бухгалтерського обліку та аналізу, які відповідають принципам діяльності системи економічної безпеки підприємства.

Основні результати організації обліково-аналітичної діяльності та діяльності фахівця з обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства

Результати діяльності аналітика з питань економічної безпеки – спеціаліста з обліково-аналітичного забезпечення		
Розробка методики здійснення обліково-аналітичних робіт	Визначення показників економічної безпеки підприємства	Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства
Оцінка стану і рівня економічної безпеки підприємства	Оцінка фінансової надійності партнерів	Оцінка стану економічної безпеки конкурентів
Оцінка впливу внутрішніх і зовнішніх загроз на фінансовий результат	Розробка важелів сприяння гармонізації інтересів підприємства і його працівників	Розробка заходів стосовно недопущення (мінімізації) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз

Джерело: побудовано автором на основі досліджень

Отже, організація обліково-аналітичної діяльності в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки – специфічний вид професійної діяльності спеціалістів з економічної безпеки, пов'язаний із безпосереднім впливом на обліково-аналітичне забезпечення (розробка складу та змісту обліково-аналітичного забезпечення) та інформаційного супроводження економічної безпеки підприємства.

Отже, організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств є важливою складовою управління сільськогосподарськими підприємствами. Цей процес передбачає впровадження і підтримку системи обліку і аналізу економічних процесів для забезпечення фінансової стабільності і ефективності господарської діяльності. Організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств повинні відповідати конкретним умовам та потребам кожного підприємства. Також вони повинні бути постійно адаптовані до змін в економічному середовищі та законодавстві.

2.2. Принципи організації та механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Організація обліково-аналітичного забезпечення відбувається на основі певних принципів. Із загальнонаукової точки зору принципами прийнято називати основні засади будь-якої теорії, науки, що визначають усі наступні твердження, базові вимоги, яким зобов'язані відповідати наукові припущення, гіпотези або теорії. Н. Малюга констатує: — Принцип – це те, що завжди, за будь-яких умов, без будь-якого винятку властиве певному явищу. Принцип виступає основою, початком, керівною ідеєю у будь-яких відносинах [44]. І від того, на основі яких принципів побудована організація обліково-аналітичного забезпечення, залежить подальше ефективне ведення бухгалтерського обліку, здійснення аналізу, а звідси і успішне функціонування самого підприємства та забезпечення його безпеки.

Обліково-аналітичне забезпечення містить у собі облікове забезпечення, що підтримане різними видами обліку, використаними в рамках обліково-аналітичної системи підприємства і аналітичне забезпечення.

Говорячи про принципи формування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою, слід їх класифікувати на:

- облікові принципи, що дозволяють сформулювати адекватну обліково-аналітичну систему;
- принципи аналізу, що служать основою для проведення аналітичних процедур і узагальнення їх результатів.

Створення раціонального потоку обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства базується на певних принципах, серед яких основними є [43]:

- виявлення інформаційних потреб і способів найбільш ефективного їхнього задоволення;
- об'єктивність відображення процесів діяльності;
- єдність інформації, яка надходить із різних джерел.

У контексті дослідження обліково-аналітичного забезпечення управління

механізмом економічної безпеки усі принципи представлені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Принципи організації бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності з метою забезпечення економічної безпеки підприємства

Принципи організації бухгалтерського обліку	Суть принципу організації бухгалтерського обліку	Принципи забезпечення економічної безпеки підприємства	Суть принципу організації аналізу господарської діяльності	Принципи організації аналізу господарської діяльності
Законності	Передбачає формування обліково-аналітичних даних на основі нормативно-правових документів міжнародного та українського законодавства із застосуванням дозволених методів та засобів інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства	Законності	Передбачає, що оцінка результатів діяльності підприємства відбувається з урахуванням державної, економічної, соціальної, екологічної, міжнародної політики та чинного законодавства тощо	Державного підходу
Всебічності	Передбачає врахування усіх внутрішній в'язків в обліково-аналітичному просторі для забезпечення стабільного функціонування системи економічної безпеки підприємства	Комплексності	Передбачає охоплення максимуму структурних підрозділів і напрямків діяльності, всебічне вивчення причинно-наслідкових залежностей розвитку основної діяльності підприємства	Комплексності
Цілісності	Передбачає розгляд системи обліково-аналітичних даних як цілісного інформаційного організму для забезпечення сталого функціонування системи економічної безпеки		Передбачає розуміння об'єкту, що вивчається, як складної динамічної системи, що містить елементи, пов'язані між собою та з зовнішнім середовищем	Системності
Компетентності	Передбачає професіоналізм у вирішенні питань з обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки	Професіоналізму та спеціалізації	Обґрунтування висновків точними аналітичними розрахунками	Точності
Універсальності	Передбачає визнання обліковоаналітичної діяльності як спрямовану на забезпечення інформаційних потреб управління підприємством		Передбачає використання діалектичної теорії пізнання, економічних законів розвитку, інноваційного підходу, новітніх прогресивних методів економічних досліджень	Науковості
			Передбачає використання перевіреної інформації, яка достовірно відбиває об'єктивну реальність	Об'єктивності
Безперервності	Передбачає послідовну побудову обліково-аналітичного процесу під час розв'язування конкретних завдань в системі економічної безпеки	Безперервності	Передбачає проведення за планом і систематично, що викликає необхідність планування і контролю за проведенням аналітичної роботи на підприємстві, обумовлює	Плановості

			розподіл обов'язків між виконавцями;	
Динамічності	Передбачає розгляд обліковоаналітичної системи, де всі її характеристики мають розглядатися не як постійні, а як безперервно змінювані до своєї протилежності	Активності	Передбачає швидкий і чіткий аналіз ситуацій, генерування відповідних управлінських рішень і втілення їх у життя підприємства.	Оперативності
Дієвості	Передбачає своєчасне реагування на інформацію та підвищення оперативності обліку з метою створення інформаційного середовища для ефективного використання ресурсів, поліпшення збереження майна, забезпечення прибутковості діяльності	Своєчасності	Передбачає активний вплив на результати діяльності підприємства, своєчасне виявлення недоліків та прийняття відповідних управлінських рішень	Дієвості
Випереджувального відображення	Передбачає прогнозування найбільш вірогідного стану досліджуваної системи в майбутньому			
Прямоточності	Передбачає раціональну організацію інформаційних потоків між учасниками облікового процесу	Координації та взаємодії	Передбачає врахування всіх внутрішніх зв'язків і відношень у системі, усіх факторів, які впливають на її функціонування	Всебічності

Джерело: [43].

Слід урахувати й той факт, що оскільки в обліково-аналітичну систему можуть входити різні види обліку, то й склад облікових принципів може змінюватися. Безсумнівним те, що основою облікових принципів будуть принципи, що згадуються в різних концептуальних основах (таблиця вище).

Бухгалтерський фінансовий облік ґрунтується на принципах (по суті вимогах і допущеннях).

Основні допущення: Принцип нарахування

Фінансова звітність складається по методу нарахування. Згідно із цим методом, результати операцій і інших подій визнаються по факту їх здійснення (а не тоді, коли кошти або їх еквіваленти отримані або виплачені). Вони відображаються в облікових записах і включаються у фінансову звітність періодів, до яких відносяться.

У якості основних принципів управлінського обліку, слід віднести:

- принцип орієнтації на задоволення інформаційних потреб керівників (менеджерів) різного рівня й відповідальності за прийняття економічно

обґрунтованих рішень по управлінню підприємством і його підрозділами і принципи фінансового обліку, до яких входять:

- принцип безперервності діяльності, єдиного грошового вимірника, повноти й аналітичності інформації.

- принцип періодичності, що відображає виробничий і комерційний цикли підприємства, є важливим для побудови системи управлінського обліку [43].

Власні принципи управлінського обліку:

- оцінка результатів діяльності структурних підрозділів підприємства – принцип організації управлінського обліку;

- принцип прийнятності й багаторазового використання при зборі, реєстрації, обробці й передачі інформації;

- принцип комплексності, суть якого полягає в разовій фіксації даних у первинних документах або розрахунках і багаторазовім їхньому використанні у всіх видах управлінської діяльності без повторної фіксації, реєстрації або розрахунків;

- принцип бюджетного методу управління витратами, фінансами,

- комерційною діяльністю використовується як інструмент планування контролю та регулювання [43].

У міжнародній практиці в якості допущень використовуються принцип нарахування; відповідність доходів і витрат; обачності економічного суб'єкта; наявність грошового виміру; періодичність узагальнення економічних подій.

Найбільша перевага вченими приділяється двом базовим принципам: безперервності діяльності й методу нарахування.

В економічному аналізі діяльності підприємства можуть використовуватися додатково принципи:

- релевантність результатів, отриманих у процесі економічного аналізу;

- істотність і оптимальність для прийняття раціональних управлінських рішень;

- співставність витрат на проведення аналізу й корисності отриманої інформації для зацікавленого користувача;

-принцип виділення провідної ланки (при відборі найбільш прийнятних варіантів управлінських рішень);

-своєчасність одержання вихідних аналітичних даних;

- кількісна визначеність, варіантність, вірогідність, ясність і порівнянність результатів аналізу [43].

Дослідження принципів організації та функціонування обліково-аналітичного забезпечення управління безпекою підприємства показало, що застосування принципів визначається структурою обліково-аналітичної системи. Таким чином, для формування якісного обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою необхідно визначити види обліку, що застосовуються в рамках обліково-аналітичної системи конкретного підприємства, і використовувати основні принципи, характерні для кожного виду обліку. При цьому облікові принципи повинні бути доповнені принципами в області економічного аналізу та забезпечення безпеки [43].

Застосування даних принципів значною мірою сприятиме впровадженню комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку та аналізу, метою яких буде посилення функції безпеки, збереження власності та забезпечення безперервності діяльності підприємства [43].

Для ефективного використання будь-якої інформаційної системи, зокрема і системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, необхідно визначити механізм її функціонування. Такий механізм визначається галузевими особливостями діяльності підприємства, його організаційно-правовою формою, стратегією безпеки та загального розвитку, завданнями, що ставляться перед службою економічної безпеки, підготовленістю персоналу та низкою інших умов. Даний механізм забезпечує збір інформації, оцінку її достовірності, способи узагальнення, а також технології її надання безпосереднім користувачам з метою визначення рівня та стану економічної безпеки підприємства, прийняття оптимальних управлінських рішень, як для його власників чи персоналу, так і для інших зацікавлених у його діяльності осіб [43].

Розглядаючи механізм функціонування обліково-аналітичного забезпечення як невід'ємного компонента функціонування системи економічної безпеки підприємства, визначено його функціональні складові, що проявляються у здійсненні обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню економічної безпеки підприємства (рис. 2.3).

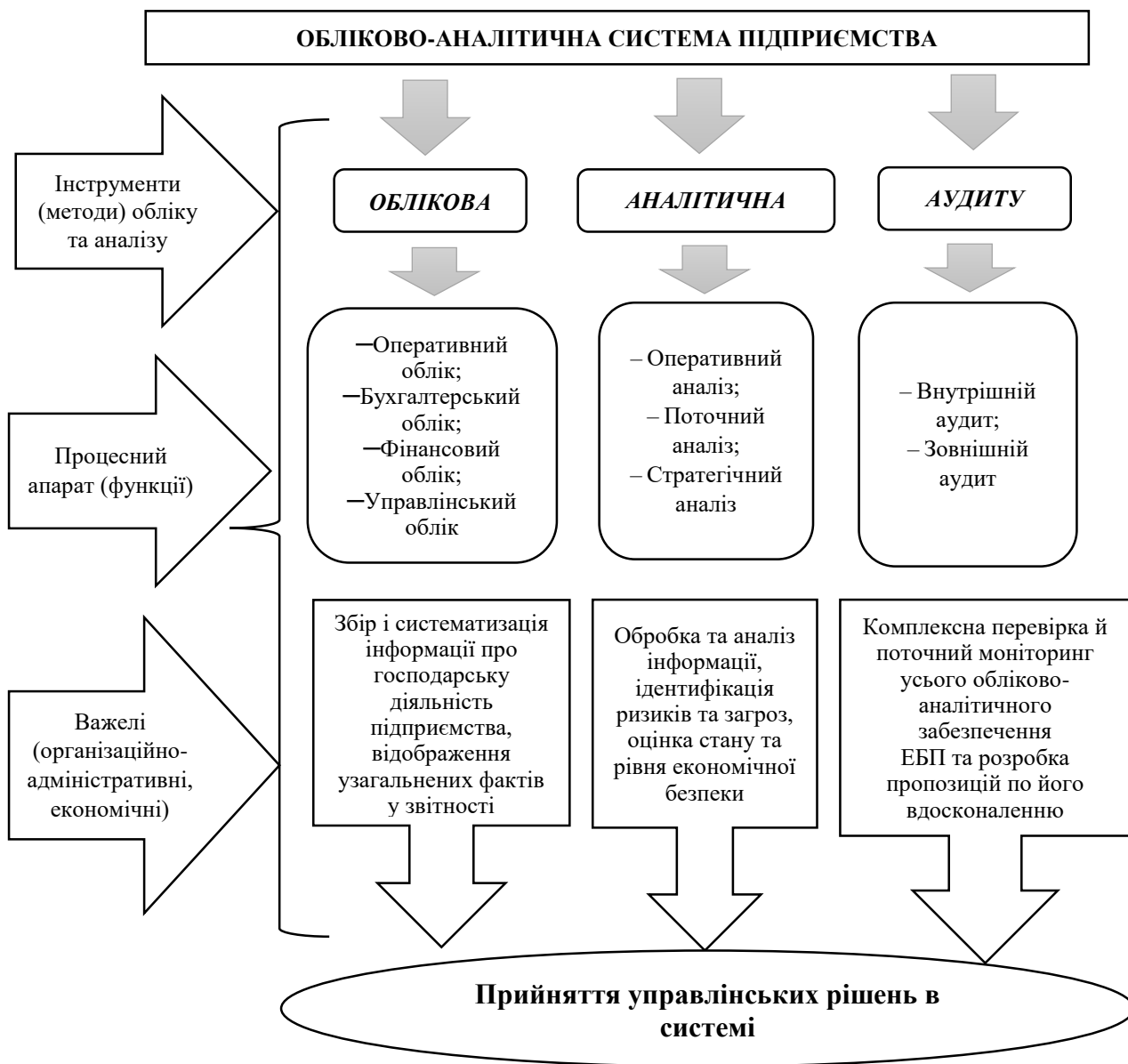

Рис. 2.3. Механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Облік–аналіз–аудит специфічні види діяльності і самостійні локальні підсистеми зі своїми задачами, цільовою спрямованістю, методологією формування та здійснення аналітичних процедур. В основі налагодженої

роботи (функціонування) системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства лежить системний підхід, що дозволяє розглядати підприємство як складний об'єкт.

Обліково-аналітичний механізм, як інтегрована система, з урахуванням можливостей та вимог функціональної і структурної інтеграції повинні бути адаптовані одна до одної, а в цілому – до вимог системи безпеки.

Інструментальний апарат містить методи обліку та аналізу і створює ядро управлінської діяльності в системі економічної безпеки.

Методи обліку та аналізу полягають у цілеспрямованому впливі суб'єкта на об'єкт для досягнення поставленої мети. При цьому під методом забезпечення обліково-аналітичною інформацією в системі економічної безпеки розуміють систематизовану сукупність дій, які необхідно здійснити, щоб вирішити певне завдання або досягнути поставленої мети [14]. Методи, що використовуються у процесі обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, досить різноманітні.

Вони включають:

- способи здійснення оперативного обліку (первинне спостереження та документація);
- способи здійснення бухгалтерського обліку (оцінювання та калькуляція, інвентаризація, узагальнення інформації в звітності);
- способи здійснення фінансового та управлінського аналізу (порівняльний, факторний, коефіцієнтний аналіз, аналіз беззбитковості);
- спеціальні способи отримання інформації, необхідної для забезпечення економічної безпеки підприємства;
- способи забезпечення економічної безпеки на підприємстві [43].

Правильне володіння усіма методами обліку та аналізу дає змогу покращити рентабельність виробництва, мінімізувати ризики, посилити безпеку.

У процесі розвитку виробництва, удосконалення технічних можливостей та системи виробничих відносин, кількість методів і важелів, що впливають на

ефективність обліково-аналітичної системи, зростає.

Важіль є засобом, за допомогою якого забезпечується поєднання складових механізму в єдину систему та цілісність його функціонування.

Функціонування важелів системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства здійснюється на основі системи правових норм, що відповідають чинному законодавству. До важелів системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства відносимо: організаційно-адміністративні та економічні [43].

Організаційно-економічні містять: кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення та захист інформації, організаційно-правову форму та структуру управління. До економічних важелів відносять амортизаційну політику та політику ціноутворення, оподаткування, кредитування та страхування.

Організаційні й економічні важелі відрізняються від адміністративних тим, що безпосередньо не примушують економічних агентів діяти певним чином, але роблять іншу поведінку для них не вигідною; допускають лише можливість вибору рішення для оптимізації витрат та покращення своєї діяльності. Застосування організаційних та економічних важелів механізму полягає в поєднанні об'єктивних та суб'єктивних аспектів людської діяльності в контексті постійного розвитку на основі впровадження технологічних інновацій і підвищення ефективності використання виробничого потенціалу [43].

Процесний апарат розглядає систему в динаміці, містить у собі функції обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства (облікову, аналітичну, інформаційну, контрольну), які відображають суть та зміст «забезпечення» на усіх рівнях управлінської діяльності. Функції такого механізму тісно пов'язані між собою у єдиному процесі.

Таким чином, обліково-аналітичний механізм як єдина інтегрована система повинен в загальній цілісності виконувати обслуговуючу функцію стосовно задоволення потреб системи безпеки, а також суб'єктів управлінської діяльності різних ієрархічних її рівнів, а саме: керівників структурних

підрозділів підприємства, керівників центрів відповідальності, фінансових та бюджетних структур, акціонерів, інвесторів, засновників фірми тощо.

2.3. Розкриття інформації у звітності щодо економічної безпеки підприємства

Фінансова звітність є одним з фундаментальних елементів методу бухгалтерського обліку, за допомогою якого можливий аналіз ключових показників розвитку підприємств, галузей та національних економік у цілому. Як влучно підкреслюють Т. Камінська та О. Костенко, важливість бухгалтерського обліку для суспільства підтверджена багатьма факторами, одним з яких є його соціальне значення. Бухгалтерський облік – це інструмент ефективного розподілу благ у суспільстві. На основі облікової інформації стає можливим визначення галузей економіки, що створюють національне багатство, ступінь їх участі у цьому процесі та напрями розподілу створеного багатства. Одним з основних елементів методу, що забезпечує цей процес, є фінансова звітність, яка дозволяє отримувати інформацію про всі об'єкти обліку [34].

Україна після приєднання до стратегії проти агресивного податкового планування BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), ініційованої ОБСЄ та G20, взяла на себе зобов'язання щодо повнішого розкриття інформації, а необхідність розбудови власного фондового ринку вимагає більшого рівня довіри між державою, компаніями і громадянами. Довіра створюється багаторічною практикою надання чесною і зрозумілою інформації щодо компанії, у тому числі якісної фінансової звітності [91].

У процесі гарантування економічної безпеки фінансова звітність залишається одним з визначальних компонентів ефективного менеджменту, забезпечуючи безпекове подання аграрного бізнесу та слугуючи так званим «містком» між підсистемою обліково-аналітичного забезпечення та прийняттям управлінських рішень.

На думку Н. Акімової та А. Азадена, «фінансова звітність – це

структурована інформація про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за певний період часу, що отримується як з системи фінансового обліку, так і з інших джерел, і яка надається для задоволення інформаційних потреб різних користувачів, в першу чергу зовнішніх, в процесі прийняття ними економічних рішень» [3].

Згідно з Концептуальною основою фінансової звітності, фінансові звіти складаються багатьма суб'єктами господарювання і надаються зовнішнім користувачам у різних країнах світу. І хоча такі звіти можуть виглядати схожими, вони відрізняються один від одного соціальними, економічними та законодавчими особливостями, притаманними кожній окремій країні. Крім того, при встановленні національних вимог беруть до уваги потреби різних користувачів фінансових звітів. Це розмаїття обставин призвело до використання різних визначень елементів фінансових звітів, наприклад, таких, як активи, зобов'язання, власний капітал, дохід та витрати. Воно спричинило також використання різних критеріїв визнання статей фінансових звітів та вибір різних баз оцінювання. Це вплинуло й на обсяг фінансових звітів та розкриття в них інформації [39].

Орієнтація на зовнішніх стейкхолдерів (користувачів) фінансової звітності притаманна західній моделі обліку, саме тому початок 2020 р. став так званим «переломним» періодом у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності, оскільки 2019 р. є першим звітним періодом, за який українські підприємства, які зобов'язані застосовувати міжнародні стандарти, подають фінансову звітність на підставі таксономії за міжнародними стандартами в електронній формі. Процес таких методологічних трансформацій прямо пов'язаний з необхідністю безпекового розкриття окремих статей та безпекового подання аграрного бізнесу.

Відповідно до частини другої ст. 12 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, а також підприємства, які

провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначає Кабінет Міністрів України, складають фінансову звітність і консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами [385]. Згідно з частиною п'ятою ст. 12 Закону підприємства, зазначені у частині другій цієї статті, складають і подають фінансову звітність і консолідовану фінансову звітність органам державної влади та іншим користувачам на їх вимогу в порядку, визначеному цим законом, на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі, установленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку [64].

Згідно з п. 2 Порядку подання фінансової звітності, затвердженого Постановою КМУ № 419 від 28.02.2000 р. зі змінами від 06.11.2019 р., річна фінансова звітність і річна консолідована фінансова звітність разом з відповідними аудиторськими звітами, звіт про управління, консолідований звіт про управління, звіт про платежі на користь держави та консолідований звіт про платежі на користь держави, складення яких передбачено законодавством, повинні бути оприлюднені на веб-сторінці або веб-сайті підприємства (у повному обсязі) та в інший спосіб у випадках, визначених законодавством, у форматі, який виключає можливість унесення змін до фінансової звітності іншими користувачами, та в єдиному електронному форматі, визначеному Мінфіном, на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності [65].

В основі таксономії фінансової звітності лежить принцип XBRL (eXtensible Business Reporting Language) – програмний стандарт і універсальний спосіб передачі, акумуляції та обміну інформацією міжнародного рівня. XBRL-стандарт покликаний забезпечити оперативне подання й обробку звітності в електронному вигляді та поширений у провідних економічно розвинених країнах світу. Основними стейкхолдерами XBRL-таксономії є державні регулятори, інвестори, звітні суб'єкти й інші публічні користувачі. Виокремлюючи ряд позитивних наслідків таксономії, наголосимо на певних

ризиках цього процесу для підприємств (рис. 2.4).

Таким чином, як влучно підкреслили О. Балазюк та І. Сисоєва, XBRL є стандартом, який використовують багато країн: уведення в дію фінансової звітності зробить систему прозорою та зручною для всіх, однак наявні в процесі її впровадження помилки і недоліки приведуть до розкриття викривлених і недостовірних даних [4].

Рис. 2.4. Вигоди та ризики для ключових стейкхолдерів XBRL-таксономії

Джерело: [7]

Для систематизації та порівнюваності інформації звіт про управління рекомендовано формувати за такими напрямками:

- 1) організаційна структура та опис діяльності підприємства;
- 2) результати діяльності;
- 3) ліквідність і зобов'язання;
- 4) екологічні аспекти;
- 5) соціальні аспекти і кадрова політика;
- 6) ризики;
- 7) дослідження та інновації;
- 8) фінансові інвестиції;
- 9) перспективи розвитку;

10) корпоративне управління (складають підприємства – емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущено до торгів на фондових біржах або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію) [62].

Як наголошують Н. Правдюк і Т. Плахтій, «забезпечення і підвищення якості фінансової звітності повинно ґрунтуватись на міцній науковій базі та стійких теоретичних засадах, зокрема, на науці про оцінку якості продуктів (матеріальних та нематеріальних) та процесів людської діяльності, їх властивостей та їх відношень з їх споживачами та користувачами» [61].

Ураховуючи ці міркування, дослідження свідчать, що запропонована структура Звіту з управління не відповідає запитам стейкхолдерів зміцнення економічної безпеки, оскільки звужує розкриття інформації про ризики, обмежуючись даними щодо ринкового, кредитного ризиків та ризику ліквідності. На відміну від цього, економічна безпека є набагато глибшим та багатоаспектним явищем і невід'ємною складовою системи менеджменту. Тому науковці пропонують до складу Звіту з управління включати окрему складову «Управління економічною безпекою», яка поруч із розкриттям інформації про ризики та наслідки їх впливу міститиме відомості щодо організаційного забезпечення управління економічною безпекою, політики ризик-менеджменту і санкційного та внутрішнього комплаенса, антикорупційної політики тощо. Формування безпекового розділу Звіту з управління, з одного боку, базується на синхронізації з елементами XBRL-

таксономії, а з другого – розкриває додаткові параметри ризик-менеджменту як функції управління суб'єктом [7] (рис 2.5).

В основі антикорупційної політики підприємства як складової загальної корпоративної економічної безпеки має бути формування нульової толерантності до проявів корупції та запобігання хабарництву і повне дотримання чинних антикорупційних законів.

Урізноманітнення об'єктів, їх якісних характеристик, підвищення питомої ваги операцій, які здійснює суб'єкт господарювання, та інші аспекти його діяльності ускладнюють процеси реєстрації, накопичення та обробки фінансової інформації. У зв'язку із цим необхідне вдосконалення методичних підходів, використання яких сприятиме реалізації інформаційних потреб користувачів [88].

Як наголошують провідні експерти Baker Tilly Україна, сьогодні для багатьох компаній постає питання альтернативного виду обліку і звітності, який задовольняв би потреби власників та менеджменту підприємства. Звичайний звіт не може надавати оперативну інформацію про стан життєдіяльності компанії, саме тому таку функцію покладають на управлінський облік та звітність. Останні надають показники, за рахунок яких менеджмент компанії отримує комплексне бачення кожного процесу, що відбувається на підприємстві. Водночас така інформація допомагає миттєво та своєчасно реагувати і на ситуацію всередині компанії, і відповідати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища.

Оскільки управління економічною безпекою за своєю суттю переважно залежить від управлінських рішень внутрішніх користувачів, вважаємо, що і його інформаційне забезпечення має ґрунтуватися на вдосконаленні форм внутрішньої звітності.

Саме тому задоволення запитів зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів економічної безпеки можливе на основі безпекового подання аграрного бізнесу у Звіті з управління та розробки специфічної форми внутрішньої управлінської звітності – Внутрішнього звіту з економічної безпеки, який базується на

поєднанні фінансових та абстрактно-текстових параметрів щодо можливого впливу різних типів ризиків на економічну безпеку, має характер комерційної таємниці та є підставою для прийняття менеджментом аграрного підприємства релевантних управлінських рішень зі зміцнення його економічної безпеки [7] (рис 2.6)

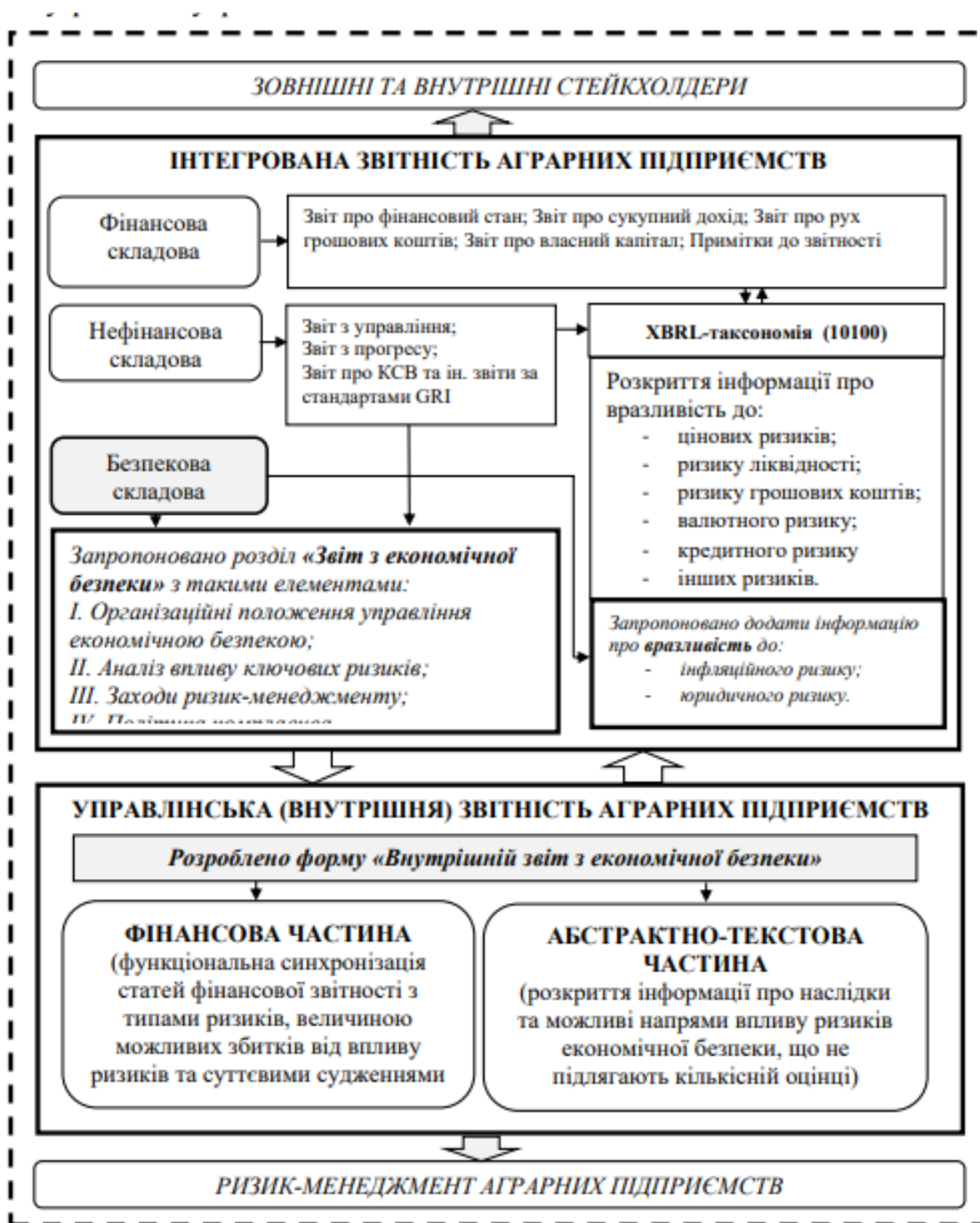

Рис. 2.5. Методичні засади відображення економічної безпеки аграрних

підприємств в інтегрованої звітності

Джерело: [7]

ТОВ «Курланд»

Ідентифікаційний
код за ЄДРПОУ

34657396

ВНУТРІШНІЙ ЗВІТ З ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ (проект)

станом на «__» _____ 20__ р.

I. ФІНАНСОВА ЧАСТИНА

Елементи активів та джерел їх утворення	Код елемента у Балансі	Вартість на дату звітності, тис. грн	Тип ризику економічної безпеки	Величина можливого збитку від впливу ризику, грн	Суттєве судження під час оцінки ризику
.....
Всього по підприємству	X	X	X	X

II. АБСТРАКТНО-ТЕКСТОВА ЧАСТИНА

Ризик недостовірності фінансової звітності
Ризик втрати ліквідності і платоспроможності
Вразливість до стратегічних ризиків
Вразливість до операційних ризиків
Вразливість до діджиталізаційних ризиків

Виконавець: обліковий гарант економічної безпеки

Прізвище, ім'я, по - батькові

Узгоджено: головний бухгалтер (фінансовий директор)

Прізвище, ім'я, по - батькові

Рис. 2.6. Проект Внутрішнього звіту з економічної безпеки

Джерело: [7]

Складання відповідної форми має відбуватися на запит менеджменту підприємства, але не рідше одного разу на квартал. Функціонального зв'язку запропонованої форми внутрішньої звітності досягають за рахунок синхронізації показників оцінки різних груп ризиків зі статтями Звіту про фінансовий стан (Баланс). Практична цінність запропонованої форми внутрішньої звітності полягає в можливості релевантної оцінки ризик-середовища аграрного бізнесу та формування раціональних управлінських рішень зі зміцнення економічної

безпеки та посилення її внутрішнього контролю.

Отже, у результаті дослідження з'ясовано, гарантування міцності економічної безпеки можливе завдяки безпековому поданню аграрного бізнесу в інтегрованій звітності за міжнародними стандартами на основі розширення XBRL-таксономії додатковими безпековими елементами та доповнення Звіту з управління інформацією про організаційне забезпечення управління економічною безпекою, політики ризик-менеджменту, санкційного та внутрішнього комплаєнса, антикорупційної політики тощо. Прийняття менеджментом підприємства релевантних управлінських рішень зі зміцнення його економічної безпеки має відбуватися за допомогою періодичного подання специфічної форми внутрішньої управлінської звітності – Внутрішнього звіту з економічної безпеки, який базується на поєднанні фінансових та абстрактно-текстових параметрів щодо можливого впливу різних типів ризиків на економічну безпеку.

2.4. Діагностика фінансового стану підприємства як основа забезпечення його економічної безпеки

Під діагностикою фінансового стану розуміють ідентифікацію стану об'єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінантних факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні і тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення.

Діагностика покликана забезпечувати комплексне виявлення, аналіз, ліквідування та прогнозування проблем підприємства з метою забезпечення прийняття випереджуючих управлінських рішень, спрямованих на досягнення його стратегічних та тактичних цілей.

Діагностику фінансового стану підприємства доцільно здійснювати за такими основними напрямками: аналіз фінансової звітності підприємства за результатами його фінансово-господарської діяльності (складання

економічного паспорту підприємства); аналіз конкурентних переваг і порівняльний аналіз із підприємствами –конкурентами; аналіз рівня і якості менеджменту підприємства; аналіз компетенцій та інтелектуального потенціалу підприємства; аналіз поставок і клієнтури підприємства, визначення ключових факторів успіху тощо [58].

Проведмо експрес діагностику фінансово стану ТОВ «Курланд» як основи забезпечення його економічної безпеки.

Для оцінки та аналізу використання фінансових ресурсів, а також пошуку резервів для ефективного використання власного і залученого капіталу необхідно розрахувати показники майнового стану підприємства та проаналізувати отримані дані (табл. 2.3).

З даних таблиці 2.3. бачимо що валюта майна збільшилась на 135704 тис. грн. Серед майна більша частка припадає на оборотні активи, які зменшились за період дослідження на 2447 тис. грн.

Таблиця 2.3

Аналіз майна ТОВ «Курланд» та джерел його утворення, тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Відхилення (+; -)	
	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	Абсолютне	Відносне
Актив					
I. Необоротні активи:	258759	335815	396963	138204	53,41
Нематеріальні активи	5			-5	-100,00
Незавершені капітальні інвестиції		149		-	-
Основні засоби	181359	158335	219277	37918	20,91
Інші необоротні активи	77395	177331	177686	100291	129,58
II. Оборотні активи	403200	223170	400753	-2447	-0,61
Запаси	46040	69798	131061	85021	184,67
Поточні біологічні активи	102443	114890	51921	-50522	-49,32
Дебіторська заборгованість	248199	37655	203447	-44752	-18,03
Гроші та їх еквіваленти	6466	791	14305	7839	121,23
Витрати майбутніх періодів	52	36	19	-33	-63,46
Інші оборотні активи	-	-	-	-	-
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	53	-	-	-53	-
БАЛАНС	662012	558985	797716	135704	20,50
Пасив					
I. Власний капітал	-78695	185132	292608	371303	-471,83
Зареєстрований (пайовий) капітал	2048	2048	2048	-	-
Капітал у дооцінках	75380	56306	134378	58998	78,27
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-156123	126778	156182	312305	-200,04

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	99030	51729	60974	-38056	-38,43
Довгострокові кредити банків	48191	-	-	-48191	-
Інші довгострокові зобов'язання	50839	51729	60974	10135	19,94
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	141614	322124	444134	302520	213,62
Короткострокові кредити банків	-	91	172298	172298	-
Поточна кредиторська заборгованість	134072	165837	78820	-55252	-41,21
Поточні забезпечення	4689	134483	138700	134011	2857,99
Інші поточні зобов'язання	2853	21713	54316	51463	1803,82
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-
БАЛАНС	161949	558985	797716	635767	392,57

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Необоротні активи в діяльності підприємства займають дещо меншу частку і за період дослідження вони також зросли на 138204 тис. грн.

Серед необоротних активів найбільша питома вага припадає на основні засоби, які зросли за період дослідження на 37918 тис. грн.

Серед оборотних активів є запаси, поточні біологічні активи, дебіторська заборгованість, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів.

За період дослідження збільшились запаси на 85021 тис. грн., поточні біологічні активи зменшились на 50522 тис. грн. а дебіторська заборгованість на 44752 тис. грн.

Динаміку змін необоротних та оборотних ресурсів а також змін власного та залученого і позиченого капіталу можна також спостерігати на рис. 2.7. та 2.8.

Оборотність активів – це показник ділової активності, який є співвідношенням між виручкою і середньорічною сумою активів [50]. Для визначення ефективності використання активів підприємства необхідно розрахувати показники ділової активності та проаналізувати отримані дані (табл. 2.4).

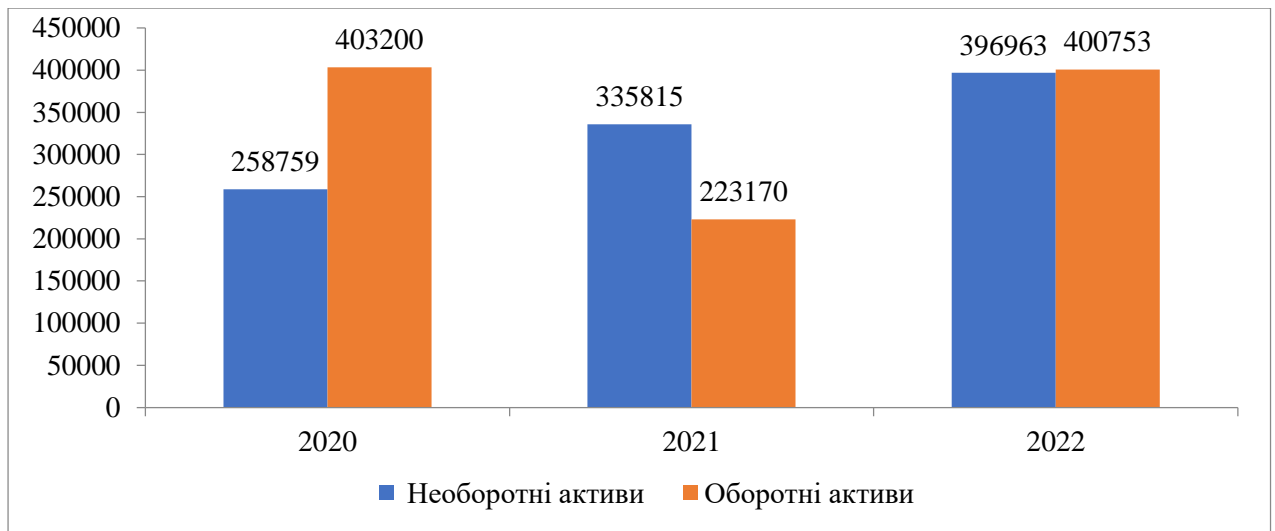

Рис. 2.7. Динаміка змін необоротних та оборотних активів в ТОВ «Курланд» в 2020-2022 роках, тис. грн.

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

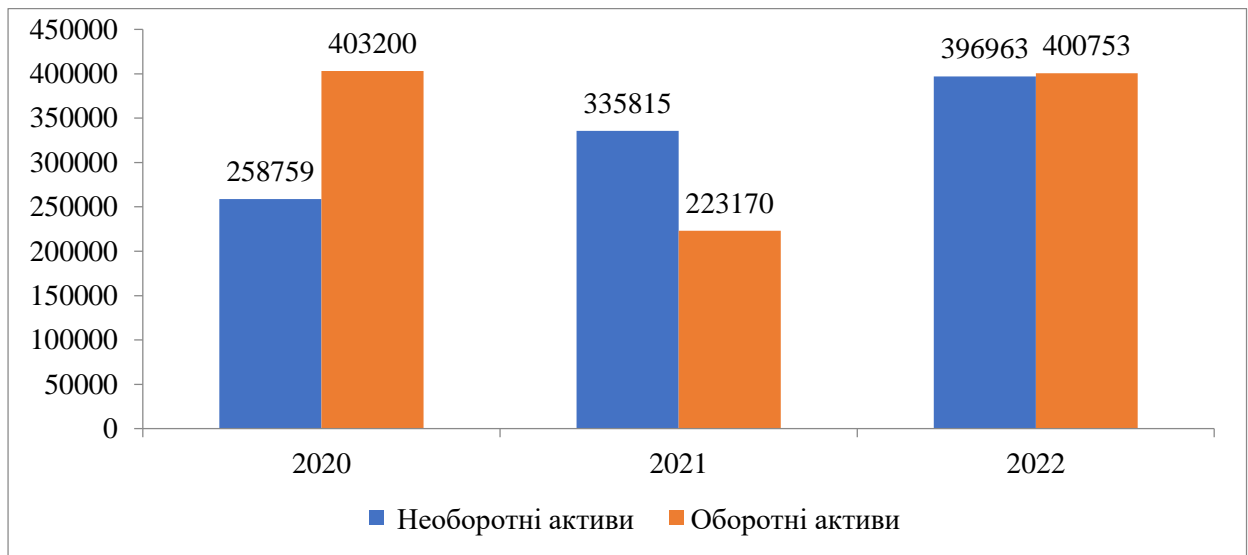

Рис. 2.8. Динаміка змін власного та залученого і позиченого капіталу ТОВ «Курланд» в 2020-2022 роках, тис. грн.

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Розраховані показники фондівіддачі в цілому мають прогресивну тенденцію. Висхідна динаміка фондівіддачі за 2020-2022 рр. свідчить про ефективність використання основних засобів.

Коефіцієнт оборотності запасів в цілому має тенденцію зменшення. Тобто підприємство веде неефективну поточну політику управління запасами, продуману тактику формування виробничих запасів, запасів готової продукції і т.д.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2020-2022 рр. збільшився на 0,71 що свідчить про зменшення середньої дебіторської заборгованості над виручкою та свідчить також про налагодження ефективної політики управління відносинами з постачальниками.

Таблиця 2.4

Аналіз показників ділової активності ТОВ «Курланд» в 2020-2022 роках

№	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення, (+,-)
1	Коефіцієнт загальної оборотності капіталу	-4,16	2,77	1,41	5,57
2	Коефіцієнт оборотності мобільних засобів	0,81	2,30	1,03	0,22
3	Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів	7,11	7,35	3,15	-3,96
4	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,32	13,63	2,03	0,71
5	Середній термін обороту дебіторської заборгованості	273,05	26,41	177,60	-95,45
6	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,44	3,10	5,23	2,79
7	Середній термін обороту кредиторської заборгованості	147,50	116,30	68,81	-78,69
8	Фондовіддача основних засобів	1,80	3,24	1,88	0,08
9	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,25	-5,19	-9,51	-10,76
10	Продуктивність праці	4305,70	7897,29	6989,64	2683,95

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Коефіцієнт оборотності власного капіталу протягом 2020-2022 рр. має регресивну динаміку та за 2020 рік має від'ємне значення, показник за період дослідження зменшився на 10,76, що є негативним явищем.

Отже, наглядно прослідкувати динаміку коефіцієнтів оборотності можна на рисунку 2.9.

Для визначення спроможності підприємства погашати довгострокову заборгованість в строк необхідно розрахувати показники платоспроможності і ліквідності.

На мікроекономічному рівні під платоспроможністю підприємств розуміють здатність юридичної особи або фізичної особи-підприємця здійснювати

необхідні платежі. Ці платежі можуть здійснюватися з власних або залучених коштів для задоволення потреб усіх можливих контрагентів, включаючи обов'язки перед працівниками, а також потреби держави. Таке тлумачення терміну означає необхідність здійснення розрахунків як усередині підприємства, так і за його межами [50].

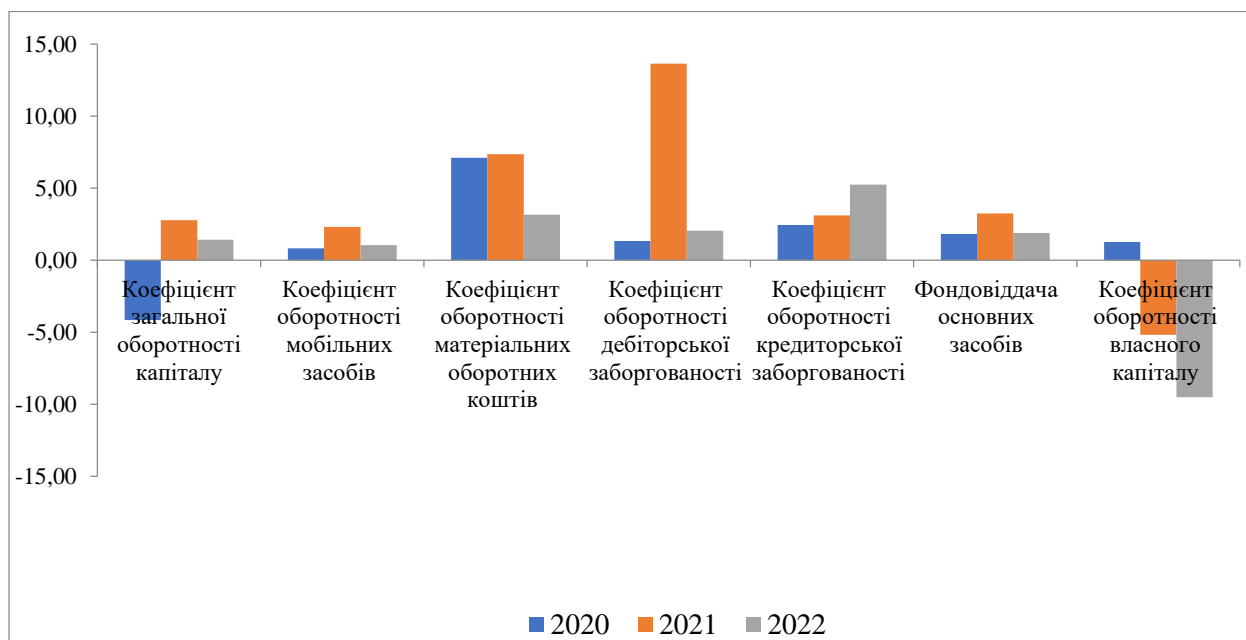

Рис. 2.9. Динаміка коефіцієнтів оборотності в ТОВ «Курланд» протягом 2020-2022 років

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Ліквідність підприємства більшою мірою визначає його платоспроможність за умови наявності у складі поточних активів високоліквідних елементів [50]. Таким чином, господарюючий суб'єкт, дебіторська заборгованість якого належить неплатоспроможним клієнтам, а більшість запасів не відповідають ринковим вимогам, може характеризуватися високими значеннями ліквідності, але при цьому бути майже неплатоспроможним. З іншого боку, наявність у підприємства грошових коштів, які є достатніми для здійснення поточних платежів сьогодні, не дає жодної гарантії з приводу його платоспроможності у подальшій перспективі, тобто його ліквідності.

Уточнюючи різницю між двома категоріями відмітимо, що ліквідність підприємства характеризується рухом фінансових потоків, а

платоспроможність визначається рухом грошових потоків. Обидва потоки знаходяться у взаємозалежності і рухаються паралельно один одному [68].

Слід також зазначити, що більшість економістів пов'язують категорію платоспроможності зі здатністю суб'єкта розраховуватися за своїми короткостроковими зобов'язаннями, але зустрічаються й протилежні точки зору, коли платоспроможність детермінують як здатність підприємства розраховуватися за довгостроковими зобов'язаннями, а здатність розраховуватися за короткостроковими називають ліквідністю [50].

Розглянувши поняття платоспроможності різних авторів, ми можемо зробити висновок, що всіх їх об'єднує позиція достатності грошових коштів у підприємства. З урахуванням цього та виокремлення основних чотирьох підходів до детермінації платоспроможності, ми спробували надати власне, уточнене визначення.

Отже, на наш погляд, платоспроможність – це здатність суб'єкта господарювання своєчасно і в повному обсязі розраховуватися за своїми поточними борговими зобов'язаннями за рахунок власних наявних ресурсів із збереженням безперебійного здійснення основних процесів функціонування підприємства.

Дослідження сутності платоспроможності підприємства буде неповним без розуміння причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей виникнення цього феномену, тобто без виявлення факторів, які впливають на платоспроможність того чи іншого суб'єкта [68].

Платоспроможність підприємства визначається складним комплексом факторів та їх системною взаємодією, що в повній мірі обумовлено ємністю самого явища. Класифікація факторів платоспроможності дає можливість моделювати процес її забезпечення, здійснювати комплексний пошук внутрішньогосподарських резервів з метою її збереження або підвищення [68].

Пропонуємо власну класифікацію факторів платоспроможності, при цьому вважаємо за доцільне згрупувати всю різноманітність факторів впливу за наступними ознаками, таблиця 2.5.

Рівень платоспроможності визначається співвідношенням між обсягом грошових коштів, що можуть бути використані для розрахунків, та обсягом платежів, які необхідно здійснити. Підприємство може вважатися платоспроможним, маючи незначний залишок на розрахунковому рахунку, якщо воно не має простроченої заборгованості або заборгованості, що потребує негайного погашення.

Таблиця 2.5

Класифікація факторів платоспроможності підприємства

Класифікаційні ознаки	Види факторів	Характеристика
Місце виникнення	внутрішні	залежать від рішень та діяльності працівників підприємства і пов'язані з їх можливими помилками
	зовнішні	обумовлені середовищем, у якому функціонує підприємство
Ступінь впливу	основні	ступінь впливу цих факторів носить переважний характер
	другорядні	вплив даних факторів є несуттєвим
Результати впливу	позитивні	підвищують показники платоспроможності
	негативні	знижують показники платоспроможності
Взаємообумовленість	залежні	фактори пов'язані між собою і виникають одночасно
	незалежні	виникнення цих факторів не пов'язано між собою
Імовірність впливу	фактичні	вже безпосередньо впливають на платоспроможність
	потенційні	лише можливо будуть впливати в майбутньому
Час дії	постійні	діють протягом усього життєвого циклу підприємства, на кожному етапі його функціонування
	тимчасові	діють на платоспроможність підприємства періодично або випадково (одноразові фактори)

Отже, для того щоб підтримувати підприємство в платоспроможному стані, фінансова служба повинна дбати про те, щоб його чисті грошові активи відповідали потребам щоденних платежів (постачальникам, у бюджет, робітникам і службовцям, іншим кредиторам). Але наявність постійних значних залишків грошей на розрахунковому рахунку підприємства не є ознакою високого мистецтва управління фінансовими ресурсами, високої ліквідності підприємства. Динаміка залишків коштів на розрахунковому рахунку характеризує не міру ліквідності підприємства, а його

поточну платіжну готовність, поточну платоспроможність (табл.2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз показників платоспроможності в ТОВ «Курланд», 2020-2022 рр.

№	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+; -)
1	Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	0,046	0,002	0,032	-0,0135
2	Коефіцієнт проміжної платоспроможності	1,80	0,12	0,49	-1,31
3	Коефіцієнт поточної платоспроможності	2,85	0,69	0,90	-1,94

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Аналіз показників платоспроможності підприємства за 2020-2022 рр. має регресивну динаміку та переважно не відповідає нормативному значенню. Динаміку змін показників платоспроможності в ТОВ «Курланд» можна також відстежити на рис. 2.10.

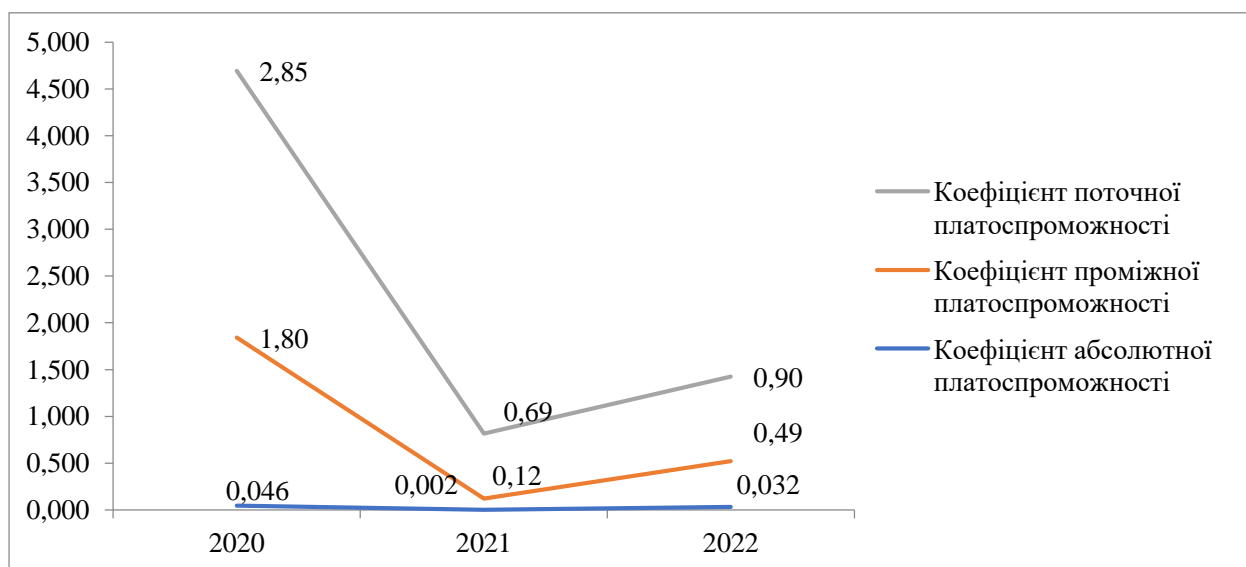

Рис. 2.4. Динаміка показників платоспроможності в в ТОВ «Курланд» протягом 2020-22 років.

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Для визначення фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності необхідно розрахувати показники фінансової стійкості (табл. 2.7).

В ринкових умовах фінансова стійкість стає якісною характеристикою фінансових можливостей підприємства та його партнерів. Фінансова стійкість

підприємства характеризується таким станом фінансових ресурсів, який відповідає потребам розвитку та вимогам ринку. Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значимих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління. Саме тому достатньо актуальним і своєчасним є завдання дослідження та удосконалення механізму управління фінансовою стійкістю підприємств.

Таблиця 2.7

Аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «Курланд»

№	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+; -)
1	Коефіцієнт фінансової незалежності	-0,49	0,33	0,37	0,85
2	Коефіцієнт фінансової залежності	1,49	0,67	0,63	-0,85
3	Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	-3,06	2,02	1,73	4,78
4	Коефіцієнт фінансування	-0,33	0,50	0,58	0,91
5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	-1,26	0,28	0,21	1,47
6	Наявність власних оборотних коштів, тис.грн.	261586,0	-98954,0	-43381,0	-304967,0
7	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-3,32	-0,53	-0,15	3,18

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Коефіцієнт фінансової автономії має прогресивну динаміку і не відповідає нормативному значенню: у 2022 р. показник зріс на 0,85 п. Це свідчить про те, що підприємству важко виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів, що вказує на залежність від позикових джерел та високий рівень фінансових ризиків.

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до коефіцієнта фінансової автономії. В 2022 р. прослідковувалась динаміка зменшення показника, і говорить про високий ступінь залежності від зовнішніх зобов'язань.

Про залежність підприємства від зовнішніх джерел свідчать також коефіцієнти співвідношення позикових та власних коштів та коефіцієнт фінансування. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів на підприємстві відсутній. Дані таблиці також свідчать про те, що підприємство не

має власних оборотних коштів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2022 р. зріс на 3,18. Отримані дані є негативною тенденцією та значно відхиляються від нормативного значення. Це свідчить про недостатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Проаналізуємо також рентабельність підприємства (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз показників рентабельності ТОВ «Курланд»

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення
				(+,-)
1. Рентабельність активів	-0,01	0,51	0,02	0,03
2. Рентабельність власного капіталу	0,11	1,54	0,05	-0,05
3. Рентабельність основних засобів	-0,05	1,80	0,07	0,12
4. Рентабельність діяльності	-0,03	0,56	0,04	0,06
5. Рентабельність продукції	0,02	-0,0005	0,78	0,77
6. Рентабельність продажу	0,02	-0,0005	0,44	0,42

Джерело: побудовано на основі звітності ТОВ «Курланд»

Дані таблиці свідчать, що рентабельність на підприємстві дещо зросла, це відбулось за рахунок отримання прибутку в 2022 році, проте значення її досить низьке.

Таким чином, проаналізовані коефіцієнти за 2020-2022 р. свідчать про ненадійний фінансовий стан підприємства, наслідком чого є підвищення ризику неплатоспроможності та незначне покращення фінансового стану підприємства в цілому.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення важелів управління діджиталізаційними ризиками економічної безпеки та формування кібербезпеки облікової системи

Сучасна економіка України перебуває в процесі адаптації до глобалізаційних змін світового простору, які безпосередньо формують зовнішнє середовище функціонування підприємницьких структур. Водночас, трансформація обліку є об'єктивним явищем у результаті посилення процесів цифровізації світової економіки та запровадження в облікову практику діджитал-технологій (діджиталізації).

Діджиталізація економіки сприяла появі новітніх інтегрованих систем обробки та зберігання фінансової інформації, тому на зміну традиційним формам обліку прийшла автоматизована, яка базується на використанні комплексу програмного забезпечення, що автоматизує до 90 % усіх ручних операцій бухгалтера.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України та затвердження плану заходів щодо її реалізації» визначено, що основною метою цифровізації є трансформація наявних і створених у майбутньому нових галузей економіки, а також трансформація сфер життєдіяльності в нові, ефективніші та сучасніші. В Концепції зазначено, що досягнення визначеної мети можливе лише за умови, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, буде інтегровано в стратегії та програми розвитку на національному, регіональному і галузевому рівнях [6].

Саме тому особливої актуальності набувають питання, пов'язані з розробкою механізмів управління діджиталізаційними ризиками та формуванням кібербезпеки у системі обліково-аналітичного забезпечення

економічної безпеки підприємств.

Сучасна наукова дисципліна оперує декількома категоріями, які відображають процес всеохопного проникнення цифрових технологій у всі сфери суспільного життя (поняття «цифровізація», «діджиталізація», «інформатизація», «комп'ютеризація» тощо). З погляду зміцнення економічної безпеки, вважаємо за доцільне застосовувати категорію «діджиталізація» (від англ. digitalization – оцифровування, переведення інформації в цифрову форму). Цей термін ми ототожнюємо з явищем цифровізації, яка не має єдиної інтерпретації у зв'язку зі своєю багатогранністю та глобальністю безперечного впливу на усі сфери життя суспільства.

Потенційний успіх підприємства в умовах трансформаційних змін економіки в процесі діджиталізації прямо залежатиме від зміни бухгалтерської парадигми, яка є основним елементом модифікацій щодо бізнес-процесів, і провідним джерелом задоволення інформаційних потреб усіх груп стейкхолдерів, пов'язаних з економічною безпекою підприємницьких структур. Тому провідні дослідники одним з визначальних напрямків у зміцненні економічної безпеки вважають інформаційну складову, яка охоплює нагромаджений масив інформації бухгалтерського обліку.

Інформаційна безпека – це оптимальний стан стабільності і захищеності інформаційної оболонки підприємства, який унеможлиблює її втрату, несанкціоноване розповсюдження та забезпечує її захист в інтересах власників підприємства чи держави.

Наголосимо, що Україна через недосконалість національного законодавства та високий рівень кіберзлочинного напруження є країною з високим ризиком діджиталізованих загроз у стратегічно важливих галузях національної економіки, зокрема в аграрному секторі. 27 червня 2017 р. всесвітньо відомий вірус WannaCry, який в Україні отримав назву Petya A, або «Петя» атакував інформаційні оболонки провідних українських компаній, серед яких стратегічно важливі: «Київенерго», «Укртелеком», «Ощадбанк», «Нова пошта», «Укрпошта», «Приватбанк», «Укрзалізниця», аеропорт «Бориспіль»,

Укренерго, мережа заправок ТНК, «Антонов», Київводоканал, ДТЕК, Київський метрополітен, Кіберполіція, Нацполіція, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство культури тощо. Найбільших збитків було завдано саме інформаційним базам даних, особливо інформації про клієнтів та внутрішнім інформаційним потокам цих компаній. Колосальні втрати від вірусу досі важко оцінити.

Незважаючи на зростання суспільного резонансу та розкриття масштабних кібератак, бізнес і сьогодні недостатньо фінансує кібербезпеку, що призводить до мільярдних збитків. Крім того, якщо великим компаніям завдають великих збитків кібератаки у вигляді наведених вище витрат, то для середніх і малих компаній вони можуть становити загрозу їхньому існуванню. Величезна шкода через відсутність стратегії розвитку підприємств у разі кібератак актуалізує необхідність пошуку новітніх методів захисту інформаційної оболонки як системоутворювального принципу обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою.

Як зазначає В. Ф. Яценко, науково-технічний процес спричиняє трансформаційні зміни системи бухгалтерського обліку у зв'язку із поширенням інформаційних технологій та систем, автоматизованих мереж, масового оцифрування інформації тощо [90]. Ми повністю погоджуємось з цією думкою і вважаємо, що процеси діджиталізації, поява хмарних технологій зберігання баз даних, віртуальних офісів, ботів, штучного інтелекту, бізнес-сайтів тощо вимагає повної перебудови системи бухгалтерського обліку з метою оптимізації управлінської функції.

Результати експертного опитування 533 бухгалтерів-практиків свідчать, що 33 % діджиталізаційних ризиків підприємств пов'язані з фізичним виходом техніки з ладу, 27 % – з розкриттям комерційної таємниці, 20 % – з несанкціонованим витоком інформації внаслідок кібератак (рис. 3.1)

Під комп'ютерною системою бухгалтерського обліку О. В. Адамик розуміє «взаємопов'язану сукупність інформації про господарські операції, програмних засобів та специфічних алгоритмів її обробки, що реалізовані з

допомогою комплексу обчислювальних, комунікаційних й інших технічних засобів, та фахівців-бухгалтерів з метою надання інформації нової якості для ухвалення ефективних управлінських рішень» [2].

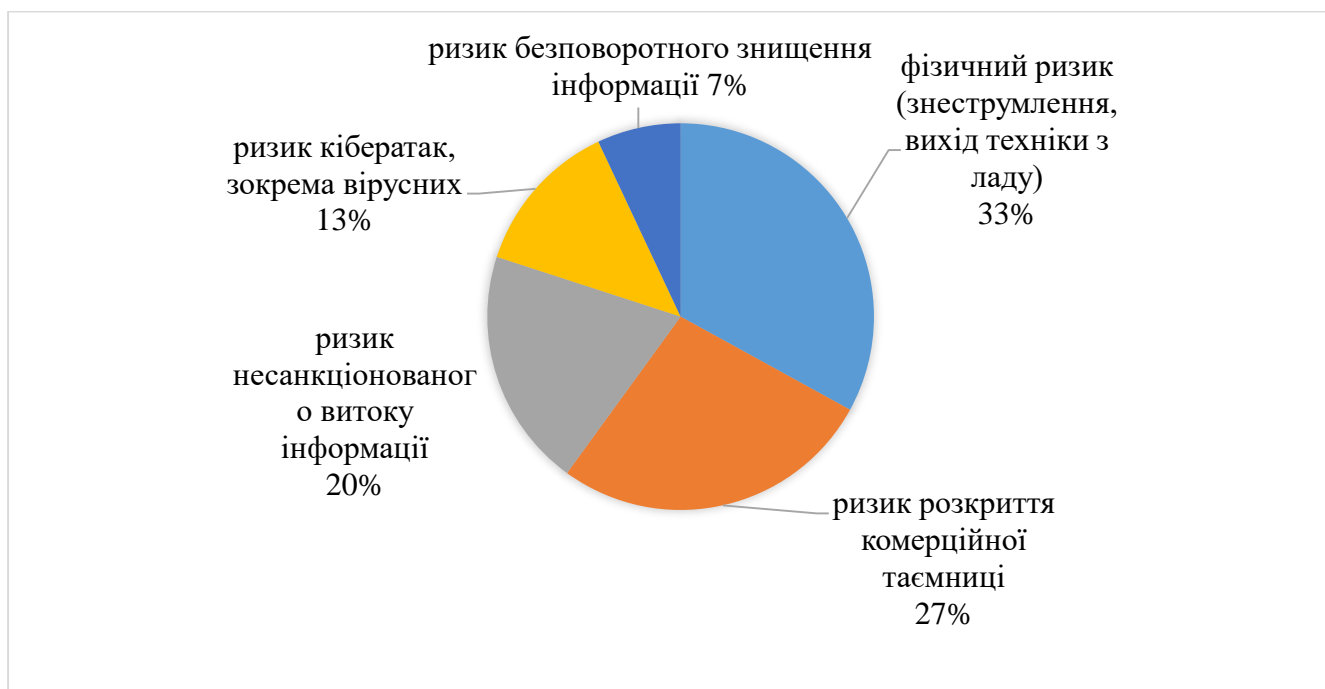

Рис. 3.1. Вагомість окремих груп діджиталізаційних ризиків обліково-аналітичного забезпечення.

Джерело: побудовано за результатами всеукраїнського експертного опитування.

Основним позитивним результатом суцільної автоматизації обліку є те, що час, який бухгалтери витрачають на обробку документів та формування звітів, значно скоротився і, відповідно, може бути використаний на удосконалення наявної в підприємстві системи класифікації інформаційних ресурсів та на творче узагальнення й аналіз інформації, отриманої на різних етапах облікової обробки [42].

Автоматизація обліку – це шлях до мінімізації впливу людського чинника на реалізацію облікових функцій та ухвалення управлінських рішень. Людський чинник пов'язаний з високою ймовірністю формування навмисного викривлення висновків, облікової інформації, появою випадкових технічних помилок, отриманням особистої вигоди чи збагаченням шляхом здійснення махінацій з активами і зобов'язаннями підприємства [53]. В результаті

автоматизації виникла необхідність формування технічного, програмного, інформаційного, кадрового та організаційного компонентів інформаційної безпеки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Компоненти інформаційної безпеки підприємств

Назва компонента	Характеристика
Технічний	Комплекс комп'ютерної техніки: процесори, монітори, модеми, кабелі, принтери, інші канали зв'язку
Програмний	Сукупність програмного забезпечення і його модулів; операційні системи та їх налаштування
Інформаційний	Сукупність облікової інформації, яка зберігається в електронному вигляді, на носіях внутрішньої і зовнішньої пам'яті
Кадровий	Персонал бухгалтерської служб та підрозділів, які мають доступ до бухгалтерської інформації й її захисту
Організаційний	Підрозділ чи працівник, який відповідає за зберігання комерційної таємниці і захист облікової інформації

Джерело: [6]

За визначенням Б. А. Засадного, інформаційні ризики – це ризики, які виникають під впливом розповсюдження спаму, комп'ютерних вірусів, махінацій із фінансовою звітністю, навмисне викривлення інформації про діяльність підприємства в Інтернеті, несанкціонований доступ сторонніх осіб до комерційної таємниці тощо [31].

Серед найбільш поширених у бухгалтерській практиці діджиталізаційних ризиків, які часто призводять до порушення інформаційної оболонки підприємства, експерти називають вірусні атаки внутрішньої комп'ютерної мережі (27 %), відкриття вірусних файлів, які надійшли на електронну пошту (24 %), збій електропостачання та фізичне пошкодження носіїв інформації (20 %) (рис. 3.2).

Крім електронної пошти, уразливими до діджиталізаційних ризиків залишаються програми автоматизації бухгалтерського обліку. Майже 39 % опитаних експертів вважають, що найбільш вразлива до кібератак програми – MEDoc, 26,9 % – Клієнт-банк, 23,1 % – 1С: Бухгалтерія. Водночас, на думку експертів, найбільш надійними програмами є SAP ERP, SAP S4/HANA, SAP

Business One, УПП та BAS ERP. Ця ситуація свідчить про важливість постійного навчання персоналу бухгалтерських служб основам кіберзахисту, використання складних і надійних інструментів захисту корпоративних електронних пошт підприємств.

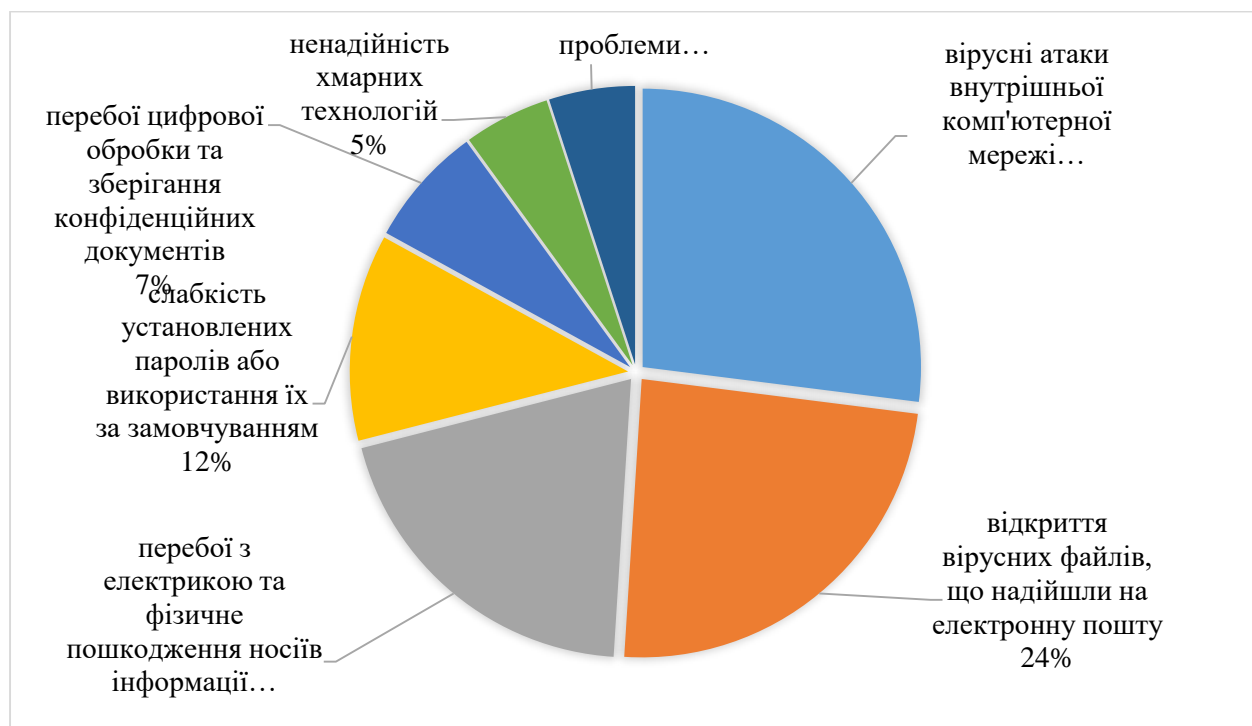

Рис. 3.2. Структура діджиталізаційних ризиків, що з ними стикалися в професійній діяльності бухгалтери-практики, які брали участь у всеукраїнському експертному опитуванні

Джерело: побудовано за результатами всеукраїнського експертного опитування.

Отже, кібербезпека є ваговою складовою загальної економічної безпеки, оскільки вона спрямована на захист бухгалтерської інформації підприємства від загроз, а отже, від негативних економічних наслідків. Водночас, під час розгляду діджиталізаційних ризиків важливо встановити стадії їхнього впливу на інформаційну оболонку, тому пропонуємо розглядати їх як кіберзагрози, кіберінциденти та кібератаки. Як кіберзагрози можна розглядати можливі несприятливі події, які можуть завдати шкоди інформаційній безпеці

підприємства. Кіберінцидент – це подія, що вже відбулася, але піддається оперативному вирішенню. Найбільш деструктивною є кібератака, наслідком якої може бути втрата глобальних баз даних і безповоротне знищення інформації, що може призвести до призупинення бізнес-діяльності. Наголосимо, що заходи із попередження та подолання наслідків кіберінцидентів, а особливо – кібератак, повинні відбуватися лише у правовому полі з відповідним залученням правоохоронних органів, зокрема Департаменту кіберполіції.

Вважаємо, що захист облікової інформації має бути компетенцією експертної групи з інформаційної безпеки, яка є складовою служби економічної безпеки і виконує функції моніторингу кіберзагроз, координації тактичних дій та формування стратегій кіберзахисту підприємств (рис. 3.3). В умовах обмеженості фінансових ресурсів малих і середніх аграрних підприємств доцільно залучити послуги ІТ-компаній інтеграторів, основне завдання яких – формування кіберзахисту інформаційних оболонок бізнесу.

Основними етапами в процесі організації захисту облікової інформації є такі:

- 1) ідентифікація загроз інформаційній безпеці;
- 2) установлення та контроль ризиків і особливостей інформаційного забезпечення управління ними;
- 3) побудова моделі управління ризиками та його інформаційного забезпечення;
- 4) формування системи заходів щодо протидії загрозам інформаційній безпеці;
- 5) розробка організаційних регламентів захисту облікової інформації; 6) контроль інформаційної безпеки та оцінювання заходів її забезпечення. Як правило, усі здійснювані кіберзлочини мають єдину послідовність дій кіберзлочинців, що зумовлює необхідність поетапного управління ризиками діджиталізації (рис. 3.4).

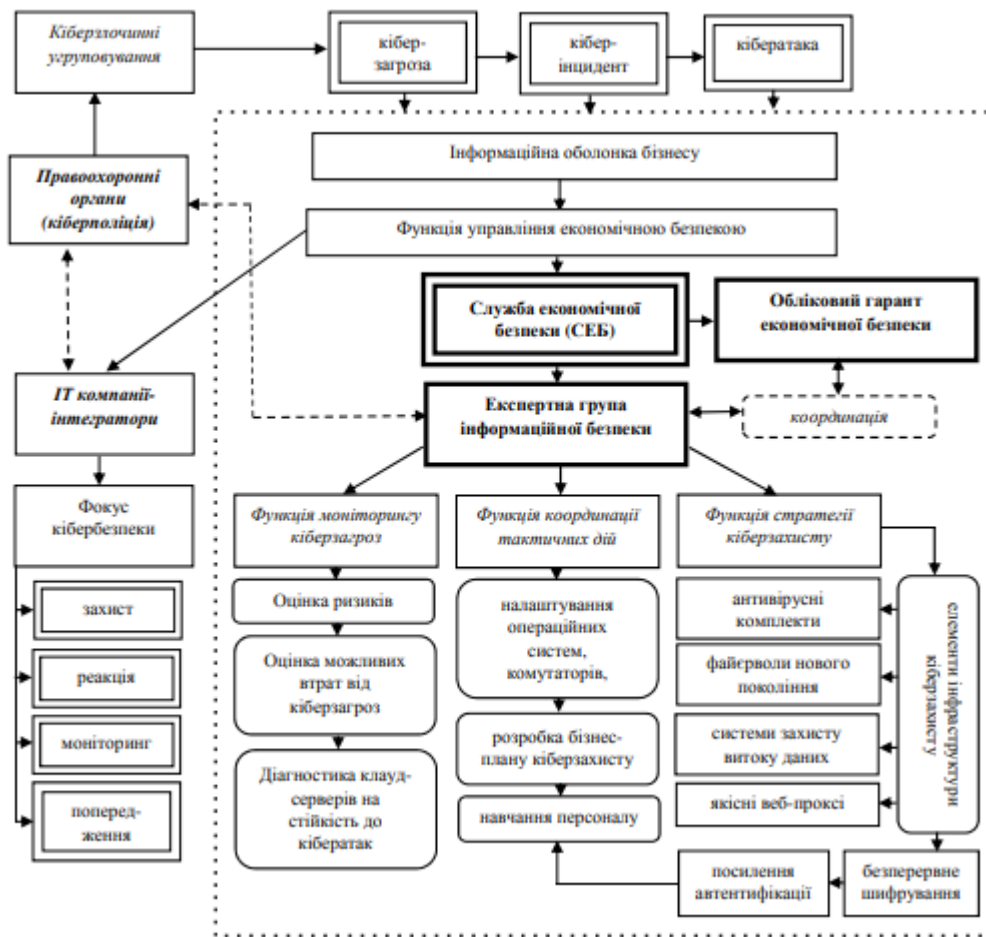

Рис. 3.3. Адаптивна система забезпечення кібербезпеки як функції служби економічної безпеки підприємства

Джерело: [6]

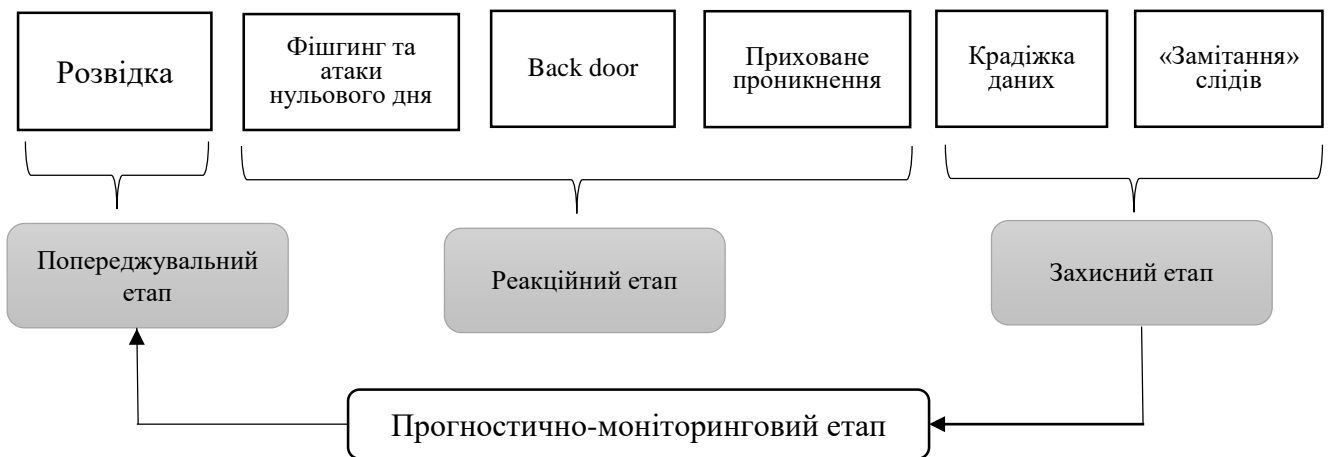

Рис. 3.4. Модель реагування і нівелювання кіберзагроз інформаційної безпеки на різних стадіях кібератак.

Джерело: [6]

Зокрема, метою попереджувального етапу є оцінка (розвідка) можливого

впливу кіберризиків. На етапах фактичного проникнення кіберзлочинців у середину інформаційної оболонки необхідним є реакційний етап негайного блокування кіберінциденту (чи кібератаки), а на захисному етапі – максимально можливе збереження доступного обсягу інформації та її перенесення на інші носії чи хмарні сховища. Мета прогностично-моніторингового етапу – постійне відстежування вже відомих і потенційних діджиталізаційних ризиків та прогнозування сценаріїв їхнього впливу на інформаційну і, як наслідок, економічну безпеку підприємств.

У результаті попереджувального, реакційного, захисного та прогностично-моніторингового етапу кіберзахисту можливе поступальне планування і реалізація відновлювальних заходів унаслідок впливу кібератак на економічну безпеку в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Відновлювальні заходи внаслідок впливу кібератак на економічну безпеку

Рівень реагування	Період реагування	Заходи
<i>Короткостроковий (оперативний)</i>	Дні/тижні	Пошук компромісів захисту від кібератак
		Діагностика заходів кіберзахисту і їх організаційного забезпечення
		Комунікативна взаємодія з контрагентами
		Забезпечення безперервності бізнес-процесів
<i>Середньостроковий (перманентний)</i>	Тижні/місяці	Побудова інфраструктури кіберзахисту й архітектури кібер-менеджменту
		Перманентна взаємодія з адвокатськими та судовими інституціями сфери кіберзахисту
		Моніторинг та оцінювання ймовірних економічних небезпек на основі оцінки попередніх і потенційних кіберзагроз
<i>Довгостроковий (стратегічний)</i>	Місяці/роки	Збільшення інвестицій у розробку або придбання кіберпрограм інформаційної безпеки
		Відновлення бізнесу, який зазнав шкоди внаслідок кібератак у попередні періоди
		Формування банку (архіву) даних кіберзахисту

Джерело: [6]

Отже, повна автоматизація сучасної мережі бухгалтерського обліку, застосування хмарних технологій зберігання інформації дасть змогу побудувати надійні інформаційні зв'язки в середині бухгалтерської служби і

між бухгалтерією та іншими структурними підрозділами підприємства. Проте, це можливо лише за умови розробки ефективних стратегій формування кібербезпеки облікового простору, навчання персоналу і збільшення витрат на кіберзахист підприємств.

Досягнення оптимального стану стабільності та захищеності облікових систем підприємств, який унеможливує втрату інформації, її несанкціоноване розповсюдження і захист в інтересах власників підприємства або держави можливе лише за умови застосування системно-наукового підходу до формування стратегій і тактик кіберзахисту в діджиталізованому світі. Завчасне розроблення заходів протидії діджиталізаційним ризикам є запорукою економічної безпеки та конкурентного розвитку підприємств, успіху розвитку національної економіки.

Єдність дій щодо попередження впливу кіберзагроз, ураховуючи мережі, програмне забезпечення, інформацію та бази даних, персонал, дає змогу досягти синергетичного ефекту заходів з кіберзахисту інформаційної оболонки аграрних підприємств. Необхідної уваги власників та працівників потребує рівень забезпечення безпеки і розроблення необхідних важелів щодо уникнення діджиталізаційних ризиків, зокрема вирішення питання про організацію інформаційної безпеки за рахунок створення окремого підрозділу (експертної групи в межах підрозділу) або залучення професійних ІТ-компаній.

На основі моделювання заходів із реагування та нівелювання кіберзагроз інформаційної безпеки на різних стадіях кібератак запропоновано реалізацію попереджувального, реакційного, захисного і прогностично-моніторингового етапів кіберзахисту. Як наслідок, стає реальним поступальне планування та реалізація відновлювальних заходів після впливу кібератак на економічну безпеку в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі.

Потенційний успіх підприємства в умовах трансформаційних змін економіки у процесі діджиталізації прямо залежатиме від зміни бухгалтерської парадигми, яка є основним елементом модифікацій щодо бізнес-процесів, і головним джерелом задоволення інформаційних потреб усіх груп

стейкхолдерів, пов'язаних з економічною безпекою підприємницьких структур.

3.2. Фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Курланд»

Суб'єкти господарювання володіють цілим спектром обліково-аналітичної інформації зовнішньої (фінансової, статистичної й податкової) і внутрішньої звітності. Разом з тим для економіки України на сучасному етапі усе більш характерним є ріст підприємств із низькою платоспроможністю або високою збитковістю, що заподіює ненавмисно їхнє банкрутство. Такий стан вітчизняної економіки обумовлює необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення й підвищення ролі інформації в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання з метою:

- забезпечення вірогідності обліково-аналітичної інформації;
- удосконалення принципів і методів обліку й аналізу відповідно до сучасних вимог, які висуваються до інформації менеджментом;
- зменшення частки інформаційних ризиків і т.п.

На сьогодні досягнення економічної науки потрібно оцінювати з позицій перспектив їх практичного застосування. Тому стара економічна парадигма, яка тривалий час представляла базис економічної теорії потребує критичного переосмислення. Існуюча теорія бухгалтерського обліку й аналізу вже не забезпечує можливостей адекватної оцінки практики ходу економічних процесів у реальних ринкових умовах, оскільки ґрунтується на вивченні переважно статичних економічних процесів, у той час як більшість підприємств існують у динамічних умовах невизначеності.

У зв'язку із цим сучасна система обліково-аналітичного забезпечення потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих і взаємозалежних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення економічної безпеки підприємства. Вона повинна містити в собі все без винятку інструменти обліково-аналітичного забезпечення з метою одержання

синергетичного ефекту від їхнього системного застосування при:

- забезпеченні стабільного й стійкого фінансового стану підприємства;
- збалансуванні фінансово-матеріальних потоків і розрахункових відносин;
- нейтралізації впливу внутрішніх і зовнішніх загроз на фінансово-господарчий стан підприємства;
- зниженні рівня інформаційного ризику й т.п.

Обліково-аналітична інформація, і зокрема бухгалтерська інформація як її основна складова, виступаючи внутрішнім ресурсом забезпечення економічної безпеки, при певних обставинах сама може нести істотні ризики (загрози) діяльності підприємства. Це викликане тим, що формування бухгалтерських даних відбувається в умовах невизначеності, яка зв'язана не тільки з об'єктивними зовнішніми факторами, які впливають на господарську діяльність, але й з факторами, які виникають безпосередньо в системі бухгалтерського обліку. Такі фактори і їх наслідку можуть мати значний вплив на показники бухгалтерської (фінансової, внутрішньогосподарської) звітності й, отже, на прийняті управлінські рішення щодо заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства його стійкого функціонування.

Для визначення найважливіших видів загроз, пов'язаних із кругообігом облікової інформації було узагальнено результати опитування 250 осіб, які є представниками 100 промислових підприємств вхідних у систему корпоративної безпеки УСППУ. При цьому їм було запропоновано проранжувати ці загрози по їхньому значенню від 1 до 5, де 1 є найбільш значущим з позицій засновників підприємства й найманих менеджерів. Отримані результати надано в таблиці 3.3 [15].

Аналіз показників дозволяє стверджувати, що найбільш важливі розбіжності в поглядах отримані по позиціями, які стосуються «недостовірної інформації, наданої у звітності контрагентів» і «низької пристосованості облікових даних до потреб економічної безпеки». І це цілком

зрозуміло, адже наймані менеджери зв'язують вплив недостовірної інформації із прорахунками при визначенні фінансової надійності контрагентів, що, відповідно, знижує точність управлінських рішень щодо співробітництва з ними, а також ефективність роботи самої служби економічної безпеки. Своєю чергою власники підприємства воліють володіти найбільш сучасними методиками збору й обробки інформації, яка перетворювалася б у реальний інструмент у боротьбі з конкурентами.

По інших позиціях оцінка загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації, як представниками власників, так і менеджерів практично збігається, що дозволяє нам не тільки окреслити проблеми використання облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки виробничих підприємств, а й визначити перспективи розвитку цього напрямку.

Таблиця 3.3

Розподіл загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації й має важливий вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства (в % і рангових місцях), на думку власників і найнятих менеджерів

№п/п	Вид загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації й мають важливий вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства	Статусні групи			
		Засновники (перша група)		Менеджери (друга група)	
		в %	ранг	в %	ранг
1	низька кваліфікація бухгалтерського персоналу підприємства	15	4	15	4
2	невірогідність інформації наданої у звітності контрагентів	27	2	35	1
3	низька пристосованість облікових даних до потребе економічної безпеки	30	1	23	2
4	не відповідність принципів надання (формування) фінансової звітності принципам економічної безпеки	8	5	10	5
5	витік облікової інформації конфіденційного характеру	20	3	17	3

Проблематика бухгалтерських ризиків тепер є недостатньо дослідженим напрямком, як бухгалтерського обліку, так і науки про ризики. Однак необхідно

відзначити, що деякі вчені піднімають дану тему у своїх дослідженнях. Так, наприклад, говорячи про бухгалтерські ризики, відомий американський економіст Леонід Бернстайн відзначає: «Бухгалтерський ризик має першопричиною фактор людської природи, а також неточність, властиву основним процесам обліку. Він також має місце через наявність альтернативних принципів обліку й нечітких стандартів щодо їхнього застосування. Відсутність гарантій щодо використовуваних стандартів або методів і способів їх уживання може привести до широкої різноманітності результатів і, отже, до значного ступеня невизначеності» [31].

Як видно, обидва ці автори під терміном «бухгалтерський ризик» розуміють ризик, який виникає в системі бухгалтерського обліку при формуванні облікової інформації і є слідством недоліків у її функціонуванні.

Разом з тим з позицій забезпечення економічної безпеки, вважаємо за необхідне розмежовувати всі ризики, які виникають у системі бухгалтерського обліку на дві групи, які мають різну економічну природу: ризики, властивий системі бухгалтерського обліку, і пов'язані з інформаційним забезпеченням процесу управління, і підприємницькі ризики, інформація про яких певним заходом знаходить відображення в обліку й розкривається у фінансовій звітності. Обґрунтованість такого розподілу пояснюється декількома причинами. Перша група ризиків виникає при формуванні облікової інформації щодо будь-яких об'єктів бухгалтерського обліку й зв'язана в першу чергу з можливими помилками або навмисними скривленнями облікової інформації. Відображення в обліку підприємницьких ризиків і/або їх слідств вимагає вибору й обґрунтування методичних основ визнання, оцінки й розкриття інформації про них.

У розвиток загального визначення ризику в роботі запропоновані наступні визначення ризиків у бухгалтерському обліку.

Бухгалтерські (інформаційні) ризики, пов'язані з викривленням інформації, виникають у системі бухгалтерського обліку і є слідством певних подій. До них відносяться ризики пов'язані з навмисним скривленням облікової

інформації, порушенням режиму збереження бухгалтерської інформації, яка представляє комерційну таємницю, ризики пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутністю належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежним рівнем технічного забезпечення (табл. 3.2). Для цих ризиків найбільш властиві ознаки невизначеності, оскільки можливість об'єктивно оцінити ймовірність їх настання в основному відсутня.

Підприємницькі ризики, визнані в бухгалтерському обліку – це ризики фінансово-господарчого середовища, які характеризують результати подій, що роблять (здатні робити) істотний вплив на діяльність підприємства. Очевидно, що інформація про наслідки впливу підприємницьких ризиків на фінансово-господарчу діяльність суб'єкта господарювання має велике значення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень внутрішніми й зовнішніми користувачами не тільки щодо поточного положення підприємства, а й з урахуванням стратегії його діяльності.

Таблиця 3.4

Фактори, що впливають на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку для ТОВ «Курланд»

Джерело ризику	Склад факторів, які спонукують виникнення інформаційних ризиків
<i>Кадровий потенціал бухгалтерської служби</i>	Слабкі знання керівників бухгалтерської служби, які не дозволяють їм організувати ефективну обліково-інформаційну систему підприємства
	Низький професійний рівень працівників бухгалтерії
	Витік конфіденційної інформації з вини співробітників бухгалтерії
<i>Методика ведення бухгалтерського обліку</i>	Порушення принципів і правил ведення бухгалтерського обліку
	Фінансові прорахунки при виборі способів обліку, регламентованих стандартами бухгалтерського обліку й фінансової звітності
	Маніпуляції з бухгалтерськими даними
<i>Організація бухгалтерського обліку</i>	Неефективна політика підприємства по організації бухгалтерського обліку
	Застарілі інформаційні технології, які не відповідають сучасним вимогам щодо обробки, збереження й надання облікової інформації окремим групам користувачів

Характеристика й взаємозв'язок двох видів ризиків у бухгалтерському обліку надана в таблиці 3.5.

Потрібно також указати, що багато ризиків, які можуть мати серйозний вплив на фінансові результати діяльності підприємства й думка зацікавлених користувачів, не знаходять відображення як у бухгалтерському обліку, так і у фінансовій звітності, знижуючи при цьому її прозорість. Це зв'язане, насамперед, з тим, що в публічній звітності підприємств відображаються тільки фінансові показники. Відповідно, інформація не фінансового характеру й ризику, пов'язані з нею, не може бути врахована користувачами звітної інформації при прийнятті ними управлінських рішень щодо співробітництва з тим або іншим контрагентом.

Таблиця 3.5

Характеристика й взаємозв'язок ризиків, відображених у бухгалтерському обліку

<i>Вид бухгалтерського ризику</i>	<i>Фактори, які спонукають виникнення ризику</i>	<i>Події, які приводять до виникнення ризику</i>	<i>Наслідки ризику</i>
<i>Інформаційні ризики</i>	Фактори, властиві системі бухгалтерського обліку, які визначають можливість одержання повної й достовірної інформації про фінансово-господарчу діяльність підприємства	- події, що характеризуються як відхиленням від принципів, правил і інших регуляторів, які визначають вимоги до функціонування системи бухгалтерського обліку	скривлення інформації про фінансово-майновий стан підприємства й результати його діяльності
<i>Підприємницькі ризики, які відображені в бухгалтерському обліку</i>	фактори, властиві фінансово-господарчому середовищу, які визначають можливості досягнення цілей бізнесу	- події, імовірність яких не врахована при прийнятті управлінських рішень; - події, щодо яких маломісце невірне (неповне) оцінювання факторів	відображення інформації про фінансово-майновий стан підприємства й результати його діяльності без обліку (або неповного обліку) впливу наслідків підприємницьких ризиків

Існуюча базова теорія бухгалтерського обліку припускає багатооцільову модель ведення стандартних облікових процедур і забезпечує відображення

минулих подій у грошовому вимірюванні. Разом з тим для використання облікової інформації в системі економічної безпеки необхідна «цілісна інформаційна система, яка відповідала б стратегії розвитку підприємства, а не окремі інструменти, які до цього часу використовувалися переважно для опису минулих подій» [20].

Стандартизація багатоцільової системи бухгалтерського обліку неодмінно приводить до задоволення потреб лише якоїсь окремої групи користувачів (як звичайно інвесторів або податкових служб) і пошуку шляхів гармонізації бухгалтерського обліку з податковим. І не важливо якими будуть ці стандарти – національними або міжнародними. Тому стандартизація повинна здійснюватися винятково при формуванні показників фінансової звітності, тоді як інформаційна система бухгалтерського обліку повинна носити багатоцільовий характер. Система багатоцільового бухгалтерського обліку повинна бути досить гнучкою, щоб забезпечувати різноманітні інформаційні потреби як внутрішніх, так зовнішніх користувачів.

У зв'язку із цим, виникає нагальна потреба в перегляді сучасних теоретичних основ ведення бухгалтерського обліку. Відправною крапкою для створення нової парадигми обліку повинне стати обґрунтування його об'єкта й предмета.

До цього часу під об'єктом бухгалтерського обліку розуміють господарську діяльність підприємства. Разом з тим у наукових публікаціях усе частіше почали з'являтися висловлення щодо розширення об'єкта бухгалтерського обліку за рахунок різноманітних аспектів зовнішнього середовища, яке, на нашу думку, є дуже корисним з позицій використання облікових даних як основи для прийняття управлінських рішень у системі економічної безпеки.

Дослідження інформаційних потреб користувачів у сфері економічної безпеки дозволило погодитися з С. Голом, який вважає, що в сучасних умовах предметом вивчення бухгалтерського обліку повинні стати ретроспективні й перспективні параметри господарської діяльності підприємства і його

зовнішнього середовища, певні органами, які регулюють бухгалтерський облік або власником підприємства з урахуванням вимог користувачів [17]. Із цього визначення випливає розширення традиційного предмета бухгалтерського обліку в просторі (зовнішнє середовище) і в тимчасові (майбутні дані), що є цілком виправданим, оскільки більшість управлінських рішень спрямовані на майбутнє, а на їхнє прийняття поруч із внутрішніми впливають і зовнішні фактори.

Недопущення виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку зв'язують, у першу чергу, із чітким дотриманням основних принципів бухгалтерського обліку, хоча, як затверджує професор Пушкар М.С., установлені законодавством принципи не завжди відповідають вимогам щодо підготовки облікової інформації, які висуваються до неї користувачами [67].

До таких невідповідностей, насамперед, відносять принцип обачності, який передбачає обережність в оцінюванні активів і доходів з метою недопущення їх завищення й заниження вартості зобов'язань і витрат. Напевно, виходячи із цього принципу, розроблювачі вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку при розробці сучасного формату Балансу вилучають зі складу власного капіталу створені резерви під майбутні виплати й відносять їх до так званих забезпечень (II розділ пасиву Балансу). За структурою побудови пасиву Балансу забезпечення під виплату відпусток, гарантійних зобов'язань, інші страхові резерви не є власним капіталом, але з економічної точки зору не можуть ставитися й до притягнутого капіталу. Такі забезпечення вважати зобов'язаннями проблематично, тому що вони не є ідентифікованими, тому що невідомо, кому персонально потрібно здійснювати виплати, а в багатьох випадках виплати за ними можуть і не настати.

У той же час вилучення створених резервів зі складу власного капіталу значно спотворює аналітичні розрахунки показників фінансової стабільності й незалежності підприємства, утрудняє розуміння звітності іноземними інвесторами, оскільки в багатьох країнах створені резерви вважають складовою

власного капіталу (США й деякі країни західної Європи).

Зворотну картину можна простежити при відображенні процедури виведення основних засобів, призначених для продажу, зі складу необоротних активів і зарахування їх до складу товарів з відображенням в окремому розділі активу Балансу «Необоротні активи й групи вибування». У майбутньому, основні засоби можуть бути й нереалізованими, на них може виявитися покупець, і підприємство змушене буде їх уціняти або списувати на збиток. Відповідно, ні про яку обачність тут не може бути й мови. Крім цього розбалансованість у складі активів приводить до порушення основного правила побудови активу Балансу за принципом росту ліквідності майна підприємства, що є важливим при дотриманні правил економічної безпеки суб'єкта господарювання [15].

Це про яку обережність для партнера (інвестора) може йти мова, коли надана інформація не відповідає загальноприйнятим вимогам щодо її зрозумілості й збалансованості.

Але найбільше значення з позицій економічної безпеки має визначення рамок і правил дотримання принципу безперервності, за яким оцінювання активів і зобов'язань підприємства може здійснюватися, виходячи із припущення, що його діяльність буде тривати й надалі. Важливість даної проблеми в системі економічної безпеки підприємства зв'язують, насамперед, з настанням світової фінансово-економічної кризи. Власники й інвестори прагнуть мати впевненість у тому, що підприємства (проекти, програми), у які вкладаються кошти, будуть ефективно функціонувати й надалі, їм не загрожує скорочення або банкрутство, і таку впевненість вони очікують одержати на основі показників фінансової звітності, яка складена за даними обліку.

Таким чином, на бухгалтерську службу покладають непосильну для виконання функцію – передбачення того, що підприємство буде функціонувати ефективно й надалі, або навпаки, його діяльність буде згорнута, залишаться вдоволеніми зобов'язання, згубляться контракти й т.п.

Більш того, у п. 18 НП(З)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у

фінансових звітах» зазначене, якщо події після дати балансу свідчать про наміри підприємства припинити діяльність, або про неможливість її продовження, те фінансову звітність становлять без застосування принципу безперервності. А це означає, що:

- оцінювання активів і зобов'язань здійснюється не за історичною (фактичною) собівартістю, як це робиться в умовах звичайної діяльності, а по ринковій вартості з метою їх реалізації й погашення боргів;

- втрачає доречність розподіл активів на необоротні й оборотні, адже всі вони стають оборотними з метою якнайшвидшої реалізації й погашення зобов'язань;

- усі зобов'язання (включаючи довгострокові) стають короткостроковими;

- фактично втрачає зміст застосування майже всіх принципів ведення обліку й формування звітності безперервно діючого підприємства [41].

Принцип безперервності ведення бухгалтерського обліку повинен визначатися з урахуванням концептуальних основ економічної безпеки підприємства. Визначення безперервності діяльності як елемента системи бухгалтерського обліку – це умовність, припущення, рамки якого повинні бути встановлені при розробці політики в сфері безпеки підприємства. А рішення щодо безперервності діяльності повинні ухвалюватися його власниками, а аж ніяк не бухгалтерією.

Отже, виникає необхідність пошуку нових підходів до формування облікової інформації, яка, як відзначають науковці, повинна відповідати трьом вимогам: бути досить репрезентативною, мати необхідну значимість і давати можливість визначати ризики, пов'язані з результатами прийнятих управлінських рішень [37].

Підґрунтям таких підходів повинні стати принципи багатоцільового бухгалтерського обліку, серед яких принцип релевантності оцінювання, принцип чутливості до ризику, принцип збалансованості грошових і негрошових вимірників, принцип репрезентативності, що дозволить

забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності як фінансового, так і не фінансового характеру в ретроспективному й перспективному розрізах.

Таким чином, в основу обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки повинні бути покладені інструменти стратегічного управління діяльністю підприємства, які дозволять побудувати багатоцільову обліково-аналітичну систему стратегічного типу. Основним призначенням такої системи повинне стати планування майбутньої стратегії й тактики безпечного функціонування й динамічного розвитку підприємства, вимір і оцінка стану й рівня його економічної безпеки.

Стан економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності і його місце на ринку конкурентів визначається певним переліком факторів і параметрів, які характеризують погодженість інтересів зовнішніх і внутрішніх контрагентів.

Тому перед науковими співробітниками постає завдання розробити такі моделі оцінки стану й рівня економічної безпеки, які б максимально забезпечували погодженість стратегій розвитку й безпеки діяльності підприємства й були б гнучкими до змін у зовнішньому й внутрішньому середовищі підприємства.

Для того, щоб реалізувати подібну багатовекторну політику управління необхідно мати комплексну систему збалансованих стратегічних цілей і ключових показників, яку забезпечує одна з методик стратегічного управлінського обліку – збалансована система економічних показників (ССЕП), яка традиційно використовується для оцінювання результативності й ефективності розвитку підприємства.

Під збалансованою системою економічних показників розуміють інструмент забезпечення ефективності управління підприємством, спрямований на облік потреб удосконалення внутрішніх бізнес-процесів, роботи з персоналом і клієнтами й забезпечення необхідного рівня фінансових показників, значна змінюваність яких обумовлена змінами як у внутрішній, так і зовнішньому середовищу [56].

Це визначення повністю корелюється з авторським формулюванням економічної безпеки, як такого стану підприємства, який передбачає ефективне використання всіх видів наявних у нього ресурсів (як матеріальних, так і нематеріальних) з метою запобігання загроз внутрішнього й зовнішнього середовища й забезпечення його стабільного функціонування й динамічного розвитку. Таким чином, можна затверджувати, що концептуальні основи збалансованої системи економічних показників можуть бути покладені в основу розробки критеріїв оцінки стану економічної безпеки підприємства.

Отже, як підтверджують дослідження, виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку може бути спричинене різними факторами. На основі вивчення літературних джерел та практики господарювання ТОВ «Курланд» можна їх виділити наступні:

1. Недостатня кваліфікація персоналу: Помилки та непорозуміння бухгалтерських правил та процедур можуть призвести до серйозних ризиків. Важливо мати в команді висококваліфікованих спеціалістів.
2. Зміни в законодавстві: Зміни в податковому та фінансовому законодавстві можуть призвести до виникнення ризиків, оскільки бухгалтери повинні швидко адаптувати систему до нових вимог.
3. Несанкціонований доступ: Зловмисники можуть намагатися отримати доступ до фінансової інформації для шахрайства або крадіжки даних. Захист від несанкціонованого доступу є критичним.
4. Системні помилки: Помилки в програмному забезпеченні або системних помилки можуть призвести до неправильного обліку фінансів та генерації неправдивої інформації.
5. Внутрішні шахрайства та недобросовісність: Співробітники, які зловживають своїми повноваженнями або підтасовують фінансові дані, можуть створити значні ризики.
6. Неefективні процедури та контроль: Недостатність або неefективність процедур контролю і аудиту може призвести до

невиявлення помилок та зловживань.

7. Вплив зовнішніх факторів: Зміни на ринку, валютні коливання, економічні кризи та інші зовнішні фактори можуть впливати на фінансову стабільність організації та призводити до ризиків.

8. Технологічні ризики: Використання застарілих технологій або недостатній захист інформаційних систем можуть зробити систему бухгалтерського обліку більш уразливою до кібератак і втрати даних.

9. Непрозорість та недостатня звітність: Недостатня відкритість та звітність в фінансовому обліку можуть призвести до ризику невиявлення фінансових недоліків або шахрайства.

10. Натуральні катастрофи та інші природні ризики: Природні події, такі як повені, пожежі, землетруси, можуть призвести до втрати фінансових даних та обладнання.

Для зменшення цих ризиків, підприємства, в тому числі і ТОВ «Курланд» повинні ретельно розробляти та впроваджувати політику безпеки і контролю в бухгалтерській системі, а також постійно вдосконалювати процедури та навчати свій персонал.

3.3. Реалізація стратегії економічної безпеки підприємства на основі обліково-аналітичного забезпечення

Стратегія економічної безпеки підприємства – обґрунтована система послідовних дій і заходів, орієнтованих на досягнення поставленої мети, спосіб досягнення встановлених цілей забезпечення економічної безпеки з урахуванням тенденції зміни її рівня.

Мета формування та реалізації стратегії економічної безпеки – досягнення такого рівня економічної безпеки, який здатний забезпечити стійкий, стабільний та динамічний розвиток підприємства у перспективі.

Стратегію економічної безпеки підприємства необхідно формувати в межах корпоративної стратегії та на основі функціональних стратегій економічної безпеки.

Заходи забезпечення економічної безпеки підприємства повинні спрямовуватись насамперед на підтримку здатності підприємства реалізувати корпоративну стратегію [68].

Функціональні стратегії економічної безпеки забезпечують стратегічно-орієнтовані напрями досягнення цілей економічної безпеки підприємства (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Функціональні стратегії економічної безпеки підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [68]

Формування стратегії економічної безпеки підприємства – це складний процес, який охоплює чітку послідовність взаємозалежних та взаємопов’язаних етапів, що заснована на вимогах конкретної ситуації і враховує вплив багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників.

Фактори, що впливають на формування стратегії економічної безпеки підприємства:

- стан та перспективи розвитку конкретного виду економічної діяльності;
- рівень економічної безпеки підприємства;
- наявні можливості підприємства стосовно забезпечення та підтримання

необхідного рівня економічної безпеки (виробничі, фінансові, ринкові, інтелектуально-кадрові, інноваційні тощо), які відповідають його потребам;

- висока кваліфікованість керівництва щодо формування стратегії та досягнення встановлених стратегічних цілей підприємства;

- активна участь персоналу у формуванні та реалізації стратегії [68].

Процес розроблення стратегії економічної безпеки підприємства можна охарактеризувати як процес узгодження цілей підприємства стосовно забезпечення економічної безпеки з можливостями підприємства.

Види стратегій економічної безпеки [68]:

1. Стратегія збереження економічної безпеки та нівелювання негативних чинників. Ця стратегія покликана забезпечувати утримання високого рівня економічної безпеки та створення нових передумов її зміцнення. Вона виключає можливість появи небезпечної ситуації. Цей вид стратегії доцільно застосовувати в тому випадку, коли рівень економічної безпеки перебуває на високому рівні.

Стратегія збереження економічної безпеки та нівелювання негативних чинників – найбільш ефективна, яка потребує достатнього часу для прийняття стратегічних управлінських рішень та високих можливостей підприємства для забезпечення економічної безпеки. Ця стратегія надає можливість підприємству нівелювати негативні чинники ще до початку їхнього дестабілізуючого впливу.

2. Стратегія зміцнення економічної безпеки та інтенсифікації зусиль на обмеження впливу негативних чинників. Ця стратегія, з одного боку, передбачає заходи підтримання позитивних тенденцій до посилення економічної безпеки підприємства, а з іншого боку, вона повинна забезпечити недопущення послаблення економічної безпеки. Цей вид стратегії доцільно застосовувати при середньому рівні економічної безпеки Джерело: побудовано автором на основі [68].

Стратегія зміцнення економічної безпеки та інтенсифікації зусиль на обмеження впливу негативних чинників передбачає наявність скороченого часового терміну для розробки необхідних заходів та середніх можливостей

підприємства до забезпечення економічної безпеки, які відповідають наявним потребам. Цей вид стратегії передбачає швидке реагування на вплив негативних чинників, що містить чітко продумані дії, які дозволять пристосуватися в максимально короткі строки.

3. Стратегія відновлення економічної безпеки та ліквідації наслідків впливу негативних чинників. Ця стратегія повинна передбачати використання заходів подолання небезпек для діяльності підприємства, які стримуватимуть поширення негативних процесів та забезпечать виживання підприємства. Ця стратегія впроваджується при низькому рівні економічної безпеки Джерело: побудовано автором на основі [68].

Стратегія відновлення економічної безпеки та ліквідації наслідків впливу негативних чинників передбачає моментальне реагування на негативний вплив небезпек в умовах обмеження часу та низьких можливостей, що не завжди дозволяють повною мірою здійснювати заходи із забезпечення фінансово-економічної безпеки. В рамках цієї стратегії проявляється певна суперечливість. З одного боку, прийняті поспіхом рішення не завжди ефективні, а з іншого, зволікання у швидкому розробленні конкретних заходів може призвести до занепаду підприємства або його банкрутства.

При побудові стратегії економічної безпеки ТОВ «Курланд» рекомендовано дотримуватись таких етапів (табл. 3.6)

Один із найважливіших напрямів дій менеджерів у процесі реалізації стратегії економічної безпеки – моніторинг, який передбачає:

- моніторинг реалізації стратегії економічної безпеки;
- моніторинг впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ діяльності підприємства.

Моніторинг реалізації стратегії економічної безпеки – це безперервний процес збору, обробки й аналізу інформації про перебіг реалізації стратегії, аналіз відхилень у реалізації стратегії та їх причин, розроблення програм дій на нівелювання негативних відхилень.

Етапи процесу формування стратегії економічної безпеки підприємства

Етапи	Характеристика етапів
1	2
Етап 1. Визначення місії підприємства	<p><i>Місія підприємства</i> (філософія, бачення підприємства) – короткий опис господарської одиниці, її основних цілей, призначення, сфери діяльності, норм поведінки та ролі у вирішенні соціальних проблем суспільства.</p> <p><i>Ціль визначення місії</i> – довести до відома всіх учасників розроблення стратегічних рішень основні правила, які підприємство встановлює для ведення всіх своїх справ.</p>
Етап 2. Формування цілей економічної безпеки підприємства	<p>На основі місії розробляються цілі, які, на відміну від місії, визначають конкретні стани, яких підприємство хоче досягнути у майбутньому. Сформовані цілі повинні бути чіткі, конкретні і кількісно вимірювані, реалістичні і досяжні, визначені в термінах їх досягнення, забезпечені ресурсами і підкріплені персональною відповідальністю менеджерів. Вони лежать в основі прийняття окремих бізнесових рішень та сприяють формуванню конкретних планових показників.</p>
Етап 3. Аналіз зовнішнього середовища підприємства	<p>Аналіз макросередовища підприємства передбачає вивчення впливу на його діяльність загального стану економіки та його державного регулювання, науково-технічного розвитку, природно-екологічної ситуації країни, соціально-культурної і демографічної складової суспільства</p>
Етап 4. Аналіз внутрішнього середовища підприємства	<p>Аналіз внутрішнього середовища підприємства орієнтується на аналіз його корпоративного потенціалу за такими напрямками: виробництво, управлінська діяльність, економічна культура, маркетинг, фінанси, кадрове забезпечення, загальна ефективність підприємства. Під час стратегічного планування необхідно з'ясувати, які сильні та слабкі сторони має підприємство та як вони вплинуть на діяльність підприємства.</p>
Етап 5. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства	<p>Без інформації про стан економічної безпеки підприємства менеджери не зможуть розробити стратегію, яка дозволить підприємству ефективно розвиватися в майбутньому. Оцінку рівня економічної безпеки підприємства важливо здійснювати за всіма її складовими. Значення узагальненого показника економічної безпеки, який і буде характеризувати досягнутий рівень економічної безпеки підприємства.</p>
Етап 6. Коригування цілей підприємства залежно від результатів аналізу та оцінки рівня економічної безпеки.	<p>Після аналізу зовнішнього середовища, внутрішнього середовища, оцінки рівня економічної безпеки менеджери повинні уточнити місію та цілі підприємства, здійснити коригування на фактори, вплив яких не було враховано.</p>
Етап 7. Формування	<p>На основі проведеного аналізу та необхідних розрахунків формується набір альтернативних стратегій економічної безпеки підприємства і</p>

набору альтернативних стратегій економічної безпеки підприємства	приймається рішення щодо того, яким чином і за допомогою яких засобів підприємство досягне поставлених цілей.
Етап 8. Вибір стратегії економічної безпеки підприємства	Процес вибору оптимальної для підприємства стратегії економічної безпеки повинен базуватися на дотриманні таких принципів: обґрунтованості; альтернативності; об'єктивності; доцільності; узгодженості; оптимальності; цілісності.
Етап 9. Реалізація стратегії економічної безпеки підприємства.	Обрана з альтернативного набору найбільш ефективна стратегія економічної безпеки, яка максимально підвищить довгострокову ефективність підприємства, потребує реалізації, що є наступним етапом процесу розробки стратегії.
Етап 10. Контроль за процесом реалізації стратегії економічної безпеки підприємства	Реалізація стратегії потребує постійного контролю, що забезпечує зворотний зв'язок між досягненнями підприємства у процесі реалізації стратегії та поставленими цілями. Здійснюється причинно-наслідковий аналіз виявлених відхилень у процесі реалізації стратегії. За потреби коригуються цілі підприємства, власне процес реалізації стратегії чи сама стратегія

Джерело: побудовано автором на основі [68]

Проведенню моніторингу реалізації стратегії економічної безпеки передую виконання таких дій:

1. Формування системи показників, які будуть визначатися в процесі моніторингу реалізації стратегії, та встановлення періодичності його проведення.

2. Розробка форми звітності результатів моніторингу реалізації стратегії економічної безпеки.

3. Розробка методик аналізу відхилень у реалізації стратегії економічної безпеки.

Моніторинг реалізації стратегії економічної безпеки доцільно здійснювати за такими показниками – кількісно-якісними характеристиками процесу реалізації стратегії:

- витрати на реалізацію стратегії економічної безпеки – визначає економію або перевитрати щодо процесу реалізації стратегії економічної

безпеки;

- термін реалізації стратегії економічної безпеки – дозволяє встановити фактично витрачений час на окремі етапи реалізації стратегії та реалізацію стратегії загалом;

- рівень виконання заходів щодо мотивації діяльності персоналу в процесі реалізації стратегії – визначає, чи повною мірою виконані заходи щодо мотивації персоналу і чи вони ефективні; -

рівень забезпеченості процесу реалізації стратегії ресурсами – характеризує здатність підприємства до ресурсного забезпечення процесу реалізації стратегії;

- повнота та правильність виконання всіх передбачених заходів – показує повноту здійснення запланованих процесом реалізації стратегії заходів та правильність їхнього виконання.

Отже, розробка і реалізація стратегії економічної безпеки підприємства на основі обліково-аналітичного забезпечення - це важливий етап у забезпеченні стійкості та успіху підприємства. ТОВ «Курланд» рекомендовано дотримуватись наступного:

1. Аналіз поточного стану: Необхідно розпочати з детального аналізу фінансового стану підприємства. Оцінити всі фінансові показники, такі як прибуток, витрати, борги, оборотні кошти тощо. Визначити, які чинники впливають на економічну безпеку підприємства.

2. Визначення загроз і ризиків: Визначити потенційні загрози та ризики, які можуть вплинути на фінансову стійкість підприємства. Це може включати в себе економічні кризи, зміни в законодавстві, конкуренцію, природні катастрофи та інші чинники.

3. Визначення мети та стратегії: Сформулювати чіткі мету та стратегію для досягнення цілей економічної безпеки. Визначити, які конкретні кроки потрібно вжити для забезпечення стійкості фінансового стану підприємства.

4. Розробка плану дій: Створити детальний план дій, який включає в

себе конкретні заходи, відповідальних осіб і строки виконання. План має бути реалістичним і реалізовним.

5. Обліково-аналітичне забезпечення: Розробити і впровадити систему обліково-аналітичного забезпечення, яка дозволить ефективно відстежувати і аналізувати фінансові показники підприємства. Вона повинна включати в себе фінансовий облік, бюджетування, аналіз витрат, прогнозування тощо.

6. Моніторинг та аналіз: Постійно моніторити фінансовий стан підприємства і аналізувати дані, щоб вчасно виявляти потенційні проблеми та ризики. Використовувати цю інформацію для коригування стратегії та плану дій.

7. Резервування ресурсів: Розглянути можливість створення фінансових резервів або резервного капіталу, які можуть бути використані в разі кризових ситуацій.

8. Навчання та розвиток персоналу: Забезпечити, щоб персонал підприємства був компетентним у сфері фінансів і обліку. Надавати їм можливість отримувати необхідну освіту та підвищувати кваліфікацію.

9. Співпраця з фінансовими консультантами: При потребі співпрацювати з фахівцями з фінансів або фінансовими консультантами, які можуть надати додатковий експертний досвід та поради.

10. Постійне вдосконалення: Стратегія економічної безпеки повинна бути постійно оновлюваною та вдосконаленою відповідно до змін в економічному середовищі та потребах підприємства.

Тож ефективна стратегія економічної безпеки вимагає систематичного підходу і уваги до деталей. Вона має бути вбудованою в управлінський процес підприємства і регулярно оновлюватися, щоб відповідати змінам у зовнішньому середовищі та внутрішнім потребам підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження на тему «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства» дозволяє зробити такі висновки:

Економічна безпека, як невід'ємна складова загальної безпеки, займає важливе місце у потребах як окремої особи, так і суспільства. Незважаючи на широке використання терміну «економічна безпека» у теоретичному аналізі та практичній діяльності, його сутність залишається предметом дискусій та потребує уточнення. Економічна безпека стосується багатьох сфер економічного життя та враховує складну структуру економічної системи та її середовища. Тому ефективність функціонування економіки та її здатність задовольняти потреби в товарах і послугах вимагає визначення та аналізу важливих аспектів економічної безпеки. Охарактеризовано фактори впливу на економічну безпеку, її функції, методи та принципи.

Дослідивши обліково-аналітичну інформацію в забезпеченні економічної безпеки підприємства, розкрито об'єкт обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання; методи бухгалтерського обліку й економічного аналізу; етапи формування обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства; ризики обліково-аналітичної інформації; об'єктів інформаційної безпеки в обліку й аналізі.

Зазначено, що методичний інструментарій обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки - це набір методів, прийомів і інструментів, що використовуються для забезпечення стійкості економічної системи підприємства, організації або країни перед економічними загрозами і ризиками. Цей інструментарій допомагає здійснювати облік і аналіз різних показників, що впливають на економічну безпеку, та приймати обґрунтовані рішення для її зміцнення. Основні складові методичного інструментарію обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки включають: фінансовий облік, оподаткування і податковий облік, управлінський облік, фінансовий аналіз, стратегічне планування, ризиковий аналіз, інформаційна

система обліку, подолання кризових ситуацій, управління ліквідністю і оборотними активами, управління борговими зобов'язаннями.

Визначено, що організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств є важливою складовою управління сільськогосподарськими підприємствами. Цей процес передбачає впровадження і підтримку системи обліку і аналізу економічних процесів для забезпечення фінансової стабільності і ефективності господарської діяльності. Організаційні засади обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств повинні відповідати конкретним умовам та потребам кожного підприємства. Також вони повинні бути постійно адаптовані до змін в економічному середовищі та законодавстві.

Організація обліково-аналітичного забезпечення відбувається на основі певних принципів. За результатами дослідження охарактеризовано: облікові принципи, що дозволяють сформувати адекватну обліково-аналітичну систему; принципи аналізу, що служать основою для проведення аналітичних процедур і узагальнення їх результатів. Розглядаючи механізм функціонування обліково-аналітичного забезпечення як невід'ємного компонента функціонування системи економічної безпеки підприємства, визначено його функціональні складові, що проявляються у здійсненні обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню економічної безпеки підприємства.

У результаті дослідження з'ясовано, що гарантування міцності економічної безпеки можливе завдяки безпековому поданню аграрного бізнесу в інтегрованій звітності за міжнародними стандартами на основі розширення XBRL-таксономії додатковими безпековими елементами та доповнення Звіту з управління інформацією про організаційне забезпечення управління економічною безпекою, політики ризик-менеджменту, санкційного та внутрішнього комплаєнса, антикорупційної політики тощо. Прийняття менеджментом підприємства релевантних управлінських рішень зі зміцнення його економічної безпеки має відбуватися за допомогою періодичного подання специфічної форми внутрішньої управлінської звітності – Внутрішнього звіту з

економічної безпеки, який базується на поєднанні фінансових та абстрактно-текстових параметрів щодо можливого впливу різних типів ризиків на економічну безпеку.

За результатами проведення діагностики фінансового стану ТОВ «Курланд» як основи забезпечення його економічної безпеки, оцінено склад та динаміку його майна та джерел формування, платоспроможність підприємства, його фінансову стійкість та ділову активність, рентабельність. Обґрунтовано, що підприємство має ненадійний фінансовий стан, фінансову залежність від зовнішніх джерел, наслідком чого є підвищення ризику неплатоспроможності. За період дослідження, з'ясовано, що прослідковується незначне покращення фінансового стану підприємства в цілому.

Удосконалення важелів управління діджиталізаційним ризиками та формування кібербезпеки облікового середовища передбачає перш за все повну автоматизацію сучасної мережі бухгалтерського обліку, застосування хмарних технологій зберігання інформації, що дасть змогу побудувати надійні інформаційні зв'язки в середині бухгалтерської служби і між бухгалтерією та іншими структурними підрозділами підприємства. Встановлено, що єдність дій щодо попередження впливу кіберзагроз, урахуваючи мережі, програмне забезпечення, інформацію та бази даних, персонал, дає змогу досягти синергетичного ефекту заходів з кіберзахисту інформаційної оболонки аграрних підприємств. Необхідної уваги власників та працівників потребує рівень забезпечення безпеки і розроблення необхідних важелів щодо уникнення діджиталізаційних ризиків, зокрема вирішення питання про організацію інформаційної безпеки за рахунок створення окремого підрозділу (експертної групи в межах підрозділу) або залучення професійних ІТ-компаній.

На основі моделювання заходів із реагування та нівелювання кіберзагроз інформаційної безпеки на різних стадіях кібератак запропоновано реалізацію попереджувального, реакційного, захисного і прогностично-моніторингового етапів кіберзахисту. Як наслідок, стає реальним поступальне планування та реалізація відновлювальних заходів після впливу кібератак на економічну

безпеку в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Потенційний успіх підприємства в умовах трансформаційних змін економіки у процесі діджиталізації прямо залежатиме від зміни бухгалтерської парадигми, яка є основним елементом модифікацій щодо бізнес-процесів, і головним джерелом задоволення інформаційних потреб усіх груп стейкхолдерів, пов'язаних з економічною безпекою підприємницьких структур.

Виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку може бути спричинене різними факторами. На основі вивчення літературних джерел та практики господарювання ТОВ «Курланд» можна їх виділити наступні: недостатня кваліфікація персоналу, зміни в законодавстві, несанкціонований доступ, системні помилки, внутрішні шахрайства та недобросовісність, неефективні процедури та контроль, вплив зовнішніх факторів, непрозорість та недостатня звітність, катастрофи та інші природні ризики. Для зменшення цих ризиків, підприємства, в тому числі і ТОВ «Курланд» повинні ретельно розробляти та впроваджувати політику безпеки і контролю в бухгалтерській системі, а також постійно вдосконалювати процедури та навчати свій персонал.

Розробка і реалізація стратегії економічної безпеки підприємства на основі обліково-аналітичного забезпечення - це важливий етап у забезпеченні стійкості та успіху підприємства. ТОВ «Курланд» рекомендовано дотримуватись наступного: систематично проводити аналіз поточного стану, визначати загрози та ризики, розробляти план дій, впроваджувати обліково-аналітичне забезпечення, постійно проводити моніторинг та аналіз, здійснювати резервування ресурсів, займатись навчанням та розвитком персоналу, здійснювати співпрацю з фінансовими консультантами. Тож ефективна стратегія економічної безпеки вимагає систематичного підходу і уваги до деталей. Вона має бути вбудованою в управлінський процес підприємства і регулярно оновлюватися, щоб відповідати змінам у зовнішньому середовищі та внутрішнім потребам підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Т. М. Система економічної безпеки підприємства: підхід до формування. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. № 25(II). С. 265–273. URL: http://eme.ucoz.ua/publ/zbirniki/25_ii_2013/adamenko_t_m_/39-1-0-333.
2. Адамик О. В. Розмежування понять «автоматизовані», «комп'ютерні» та «інформаційні» системи бухгалтерського обліку. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 26. № 1. С. 163–169.
3. Акімова Н., Азадєн А. Методичні підходи до трансформації фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ. *Проблеми економіки*. 2018. № 4 (38). С. 286–293.
4. Балазюк О.Ю., Сисоєва І.М. Звіт про фінансові результати: особливості формування та аудиту. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7659>
5. Бочуля Т. В. Облікова складова інформаційного потенціалу підприємства. *Бюл. Міжнар. Нобелів. екон. форуму*. 2013. № 1 (6). С. 35–42.
6. Василішин С. Удосконалення важелів управління діджиталізаційними ризиками економічної безпеки та формування кібербезпеки облікової системи. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 1. С. 97–110. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.01.097>
7. Василішин С.І. Методичні засади розкриття економічної безпеки в інтегрованій звітності аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2020. № 1. С. 65-78.
8. Василішин С.І. Теоретичні засади розвитку місії та спроможності інституту бухгалтерського обліку в контексті управління економічною безпекою підприємств. *Облік і фінанси*. 2020. № 1. С. 20–27.
9. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів : Видавництво, 2012. 386 с.

10. Васильців Т. Г., Гринкевич С. С. Формування середовища економічної безпеки підприємництва в Україні. *Економічний часопис ХХІ*. 2015. № 3–4(1). С. 24–27.

11. Вигівська І. М., Грабчук І. Л., Зеленіна О. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємницькими ризиками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. Вип. 1. С. 67-79.

12. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

13. Гарькава В.Ф. Економічна безпека регіонів України. *Економіка України*, 2022. № 2. С. 37-49.

14. Гнилицька Л. В. Механізм обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Вісник Львівської державної фінансової академії. Економічні науки*. 2011. № 20. С. 104–112 <https://core.ac.uk/download/pdf/197233692.pdf>

15. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Вені записки Університету «КРОК» / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»*. Вип.1 (1997). Вип. 27. Т.1, 2011. С. 50-59.

16. Гнилицька Л. В. Особливості визнання та порядок обліку необоротних активів, утримуваних для продажу. *Фінанси, облік і аудит: Збірник наукових праць*. Вип.15. К.: КНЕУ, 2010. С. 227-235.

17. Голов С. Ф. Теория многоцелевого бухгалтерского учета. *Бухгалтерський учет и аудит*. 2011. № 4. С. 3-13.

18. Гончарук І.В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК І ЦБ НААН України). *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 3 (31). С. 18–34.

19. Гордієнко Н. І. Конспект лекцій з дисципліни «Обліково-

аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства» (для студентів освітнього рівня «магістр» спеціальності 071 – Облік і оподаткування. Харків. нац. ун-т міськ. госп.-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 96 с.

20. Гринкевич С. С., Іляш О. І., Кокнаєва М. О. Стратегічні імперативи управління фінансово-економічною безпекою підприємств торгівлі: монографія; Львів. комерц. акад. Львів, 2015. 209 с.

21. Гринкевич С., Когут М., Станкевич М. Еволюція теоретичних концепцій економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*, 2023. № 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-70>

22. Гуменюк В. В. Економічна безпека курортно-рекреаційного туризму. *Ефективна економіка*, 2019. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_5_15

23. Гуріна Н., Томша, А. Аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43) <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-15>

24. Дерій В. А., Гуменна-Дерій М. В. Управлінський облік і аналіз бізнес-процесів у підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2018. Вип. 2 (40). С. 12–18.

25. Дикань В. Л., Назаренко І. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2011. 142 с.

26. Директива 2013/34/ЕС Европейського Парламенту і Ради о ежегодной финансовой отчетности, консолидированной финансовой отчетности и связанных с ними отчетах определенных типов компаний, вносящая поправки в Директиву 2006/43/ЕС Европейского Парламента и Совета и отменяющая Директивы Совета 78/660/ЕЕС и 83/349/ЕЕС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU13169>

27. Дмитрієв І. А., Близнюк А. О. Сутність та місце економічної безпеки підприємства в системі забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля*. 2011. №

3 (157). С. 86–90.

28. Єлізаров О.В, Радченко О.В.. Соціальна й економічна безпека України: стратегічні пріоритети та доктринальні положення. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*, 2019. Вип. 2. С. 147-154. DOI: 10.5281/zenodo.3532929. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2019_2_20

29. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наукова монографія. Київ: НАУ, 2010. 232 с.

30. Жук В. М. Розвиток теорії бухгалтерського обліку: інституціональний аспект: моногр. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 408 с.

31. Засадний Б. А. Ризики системи бухгалтерського обліку в умовах застосування МСФЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 14. С. 111–115.

32. Іличок Б.І., Малиновський Ю.В. Економічна безпека України: проблеми реалізації та перспективи покращення її стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2017. Вип. 16(1). С. 115-120. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_16\(1\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_16(1)_28)

33. Камінська Т.Г., Костенко О.М. Фінансова звітність: обліково-інформаційне обґрунтування гармонізації і використання. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5984>

34. Камінська Т.Г., Костенко О.М. Фінансова звітність: обліково-інформаційне обґрунтування гармонізації і використання. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5984>

35. Ковальська Л., Голій О., Голій В. (2023). Економічна безпека підприємства: сутність, структура та механізм забезпечення. *Економічний форум*, 2023. № 1(1), С. 126-137. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-1-16>

36. Козаченко Г. В., Понамарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. Київ: Лібра, 2003. 280 с.

37. Козін О.Є. Економічна безпека автотранспортного комплексу в регіональному розрізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2015. Вип. 5. С. 44-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2015_5_11

38. Кондрацька Н.М., Любовська М.М. Фінансово-економічна безпека банківських установ: загрози та шляхи їх подолання. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*, 2019. Вип. 4. С. 48-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuvgrp_ekon_2019_4_7

39. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996–XIV від 16.07.1999 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

40. Кривов'язюк І.В. Теоретичні засади фінансової діагностики підприємства / І.В. Кривов'язюк, Я.О. Кость // Вісник Луцького державного технічного університету : зб. наук. праць. –2011. –№ 1. –С. 5-9. 24.

41. Крупка Я. Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів. *Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С.57-60.

42. Крутова А. С., Фадєєва Г.М. Методологія та організація ведення обліку в умовах автоматизації. *Облік і фінанси АПК*. 2010. Вип. 4. С. 48–52.

43. Левченко О.М., Шалімова Н.С., Грінка Т.І., Сторожук О.В. Інформаційне та обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: навч. посіб. Кропивницький: ЦНТУ, 190 с.

44. Малюга Н.М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: навч. посіб. Житомир: ПП Рута, 2003. 476 с.
45. Мулик Т.О. Витрати як базова складова системи обліку та аналізу виробництва продукції тваринництва. *Modern Economics*. 2020. № 22. С. 50-58. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V22\(2020\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V22(2020)-08).
46. Мулик Т.О. Методичні підходи до аналітичного забезпечення управління доходами. *Агросвіт*. 2020. № 6. С. 77–86. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.6.77
47. Мулик Т.О. Томчук О.Ф., Федоришина Л.І. Управлінський аналіз: сутність та значення у прийнятті рішень. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 4 (44). С.144-154.
48. Мулик Т.О., Бельдій А.М., Левчук М.С. Оцінка шляхів зміцнення продуктивності праці як засобу управління ефективністю виробництва продукції в сільському господарстві. *Економіка та суспільство*. 2018. № 15. URL: http://www.economyandsocietyin.ua/journal/15_ukr/134.pdf
49. Мулик Т.О., Ващілова Н.В. Інтегрована звітність підприємства: стан та перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7404>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.59
50. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 288 с.
51. Мулик Т.О., Мулик Я.І. Методичний інструментарій аналізу фінансової безпеки підприємств в системі економічних аспектів виробництва біопалива. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 9 (13). С. 91-102.
52. Мулик Т.О., Федоришина Л.І. Організація аналітичної роботи в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури. 2020. 236 с.
53. Муравський В. В. Понятійно–термінологічний апарат в автоматизації обліку. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018.

№ 2. С. 65–71.

54. Нагорна І. І. Організаційно-економічний механізм у забезпеченні стійкої економічної безпеки промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Одеса, 2008. 22 с.

55. Нікітіна А. В. Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки»*. 2011. № 3. С. 82–85.

56. Новіков А. О. Взаємозв'язок понять ризику, небезпеки і загрози у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. *International scientific journal*. 2015. № 8. С. 136-138.

57. Офіційний сайт Кіберполіції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/results/2018/>.

58. Павленко О.І. Вдосконалення механізму оцінки фінансового стану підприємства / О.І. Павленко // Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал. 2010. № 2(19). С. 72–78

59. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави: підруч. Київ: Ін-т держ. управл. і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. 140 с.

60. Петреман Т.В., Дубич К.В. Економічна безпека України: державне управління. Інвестиції: практика та досвід, 2021. № 19. С. 80-86.

61. Правдюк Н.Л., Плахтій Т.В. Необхідність оцінки якості фінансової звітності. *Облік і фінанси*. 2017. № 3 (77). С. 52–58.

62. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління: наказ Міністерства фінансів України № 982 від Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія „Економічні науки”. № 1. 2020 р. 76 07.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text>

63. Про затвердження Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ

Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

64. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

65. Про затвердження порядку подання фінансової звітності: Постанова Кабінету Міністрів України № 419 від 28.02.2000 р. зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text>

66. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України № 67–р від 17 січня 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

67. Пушкар М. С. Фінансовий облік: підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 628 с.

68. Скорук О. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: конспект лекцій. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 94 с.

69. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2016. Вип. 6(3). С. 39- 42. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6\(3\)__11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6(3)__11)

70. Соколенко Л. Ф. Цифровізація як вектор розвитку економічних систем та модернізації системи бухгалтерського обліку. *Облік і фінанси*. 2019. Вип. 85. С. 40–48.

71. Сотниченко В.М. Економічна безпека телекомунікаційного підприємства з позицій системного підходу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2017. Вип. 15(2). С. 133-136. URL:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15\(2\)__31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15(2)__31)

72. Стоянова-Коваль С.С., Варгатюк М.О. Економічна безпека аграрного сектору як стратегічний напрямок інституційного регулювання інвестиційної діяльності. *Ефективна економіка*, 2018. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_10_10

73. Тиха О.І. Економічна безпека індивіда в системі економічної безпеки держави: сутність та принципи взаємодії. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: Економічні науки*, 2019. № 12(2). С. 68-74. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2019_12\(2\)__11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2019_12(2)__11)

74. Ткачук В.І., Яремова М.І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*, 2019. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_6_14

75. Томчук О.Ф., Томчук В.В. Роль Звіту про фінансові результати в інформаційному забезпеченні аналізу фінансового стану підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 17. С. 462-470.

76. Урба С.І. Система економічної безпеки держави: сутність та особливості формування. *Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту*. 2017. № 26 (1). С. 22–25.

77. Урба С.І., Івончак І.О. Теоретичні аспекти дослідження суті економічної безпеки. *Причорномор. екон. студії*. 2018. Вип. 34. С. 33–38.

78. Утенкова К.О. Система економічної безпеки аграрного сектору: принципи функціонування. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 80–89.

79. Фаріон І.Д., Писаренко Т.М. Управлінський облік: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2012. 792 с.

80. Федулова І. Ідентифікація господарських ризиків. *Вісн. КНТЕУ*. 2017. № 4. С. 89–103.

81. Федулова І. Матричний підхід до організації системи управління ризиками на підприємстві. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10. С. 204–210.

82. Фірман Н.Я., Вашків О.П. Економічна сутність фінансового результату підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2019.

Випуск 5 (22). С.162-168.

83. Фролова Л.В. Економічна діагностика підприємств: методичний та практичний інструментарій: навч. посіб. Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. 158 с.;

84. Хитра О.В., Андрушко Л.М. Поняття, фактори і наслідки кадрових ризиків на підприємстві. *Вісн. соц.-екон. досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 163–167.

85. Хмелевська А.В. Дослідження креативного обліку як напряму творчого розвитку бухгалтерського обліку. *Вісн. Технол. ун-ту Поділля*. 2003. № 5. Ч. 2, Т.1. С. 23–28.

86. Хмелевський Р.М. Дослідження оцінки загроз інформаційній безпеці об'єктів інформаційної діяльності. *Сучасний захист інформації*. 2016. № 4. С. 65–70.

87. Хорунжак Н. Розвиток принципів обліку як наслідок інноваційних процесів в науці та техніці. *Соціально–економічні проблеми і держава*. 2012. Вип. 2 (7). С. 277–286.

88. Шерстюк О.Л. Зміст та природа потребою користувачів фінансової інформації. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 3 (77). С. 39–45.

89. Щодо схвалення таксономії фінансової звітності UA XBRL МСФЗ 2019: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 807 від 27.12.2019 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/shtodo-shvalennya-taksonom-fnansovo-zvtnost-ua-xbrl-msfz-2019/?fbclid=IwAR1J8KDtRIZWrJQ1YD6Pb2sm0X83FmAoJE0TkJeBRBBf8IZbXVzOfHDqQY>

90. Яценко В. Ф. Вплив еволюційної трансформації соціально–економічної системи на теорію бухгалтерського обліку. *Економіка харчової промисловості*. 2019. Вип. 4. С. 71–79.

91. 15 дій BEPS – 15 кроків проти агресивного податкового планування. URL: <https://bakertilly.ua/news/id44772>

92. Polova O., Podolianchuk O, Gudzenko N., Koval N., Ishchenko Y., Pravdiuk M., Mulyk T., Tomchuk O., Mulyk Ya., Kozachenko A., Mashevska A. Current issues of accounting, taxation, analysis and audit development in modern

challenges condition: collective monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2022. 282 p.

93. Tapscott D. The Digital Economy. URL: <http://dontapscott.com/books/the-digital-economy>.

94. Tomchuk O., Mulyk T. Accounting and analytical security assessment of economic safety of agricultural enterprises. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 33. С. 69-81.

95. Zdyrko N.G., Polova O.L., Mulyk T.O., Tomchuk O.F., Mulyk Ya.I., Kozachenko A.Y., Fedoryshyna L.I., Mashevskaya A.A. Financial control, analysis and audit as tools of an effective management system: state, problems, prospects: collective monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2022. 291 p.